

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Α' Γυμνασίου

Κείμενο – Απόδοση του κειμένου στη Νέα Ελληνική – Παράλληλα Κείμενα –
Λεξιλογικές Ασκήσεις – Θεωρία και Ασκήσεις Γραμματικής και Συντακτικο

Επιμέλεια: Κουμπούλη Παυλίνα

Κουμπουλή Παυλίνα

Περιεχόμενα

Ενότητα 1 ^η & 2 ^η Οι Φθόγγοι και τα Γράμματα	4
Ενότητα 2 ^η Η εκπαίδευση των παιδιων στην αρχαία Αθήνα	7
Ενότητα 3 ^η Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων	10
Ενότητα 4 ^η Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας	18
Ενότητα 5 ^η Ο πλούτος της αττικής γης.....	28
Ενότητα 6 ^η Η ομορφιά δεν είναι το παν	40
Ενότητα 7 ^η Η λύση του γόρδιου δεσμού	48
Ενότητα 8 ^η Ένα μοιραίο λάθος	54
Ενότητα 9 ^η Ανυπέρβλητα πρότυπα	61
Ενότητα 10 ^η Ο Σωκράτης για τη φιλία	69
Ενότητα 11 ^η Η αγάπη του Αλέξανδρου για τον Βουκεφάλα	72
Ενότητα 13 ^η Δάμων και Φιντίας	78

ΚΟΥ

Ενότητα 1^η & 2^η Οι Φθόγγοι και τα Γράμματα

Επικοινωνούμε μεταξύ μας χρησιμοποιώντας λέξεις: έλα, μητέρα, σπίτι, βιβλίο, κ.λπ. Κάθε λέξη σχηματίζεται από απλές φωνές. Έτσι, η λέξη «έλα» σχηματίζεται από τις απλές φωνές ε, λ, α.

Τις απλές φωνές τις ονομάζουμε φθόγγους.

Η αρχαία ελληνική έχει 24 φθόγγους, που παριστάνονται με 24 γράμματα. Οι φθόγγοι της αρχαίας ελληνικής (όπως και της νέας) διαιρούνται σε **φωνήεντα** και **σύμφωνα**.

α) Τα φωνήεντα της α.ε, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 7 γράμματα, που λέγονται και αυτά φωνήεντα: α, ε, η, ι, ο, υ, ω.

Διαίρεση φωνηέντων: **α. Μακρόχρονα** → η, ω

β. Βραχύχρονα → ο, ε

γ. Δίχρονα → α, ι, υ

β) Τα σύμφωνα της α.ε, ως φθόγγοι, παριστάνονται με 17 γράμματα, που λέγονται και αυτά σύμφωνα :β, γ, δ, ζ, θ, κ, λ, μ, ν, ξ, π, ρ, σ, (-ς), τ, φ, χ, ψ.

Είδη Φθόγγων	Κατά το φωνητικό όργανο			Κατά το είδος της πνοής
	Ουρανικά	Χειλικά	Οδοντικά	
Άφωνα	κ	π	τ	ψιλόπνοα
	γ	β	δ	μέσα
	χ	φ	θ	δασύπνοα
Ημίφωνα	υγρά : λ, ρ			
	ένρινα : μ, ν (και γ πριν από τα κ, γ, χ, ξ)			
	συριστικό : σ (ς)			
	παλαιότερα ημίφωνα : F, j			
Διπλά	ζ (σ + δ ή δ + j = ζ) ξ (κ, γ, χ, + σ = ξ) ψ (π, β, φ + σ = ψ)			

Δίφθογγοι

Οι δίφθογγοι της αρχαίας ελληνικής είναι έντεκα :

α) οχτώ κύριοι : αι, οι, υι – αυ, ευ, ηυ, ου,

β) τρεις καταχρηστικοί : α, η, φ

1. Οι τόνοι και τα πνεύματα

Τόνοι

Σε κάθε λέξη που έχει δύο ή περισσότερες συλλαβές μία από αυτές τονίζεται, δηλαδή προφέρεται πιο δυνατά από τις άλλες. Για να φανερώσουμε στο γραπτό λόγο ποια είναι η συλλαβή που τονίζεται, γράφουμε πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής αυτής ένα σημάδι που λέγεται **τόνος** : *φέ-ρω*, *φε-ρό-με-θα*, *φε-ρο-μένη*, *α-πό-φεν-γε*, *φεν-γε*, *α-γα-θός*, *α-νήρ*. Οι τόνοι είναι τρεις :

- Η **οξεία** (') σημειώνεται πάνω από το φωνήεν της συλλαβής που προφερόταν σε υψηλό μουσικό τόνο (προσωδιακή προφορά = τόνος μουσικός, όχι δυναμικός)
- Η **βαρεία** (`) σημειώνεται αρχικά σε όλες τις άτονες συλλαβές και αργότερα μόνο στη λήγουσα (έδειχνε απουσία υψηλού τόνου)
- Η **περισπωμένη** (~) είναι συνδυασμός οξείας και βαρείας, σημειώνεται πάνω σε μακρόχρονες συλλαβές και δείχνει ότι η φωνή ανέβαινε στο πρώτο μέρος του φωνήεντος, ενώ γινόταν χαμηλότερη στο δεύτερο μέρος.

Ονομασία των λέξεων από τον τόνο τους

Σε κάθε λέξη πάνω στο φωνήεν ή το δίφθογγο της συλλαβής που τονίζεται σημειώνουμε κάθε φορά έναν ορισμένο τόνο. Κατά τη θέση που έχει ο τόνος σε μία λέξη και κατά το είδος του η λέξη αυτή λέγεται:

1. **Οξύτονη**, αν έχει οξεία στη λήγουσα π.χ. πατήρ
2. **Παροξύτονη**, αν έχει οξεία στην παραλήγουσα π.χ. μήτηρ
3. **Προπαροξύτονη**, αν έχει οξεία στην προπαραλήγουσα π.χ. λέγομεν
4. **Περισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στη λήγουσα π.χ. τιμῶ
5. **Προπερισπώμενη**, αν έχει περισπωμένη στην προπαραλήγουσα π.χ. δῶρον
6. **Βαρύτονη**, αν δεν τονίζεται στην παραλήγουσα π.χ. ἄνθρωπος, λύω, κελεύω

Πνεύματα

Δασεία (¨) : αρχικά δηλωνόταν με το γράμμα Η (*ΗΕΛΛΑΣ* = *Ελλάς*. *ΗΟΡΟΣ* = *ο* όρος) και είχε σκοπό να δείξει ότι πριν από την προφορά ακουγόταν εκπνοή μίας ποσότητας αέρα. Π.χ. *οπός* = *χ* – *ίππος*, *όπως* = *χ* – *οπούς*)

Στο αττικό αλφάβητο, όμως, το γράμμα Η μπήκε στη θέση του μακρού Ε έτσι έλειπε ένα σύμβολο για τη δασεία. Ωστόσο η έλλειψη αυτή συμπληρώθηκε με το χωρισμό του Η στα δύο από όπου προήλθαν τα σύμβολα ‘ (δασεία) και ’ (ψιλή).

Η δασεία διατηρήθηκε στη μεταγραφή ελληνικών λέξεων σε άλλες γλώσσες ως **h**.

Π.χ. *Harmony*, *rhythm*, *Hellas*, *Rhodes*.

Δασυνόμενες λέξεις

1. Όσες λέξεις αρχίζουν από υ ή ρ : υγρός, ρήμα, ρήτω
2. Τα άρθρα : ό, ή , οί , αί
Οι αντωνυμίες : ήμεϊς, ύμεϊς, οὗτος, αὐτή, ὄδε, ήδε, ός, ή, ό, έκάτερος, έτερος, ήμέτερος, ύμέτερος, έκαστος, όποϊος, ὄσος, όπόσος
3. Οι σύνδεσμοι : έως, ίνα, ὄπως ὄστε, ὄτε, ὄτι, ὄς
4. Τα αριθμητικά : εἶς, έν έζ, έπτά, έκατόν
5. Οι ακόλουθες λέξεις και τα παράγωγά τους:

Α. άβρός, άγιος, άγνός, Άδης, αίμα, άλιεύς, άλίσκομαι (=κυριεύομαι), άλλομαι (=πηδών), άμαζα, άμαρτία, άμιλλα, άπλοῦς, άπαλός, άρμα, άρμόζω, άρμονία, άρπάζω, άφή.

Ε. έβδομάς, έδρα, έδώλιον, είμαρμένη (=μοίρα), Έκάβη, έκών, Έλένη, Έλλάς, Έλλην, έλκω, ένεκα, ένωσις, έξης, έρμηνεύω, Έρμής, έρω, έορτή, έπομαι, έταιρος, έτοιμος, εύρίσκω.

Η. ήβη, ήγοῦμαι, ήδομαι, ήκω, Ηλιαία, ήλικία, ήλιος, ήμέρα, ήμερος, ήμισυς, Ηρα, Ηρακλης, Ηρόδοτος, ήρως, Ησίοδος, ήσυχος, ήττα, Ηφαιστος.

Ι. ιδρύω, ιερός, ικανός, ικέτης, ικνοῦμαι (αφ-ικνοῦμαι), ιλαρός (=χαρούμενος, χαρωπός), ιμάτιον, ίππος, ίστημι, ιστός, ιστορία.

Ο. ὄδός, ὄλος, ὄμαλός, ὄμίχλη, ὄμοιος, ὄπλον, ὄρκος, ὄρμή, ὄρμος, ὄρος (=προϋπόθεση), ὄρίζω, ὄρῶ

Ω. ὄρα, ὄραϊος, ὄριμος.

Στις περιπτώσεις έκθλιψης (= αποβολή φωνήεντος, π.χ. απ' όλους) και σύνθεσης τα ψιλά σύμφωνα κ – π – τ τρέπονται στα αντίστοιχα δασέα χ – φ – θ, όταν η δεύτερη λέξη δασύνεται (παίρνει δασεία).

Δηλαδή   κ   π   τ
                  χ   φ   θ

π.χ. (έκθλιψη) από ύψηλού = αφ' υψηλού
          έπί ὄλης της ύλης = εφ' ὄλης της ύλης
          κατά ὕψος = καθ' ὕψος

από + ὄπλίζω = αφοπλίζω
          έπί + ὄπαζ = εφάπαζ

έπί + ίππος = έφιππος
          κακός + ὕποπτος = καχύποπτος
          πρώτος + ύπουργός = πρωθυπουργός

Ενότητα 2^η Η εκπαίδευση των παιδιών στην αρχαία Αθήνα

Ἐν Ἀθήναις διδάσκουσι
καὶ νουθετοῦσι
τοὺς παῖδας μετ' ἐπιμελείας.
Πρῶτον μὲν
καὶ τροφὸς καὶ μήτηρ
καὶ παιδαγωγὸς καὶ
αὐτὸς ὁ πατήρ
ἐπιμελοῦνται ὅπως
γενήσεται βέλτιστος ὁ παῖς,
διδάσκοντες
ὅτι τὸ μὲν ἔστι δίκαιον,
τὸ δὲ ἄδικον
καὶ τότε μὲν καλόν, τότε δὲ αἰσχρόν.
Ἐῖτα δέ, ἐπειδὴν οἱ παῖδες
ἔλθωσιν εἰς ἡλικίαν,
οἱ γονεῖς πέμπουσιν
εἰς διδασκάλων,
ἐνθα οἱ μὲν γραμματιστῶν
ἐπιμελοῦνται

ὅπως μάθωσιν γράμματα
καὶ ἐννοῶσι
τὰ γεγραμμένα,
οἱ δὲ κιθαριστῶν
τῶν κιθαρίζειν
ποιεῖν πειρῶνται
αὐτοὺς ἡμερωτέρους
καὶ οἰκειοῦσι τὰς ψυχὰς τῶν παιδῶν
πρὸς τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν ἁρμονίαν.
Ἔτι οἱ παῖδες φοιτῶσιν
ἐν γυμνασίοις
καὶ παλαίστραις,
ἐνθα οἱ παιδοτρίβαι
ποιοῦσι βελτίω τὰ σώματα αὐτῶν,
ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν
διὰ τὴν πονηρίαν
τῶν σωμάτων.

Στην Αθήνα διδάσκουν
και συμβουλεύουν
τα παιδιά με φροντίδα.
Αρχικά λοιπόν
και η παραμάνα και η μητέρα
και ο παιδαγωγός και
ο ίδιος ο πατέρας
φροντίζουν (για το) πώς
θα γίνει πολύ καλό το παιδί
διδάσκοντάς του
ὅτι αυτό είναι δίκαιο
και το άλλο άδικο
και αυτό ωραίο και το άλλο άσχημο.
Αργότερα, όταν τα παιδιά
φτάσουν στην κατάλληλη ηλικία,
οι γονεῖς τα στέλνουν
στα σπίτια των δασκάλων,
όπου οι δάσκαλοι της γραφής
και της ανάγνωσης
φροντίζουν
να μάθουν (τα παιδιά) να γράφουν
και να καταλαβαίνουν
τα γραπτά κείμενα,
και οι κιθαριστές
με το να παίζουν λύρα (ή αυλό)
προσπαθούν να κάνουν
τους μαθητές πιο ήρεμους
και εξοικειώνουν τις ψυχές τους
με τον ρυθμό και την αρμονία.
Επίσης τα παιδιά συχάζουν
στα γυμναστήρια
και στις παλαίστρες,
όπου οι δάσκαλοι της γυμναστικής
κάνουν πιο δυνατά τα σώματά τους,
για να μην αναγκάζονται να δειλιάζουν
εξαιτίας της κακής
σωματικής κατάστασής τους.

Απόδοση Νοήματος

Το απόσπασμα από τον *Πρωταγόρα* του Πλάτωνα που μελετούμε περιγράφει την αγωγή και την εκπαίδευση των μικρών μαθητών στην Αθήνα της κλασικής εποχής. Ο συγγραφέας απαριθμεί τις ειδικότητες δασκάλων που αναλαμβάνουν να εκπαιδεύσουν τα παιδιά και υπογραμμίζει ποιος στόχος επιδιώκεται με τη διδασκαλία

κάθε μαθήματος. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί το ότι κύριος στόχος της εκπαίδευσης των παιδιών δεν είναι τόσο η απόκτηση γνώσεων, όσο η διαμόρφωση ηθικού χαρακτήρα. Ένα άλλο ενδιαφέρον σημείο είναι η ισόρροπη φροντίδα για την ανάπτυξη του πνεύματος και του σώματος.

Παράλληλα Κείμενα

Προκειμένου να σχηματίσουμε πληρέστερη άποψη για την παιδεία στην αρχαία Ελλάδα, στο Επίμετρο της παρούσας Ενότητας παρατίθενται δύο αποσπάσματα από τον Πλούταρχο. Ο ιστορικός βιογραφώντας τον Σπαρτιάτη νομοθέτη Λυκούργο αναφέρεται στον τρόπο διαπαιδαγώγησης των μικρών Σπαρτιατών.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

Τοὺς δὲ Σπαρτιατῶν παῖδας οὐκ ἐπὶ ὄνητοῖς οὐδὲ μισθίοις ἐποίησατο παιδαγωγοῖς ὁ Λυκοῦργος, οὐδ' ἐξῆν ἐκάστῳ τρέφειν οὐδὲ παιδεύειν ὡς ἐβούλετο τὸν υἱόν, ἀλλὰ πάντας εὐθὺς ἐπταετῆς γενομένους παραλαμβάνων αὐτὸς εἰς ἀγέλας κατελόχιζε, καὶ συννόμους ποιῶν καὶ συντρόφους μετ' ἀλλήλων εἶθιζε συμπαίξειν καὶ συσχολάζειν.

Πλούταρχος, Λυκοῦργος 16.4-5

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Ο Λυκούργος δεν όρισε παιδαγωγούς αγορασμένους ή έμμισθους στα παιδιά των Σπαρτιατών ούτε επιτρεπόταν στον καθένα να ανατρέφει και να διαπαιδαγωγεί όπως επιθυμούσε τον γιο του, αλλά, αφού τα έπαιρνε όλα, αμέσως μόλις γίνονταν επτά ετών, τα κατένεμε σε λόχους και κάνοντάς τα εταιρους και συντρόφους μεταξύ τους τα συνηθίζε να παίζουν μαζί και να περνούν τον καιρό τους ομαδικά.

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Γράμματα μὲν οὖν ἔνεκα τῆς χρείας ἐμάνθανον· ἢ δ' ἄλλη πᾶσα παιδεία πρὸς τὸ ἄρχεσθαι καλῶς ἐγίνετο καὶ καρτερεῖν πονοῦντα καὶ νικᾶν μαχόμενον. Διὸ καὶ τῆς ἡλικίας προερχομένης ἐπέτεινον αὐτῶν τὴν ἀσκησιν, ἐν χρῶ τε κείροντες καὶ βαδίζειν ἀνυποδότητος παίζειν τε γυμνοὺς ὡς τὰ πολλὰ συνεθίζοντες.

Πλούταρχος, Λυκοῦργος 16.6

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Γράμματα λοιπόν μάθαιναν μόνο όσα ήταν αναγκαία· όλη η υπόλοιπη εκπαίδευσή τους είχε ως στόχο να τα μάθει να κυβερνιούνται σωστά και να έχουν υπομονή στους κόπους και να νικούν στις μάχες. Γι' αυτό και, όσο μεγάλωναν, δυσκόλευαν την εκγύμνασή τους και κουρευόντάς τα σύρριζα και συνηθίζοντάς τα ως επί το πλείστον να περπατούν ξυπόλητα και να παίζουν γυμνά.

Πρόσθετες Ασκήσεις

- 1. Σχηματίστε τα παρακάτω σύνθετα κάνοντας τη μετατροπή του ψιλού στο αντίστοιχό του δασύ.**

Κατ(ά) + ήγητής ..... Κατ(ά) + όδός .....

Κατ(ά) + όλικός ..... Έπ(ι) + έφοδος .....

Έπ(ι) + εύρίσκω ..... Άντ(ι) + ύγιεινός .....

Υπ(ό) + ἔρπω ..... Ἀπ(ό) + ὄρῶ .....
 Υπ(ό) + ὀρισμός ..... Ἐπ(ί) + ἵππος .....
 Μετ(ά) + ἐόρτια ..... Μετ(ά) + ἐπόμενος .....

2. Να γράψετε τις επόμενες φράσεις όπως τις ακούτε κανονικά (με τη σωστή εκφορά).

Ἐπί ὄρου ζωῆς .....
 Ἐπί ἐνός ζυγοῦ .....
 Ἀπό ἐαυτοῦ .....
 Ὁ κύριος μετὰ ὑμῶν .....

3. Να βρείτε τα συνθετικά των λέξεων: καθορίζω, μεθαύριο, υφυπουργός, αφορμή

.....
 .....
 .....

4. Να χαρακτηρίσετε τα παρακάτω σύμφωνα, όπως στο παράδειγμα:

Τ	άφωνο	οδοντικό
Ρ		
Μ		
Γ		
Β		
Λ		
Χ		

Ενότητα 3^η Επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων

Αθηναῖοι,
ὡς καὶ οἱ κατοικοῦντες
ἐτέρας πόλεις,
ἐπιτηδεύουσι πολλὰ
ἐν τῷ βίῳ,
ἵνα πορίζωνται
τὰ ἀναγκαῖα:
Ναυσικύδης ὢν ναύκληρος
ἐσπούδαζε
περὶ τὴν τροφήν τοῦ σώματος
ἑαυτοῦ καὶ τοῖς οἰκείοις,
τοῦτ' αὐτὸ δ' ἐποίουν
Ξένων ὁ ἔμπορος
καὶ Ξενοκλῆς ὁ κάπηλος.
Πολύζηλος ἔτρεφε
ἑαυτὸν
καὶ οἰκέτας
ἀπὸ ἀλφιτοποιίας,
ἔτι δὲ πολλάκις
ἐλειτούργει
τῇ πόλει.
Γλαύκων ὁ Χολαργεὺς
ἐγεώργει
καὶ βοῦς ἔτρεφε,
Δημέας δὲ διετρέφετο
ἀπὸ γλαμυδουργίας,
οἱ δ' πλεῖστοι Μεγαρέων
ἀπὸ ἐξωμιδοποιίας.
Οὐκ ὀλίγοι τῶν πολιτῶν ἐξεμάνθανον
τινὰ τέχνην,
οἷον τὴν τῶν λιθοξόων,
κεραμέων,
τεκτόνων,
σκυτοτόμων,
καὶ ἐξειργάζοντο πλεῖστα
ἐπιτήδεια τῷ βίῳ.

Οἱ Αθηναῖοι,
ὅπως καὶ αὐτοὶ που κατοικοῦν
στις ἄλλες πόλεις,
ασχολοῦνται με πολλὰ επαγγέλματα
στη ζωὴ τους,
για νὰ εξασφαλίζουν
τὰ ἀναγκαῖα αγαθὰ:
ὁ Ναυσικύδης ὡς ἰδιοκτῆτης πλοίου
μεριμνοῦσε
για τὴ συντήρηση
τοῦ εαυτοῦ του καὶ τῶν δικῶν του
καὶ τὸ ἴδιο ἀκριβῶς ἔκαναν
ὁ Ξένων ὁ ἔμπορος
καὶ ὁ Ξενοκλῆς ὁ μικροπωλητής.
Ὁ Πολύζηλος συντηροῦσε
τὸν εαυτό του
καὶ τοὺς οἰκιακοὺς δούλους του
ἀπὸ τὴν παρασκευὴ κριθάλευρου
καὶ ἐπιπλέον πολλές φορές
προσέφερε «λειτουργίες»
στὴν πόλη.
Ὁ Γλαύκων ἀπὸ τὸν Χολαργό
ἦταν γεωργός
καὶ ἐξέτρεφε ζῶα
καὶ ὁ Δημέας ζούσε
κατασκευάζοντας γλαμύδες,
ἐνῶ οἱ περισσότεροι Μεγαρεῖς
κατασκευάζοντας ἐξωμίδες.
Πολλοὶ πολῖτες μάθαιναν καλὰ
κάποια τέχνη,
ὅπως αὐτὴν τῶν μαρμαράδων,
τῶν τεχνιτῶν τοῦ πηλοῦ,
τῶν μαραγκῶν,
τῶν τσαγκάρηδων,
κι (ἔτσι) εξασφάλιζαν πάρα πολλὰ
ἀναγκαῖα για τὴ ζωὴ.

Απόδοση Νοήματος

Το απόσπασμα από τα *Ἀπομνημονεύματα* του Ξενοφῶντα που μελετούμε αναφέρει χαρακτηριστικά επαγγέλματα των αρχαίων Αθηναίων επισημαίνοντας ὅτι χάρι σε αὐτὰ οἱ πολῖτες συντηροῦσαν τοὺς εαυτοὺς τους, τοὺς οἰκείους καὶ τοὺς δούλους τους, ἀλλὰ καὶ πρόσφεραν πολύτιμες υπηρεσίες στὴν πόλη τους. Ὁ Ξενοφῶν παρατηρεῖ μάλιστα ὅτι μεγάλο μέρος τῶν Αθηναίων καταπιανόταν με χειρωνακτικὰ επαγγέλματα, για νὰ συντηρηθεῖ.

Παράλληλα Κείμενα

Τα παράλληλα κείμενα της Ενότητας συμπληρώνουν την εικόνα για τα επαγγέλματα που αποκομίσαμε από το κείμενο του Ξενοφώντα.

Πρώτο παράλληλο κείμενο

*Οὕτω δ' ἰσχυέ τε καὶ μέγας ἦν τότε καὶ πολὺς, ὅστ' ἔτι καὶ νῦν
ὑπὸ τῆς ῥώμης τῆς τότε ἐκείνης, ὅποταν μόνον ὄρθριον ἄσῃ,
ἀναπηδῶσιν πάντες ἐπ' ἔργον, χαλκῆς, κεραμῆς, σκυλοδέψαι,
σκυτῆς, βαλανῆς, ἀλφिताμοιβοί, τορνευτολυρασπιδοπηγοί·
οἱ δὲ βαδίζουσ' ὑποδησάμενοι νύκτωρ.*

Ἀριστοφάνης, Ὀρνιθες στ. 488-492

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Και ήταν τότε (ο πετεινός) τόσο πανίσχυρος και μέγας και πολὺς, ὥστε, ακόμα και τώρα, ἀπὸ τὴν τότε δύναμή του, και μόνο που θα τραγουδήσει το πρωί, ἀναπηδούν ὅλοι για δουλειά: χαλκουργοί, κανατάδες, βυρσοδέψες, παπουτσήδες, λουτράρηδες, αλευράδες, τεχνίτες που κατασκευάζουν με τὸρνο λύρες και ἀσπίδες· και ἄλλοι, ἀφοῦ βάλουν τα υποδήματά τους, περπατοῦν ἀξημέρωτα».

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ὅπου γὰρ ὕλη μὲν ἦν λίθος, χαλκός, ἐλέφας, χρυσός, ἔβενος, κυπάρισσος, αἱ δὲ ταύτην ἐκπονοῦσαι καὶ κατεργαζόμεναι τέχναι τέκτονες, πλάσται, χαλκοτύποι, λιθουργοί, βαφεῖς χρυσοῦ, μαλακτῆρες ἐλέφαντος, ζωγράφοι, ποικιλταί, τορευταί, πομποὶ δὲ τούτων καὶ κομιστῆρες ἔμποροι καὶ ναῦται καὶ κυβερνήται κατὰ θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ γῆν ἀμαξοπηγοὶ καὶ ζευγοτρόφοι καὶ ἡνίοχοι καὶ καλωστρόφοι καὶ λινουργοὶ καὶ σκυτοτόμοι καὶ ὄδοποιοὶ καὶ μεταλλεῖς, ἐκάστη δὲ τέχνη, καθάπερ στρατηγὸς ἴδιον στράτευμα, τὸν θητικὸν ὄχλον καὶ ἰδιώτην συντεταγμένον εἶχεν, ὄργανον καὶ σῶμα τῆς ὑπηρεσίας γινόμενον, εἰς πᾶσαν ὡς ἔπος εἶπεῖν ἡλικίαν καὶ φύσιν αἱ χρεῖαι διένεμον καὶ διέσπειρον τὴν εὐπορίαν.

Πλούταρχος, Περικλῆς 12.6

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Γιατί ὅπου το υλικό ἦταν πέτρα, χαλκός, ελεφαντόδοντο, χρυσός, ἔβενος και κυπάρισσι και οι τεχνίτες που κατεργάζονταν και επεξεργάζονταν το υλικό ἦταν ξυλουργοί, πλάστες (πηλού ή κεριού), χαλκουργοί, μαρμαράδες, επιχρυσωτές, τεχνίτες του ελεφαντόδοντου, ζωγράφοι, διακοσμητές, τορνευτές και προμηθευτές και μεταφορεῖς του (υλικού) διὰ θαλάσσης ἦταν ἔμποροι, ναύτες και κυβερνήτες πλοίων και διὰ ξηρᾶς ἀμαξοποιοί, ζευγολάτες, ἀμαξηλάτες, κατασκευαστές σκοινηών, λιναράδες, βυρσοδέψες, ὄδοποιοί, μεταλλωρύχοι· και, ὅπως ἀκριβῶς ἕνας στρατηγὸς ἔχει το δικό του στράτευμα, ἔτσι και κάθε τέχνη εἶχε το πλῆθος των μισθωτῶν και τους ἀνειδίκευτους οργανωμένους, που γίνονταν ὄργανο και σῶμα τῆς υπηρεσίας τῆς· οι ἀνάγκες (τῆς κοινωνίας) μοίραζαν και σκορπούσαν σε ὅλους, για να το πῶ ἔτσι, τους πολίτες ἀνεξαρτήτως ἡλικίας και δεξιοτήτων τὴν εὐημερία.

Ετυμολογικά

Η ετυμολογία των λέξεων – Παραγωγή και σύνθεση

1. **Ετυμολογικό** λέγεται το μέρος της γραμματικής, το οποίο διδάσκει πως σχηματίζονται από άλλες λέξεις.
  2. Ο σχηματισμός μίας λέξης από άλλη λέξη λέγεται **παραγωγή**, ενώ ο σχηματισμός μιας λέξης από δύο λέξεις λέγεται **σύνθεση**.
  3. Οι λέξεις, οι οποίες σχηματίζονται από κάποια ρίζα, που είναι και το αρχικό τους θέμα, με την προσθήκη ονομαστικής ή ρηματικής κατάληξης, λέγονται **πρωτότυπες**, π.χ.
    - γράφω (θ. γραφ-).
    - πόλις (θ. πολ-).
    - ἄρπαξ (θ. αρπαγ-).
    - φημί (θ. φη-).
  4. Οι λέξεις οι οποίες σχηματίζονται από θέματα άλλων λέξεων με την προσθήκη ενός παραγωγικού προσφύματος λέγονται **παράγωγες**, π.χ.
    - κώλυμα (κωλύ-ω)
    - λογικός (λό-γος)
    - ιατρός (ιάομαι-ωμαι).
    - τέλειος (τελέσ-ιος) <τέλος.
  5. Οι λέξεις, οι οποίες προέρχονται από δύο άλλες λέξεις πρωτότυπες ή παράγωγες με την ένωση των θεμάτων τους, λέγονται **σύνθετες**, π.χ.
    - ναυπηγός (ναῦς+πήγνυμι) <πλοίο+κατασκευάζω.
    - λογογράφος (λόγος+γράφω).
- ! Κατά την παραγωγή και τη σύνθεση δεν παίρνονται, συνήθως, ακέραιες οι λέξεις, παραθέματα λέξεων, π.χ.**
- από τη λέξη βαίνω (θ. βα-) σχηματίζεται η λέξη βάτος (**παράγωγη**)
  - από τις λέξεις ναῦς και πήγνυμι (θ. πηγ- σχηματίζεται) η λέξη ναυπηγός (**σύνθετη**)
6. Οι λέξεις, οι οποίες προέρχονται από σύνθετες λέξεις, λέγονται **παρασύνθετες**, π.χ.
    - εὐτυχία, εὐτυχῶς (από το ευτυχής).
    - στρατηγῶ (στρατός+άγω).
    - πολυπραγμονῶ (από το πολύς+πραγμα).

! Παρασύνθετα παράγονται και από δύο ή περισσότερες λέξεις, οι οποίες συνεκφέρονται κανονικά και αποτελούν μία έννοια, αλλά δεν ενώνονται σε μία λέξη, σύνθετη, π.χ.

- Αεροπαγίτης (Άρειος Πάγος).
- καλοκαγαθία (καλός καγαθός).
- νουθετώ (νοῦν+τίθημι).

! Μερικές σύνθετες λέξεις, οι οποίες σχηματίζονται και κατά το πρώτο και κατά το δεύτερο συνθετικό (ή μόνο κατά το πρώτο) όχι από θέματα απλά, αλλά από ακέραιους τύπους λέξεων, λέγονται **νόθα σύνθετα**, π.χ.

- νέα πόλις (Νεάπολις).
- πᾶσι γνωστός (πασίγνωστος).
- Πέλοπος νῆσος (Πελοπόννησος).

7. Οι λέξεις, οι οποίες προέρχονται από μία μόνο ρίζα ή ένα μόνο θέμα, λέγονται **απλές**, π.χ.

- φόρος (φερ-).
- γράμμα (γραφ-).

8. Οι λέξεις, οι οποίες παράγονται απ[την ίδια ρίζα ή από το ίδιο θέμα, λέγονται **συγγενείς** ή **ομόγονες**, π.χ. ρηματική ρίζα γραφ- (γράφω) γραφεύς, γραφίς, γράμμα,

9. **Παρώνυμα** λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν πρόσωπο σχετικό με εκείνο που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή το πρόσωπο που ανήκει σε αυτό, π.χ

- ἵππος / ἵππεύς.
- ὄπλον / ὀπλίτης.
- οἶκος / οἰκέτης.

10. Οι όροι πρωτότυπη και παράγωγη λέξη είναι σχετικοί, δηλαδή η ίδια λέξη μπορεί να είναι πρωτότυπη ως προς μία λέξη και παράγωγη ως προς την άλλη, π.χ. στην ετυμολογική σειρά τίω – τιμή – τιμῶ – τιμητής – τιμητεύω – τιμητέα : η λέξη τιμή είναι πρωτότυπη του τιμῶ και παράγωγη του τίω. Η λέξη τιμητής είναι πρωτότυπη του τιμητεύω και παράγωγη του τιμῶ κ.ο.κ.

11. Κατά την παραγωγή παρατηρούμε τα εξής :

α. ο χαρακτήρας των συμφωνόληκτων θεμάτων μεταβάλλεται μπροστά από τις παραγωγικές καταλήξεις, π.χ.

- γράφ-μα / γράμμα, πιθ-τος / πιστός

β. Το θεματικό φωνήεν εναλλάσσεται, π.χ.

- θ. ποιε- ποιέ-ω, ποίησις, ποίημα.
- θ. σπεν- σπεν-δω, σπονδή.

γ. Το θέμα μερικές φορές αναδιπλασιάζεται, π.χ.

- θ. αγ- , άγωγός, άγωγή.

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Τι λέγεται ετυμολογία μίας λέξης; Από πού προέρχεται η ονομασία;
2. Ποιες λέξεις λέγονται απλές και ποιες σύνθετες; Να δώσετε ένα παράδειγμα.
3. Να γράψετε όσες συγγενείς λέξεις, απλές ή σύνθετες, μπορείτε να βρείτε από τη λέξη «γράφω».
4. Για καθεμία από τις ακόλουθες λέξεις να γράψετε από δύο ομόρριζες (απλές ή σύνθετες) της νέας ελληνικής: τροφήν, βίω, τέχνην, πόλεις
5. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις σε απλές και σύνθετες: πόλις, ναύκληρος, ἔμπορος, βίος, σκυτοτόμος, ἐξεργάζομαι, πολίτης.
6. Να αντιστοιχίσετε τις πρωτότυπες λέξεις της στήλης Α με τις παράγωγες τους στη στήλη Β:

A'	B'
α. ἐπιτηδεύω	α. σπουδάζω
β. σῶμα	β. τεχνίτης
γ. σπουδή	γ. ἐπιτήδευμα
δ. τέχνη	δ. εὐτραφής
ε. τρέφω	ε. σωματικός

Γραμματική

Τονισμός

1. Γενικοί κανόνες τονισμού

1. Καμία λέξη δεν τονίζεται πιο πάνω από την προπαραλήγουσα.
λέγομεν, ἀλέγομέν, ἐπικίνδυνος, ἐπικινδυνότατος.
2. Όταν η λήγουσα είναι μακρόχρονη, η προπαραλήγουσα δεν τονίζεται.
ἡ βασίλισσα, τῆς βασιλίσσης, ἄμεσος, ἀμέσως.
3. Η προπαραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει πάντοτε οξεία.
τιμώμεθα, πείθομαι, ἥλιος.
4. Κάθε βραχύχρονη συλλαβή, όταν τονίζεται παίρνει πάντοτε οξεία.
νέφος, τόπος, ἀγαθός.
5. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει οξεία, μπροστά από μακρόχρονη λήγουσα. (_ ' _)
παιδεύω, θήκη, κόμη, κλαίω.

6. Η μακρόχρονη παραλήγουσα, όταν τονίζεται, παίρνει περισπωμένη, μπροστά από βραχύχρονη λήγουσα. (_ υ)

κῆπος, τεῖχος, χῶρος, φεῦγε.

Εξαίρεση αποτελούν οι σύνθετες λέξεις *εἶθε, εἶτε, οὔτε, μήτε, ὥσπερ, τήνδε, κ.λπ.* που διατήρησαν τον τόνο που είχαν πριν από την σύνθεση.

7. Η θέση μακρόχρονη συλλαβή, ως προς τον τονισμό λογαριάζεται βραχύχρονη.

τάξις, λύτρον, μεῖραξ.

8. Η βαρεία σημειώνεται στη θέση της οξείας μόνο στη λήγουσα, όταν δεν ακολουθεί στίξη ή εγκλιτική λέξη.

Ὁ βασιλεὺς τὴν μὲν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιβουλήν οὐκ ἠσθάνετο...

B. Ειδικοί κανόνες τονισμού

1. Η ασυναίρετη ονομαστική, αιτιατική και κλητική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, κανονικά παίρνει περισπωμένη.

ἡ ἀρετή, τὴν ἀρετήν, ὦ ἀρετή

ὁ ποιητής, τὸν ποιητήν, ὦ ποιητά / οἱ ποιηταί, τοὺς ποιητάς, ὦ ποιηταί

2. Η μακροκατάληκτη γενική και δοτική των πτωτικών, όταν τονίζεται στη λήγουσα, παίρνει περισπωμένη.

τῆς ὁδοῦ, τῆ ὁδῶ / τῶν οδῶν, ταῖς οδοῖς

τοῦ ποιητοῦ, τῶ ποιητῆ / τῶν ποιητῶν, τοῖς ποιηταῖς

3. Στα πτωτικά, όπου τονίζεται η ονομαστική του ενικού, εκεί τονίζονται και οι άλλες πτώσεις ενικού και πληθυντικού, εκτός αν εμποδίζει η λήγουσα.

λέων, λέοντος, λέοντες (αλλά τῶν λεόντων)

ἄρρην, ἄρρενος, ἄρρενες (αλλά τῶν ἄρρένων)

4. Η λήγουσα που προέρχεται από συναίρεση, όταν τονίζεται, κανονικά παίρνει περισπωμένη.

τιμάω – τιμῶ, ποιέω – ποιῶ

Παίρνει οξεία, όταν πριν από τη συναίρεση είχε οξεία η δεύτερη από τις συλλαβές που συναιρούνται.

έτιμαόμην – έτιμώμην

5. Στις σύνθετες λέξεις ο τόνος κανονικά ανεβαίνει ως την τελευταία συλλαβή του πρώτου συνθετικού, αν επιτρέπει η λήγουσα.

σοφός- πάνσοφος, πόλις- ακρόπολις, έλθέ- άπελθε

Σημείωση

Βραχύχρονα: ε, ο

Μακρόχρονα: η, ω και οι δίφθογγοι αι, ει, αυ, ευ, οι, ου, α, η, ω, [οι και αι, όταν βρίσκονται στη λήγουσα της λέξης είναι βραχύχρονα, π.χ. άνθρωποι. Είναι, όμως, μακρόχρονα στην κατάληξη της ευκτικής των ρημάτων π.χ. λύοι].

Δίχρονα: α, ι,

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Να βάλετε τόνο στην παραλήγουσα των παρακάτω λέξεων :

Οικος	ειδους	ρωμη	νεος
Κηπος	γνωμη	δουλος	ζευγος
Κηπου	γνωμαι	γενναιων	γενναιος
Αυτή	δωρα	νησος	ταυρος
ταυτης	δωρον	κτηνος	βωλος
τουτων	θηκη	μεσον	οινος
ειδος	μηκος	ναυλος	λογος

2. Να τονίσετε τις λέξεις και να δικαιολογήσετε τον τονισμό : πολεως, λεξις, καλον, λογος, ανθρωπος, παιδαγωγος, νησου, ουρανος, αυτοχθων, δωρον, ελεγον, στρατηγος, μητηρ, πεμπω, νησον
3. Να τονίσετε τις παρακάτω λέξεις εφαρμόζοντας τους κανόνες τονισμού: μηκος, κατηγορος, ανωμαλος, Νειλος, βωλος, ταυρος, φλοισβος, δουλος, δουλων, νευρον, οινος, γενναιος, γενναιων, νησοι.
4. Να τονίσετε τις επόμενες αποφθεγματικές φράσεις, προσέχοντας όπου χρειάζεται τα σύμβολα μακρότητας (-) ή βραχύτητας (~):
- α. σπευδε βραδεως.
β. γνωθι σαυτον
γ. θνησκε υπερ πατριδος
δ. πλουτος ουδεν, αρετη πρωτον και μεγαiston.
ε. εισι μητρι παιδες αγκυραι βιου στ. μηδενα προ του τελους μακάριζε
5. Να δικαιολογήσετε τον τονισμό των παρακάτω λέξεων: ανήλικος, επώνυμος, πληθος, έχω, θεϊος, μητρῶον, κοϊλος, ναυλα, έταϊρος (=σύντροφος), άθῶος, κούρος, ώραϊος, ώραϊων, κληροῦχος, κληρούχους, πρώτος, πρώτων, εὔρος, χεϊλος, οϊκος, τοϊχος, τοίχου, άνδρεϊος, θρηῆνος, φευγε, σωσον.

6. Να τοποθετήσετε τόνους και πνεύματα στο παρακάτω απόσπασμα, προσέχοντας όπου χρειάζεται τα σύμβολα μακρότητας (-) ή βραχύτητας (ˇ):

Του γεωργου εργον εστι φυτευειν και σπειρειν. Ο δε Θεος αυξανει τον σῆτον και τους των δενδρων καρπους· ανευ γαρ ομβρου και ηλῆιου ουκ εστι καρπον φερειν εκ των φυτων. Διο νόμος των γεωργων εστι τοις των αγρων καρποις τους θεους θεραπευειν.

7. Να συμπληρώσετε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις και φράσεις από το πλαίσιο :

λόγω, επί ίσοις όροις, εν πάση περιπτώσει, ενόψει, ο εν λόγω, επ' αυτοφώρω, τοις μετρητοίς, εν βρασμώ ψυχής

- Αργήσαμε να έρθουμε ..... κακοκαιρίας.
- Το έγκλημα έγινε .....
- Πάντα πληρώνω .....
- Στο τμήμα μου όλοι δουλεύουν .....
- ..... των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, έγιναν πολλά έργα στην Ελλάδα.
- Ο διαρρήκτης πιάστηκε .....
- ..... πρέπει να συγχωρήσουμε αυτόν που μετανιώνει για το σφάλμα του

03/11/2022

Ενότητα 4^η Ένα ταξίδι επιστημονικής φαντασίας

Πλέομεν
ὄσον τριακοσίους σταδίους
καὶ προσφερόμεθα
μικρᾶ καὶ ἐρήμη νήσῳ.
Μείναντες δὲ ἐν τῇ νήσῳ
πέντε ἡμέρας,
τῇ ἕκτῃ ἐξορμῶμεν
καὶ τῇ ὀγδόῃ καθορῶμεν
πολλοὺς ἀνθρώπους
διαθέοντας
ἐπὶ τοῦ πελάγους,
προσεοικότας ἡμῖν
ἅπαντα καὶ τὰ σώματα
καὶ τὰ μεγέθη,
πλὴν τῶν ποδῶν μόνων·
ταῦτα γὰρ ἔχουσι
φέλλινα·
ἀφ' οὗ δή, οἶμαι,
καὶ καλοῦνται
Φελλόποδες.
Θαυμάζομεν οὖν ὀρῶντες
οὐ βαπτιζομένους,
ἀλλὰ ὑπερέχοντας
τῶν κυμάτων
καὶ ὁδοιποροῦντας ἀδεῶς.
Οἱ δὲ καὶ προσέρχονται
καὶ ἀσπάζονται ἡμᾶς
ἐλληνικῇ φωνῇ
λέγουσί τε
ἐπιείεσθαι
εἰς Φελλῶ
τὴν αὐτῶν πατρίδα.
Μέχρι μὲν οὖν τινος
συνοδοιποροῦσι ἡμῖν
παραθέοντες,
εἶτα ἀποτρεπόμενοι τῆς ὁδοῦ
βαδίζουσιν
ἐπευχόμενοι ἡμῖν εὐπλοίαν.

Πλέουμε
περίπου τριακόσια στάδια
και αγκυροβολούμε
σε ένα μικρό και ἔρημο νησί.
Αφού μείναμε στο νησί
πέντε ημερες,
την ἕκτη ξεκινάμε
και την ὀγδοη διακρίνουμε
πολλούς ανθρώπους
να τρέχουν εδῶ κι εκεί
στο πέλαγος,
οι οποίοι ἔμοιαζαν μ' εμάς
σε ὅλα και στη μορφή του σώματος
και στη σωματική διάπλαση
εκτός από τα πόδια μόνο·
γιατί αυτά τα ἔχουν
κατασκευασμένα από φελλό·
γι' αυτό το λόγο μάλιστα, νομίζω,
και αποκαλούνται
Φελλόποδες.
Απορούμε λοιπόν βλέποντάς τους
να μη βουλιάζουν
ἀλλὰ να μένουν πάνω
ἀπό τα κύματα
και να βαδίζουν χωρίς φόβο.
Και αυτοί πλησιάζουν,
μας χαιρετούν
στα ελληνικά
και μας λένε
ὅτι βιάζονται (να φτάσουν)
στη Φελλῶ,
την πατρίδα τους.
Μέχρις ενός σημείου λοιπόν
μας συνοδεύουν
τρέχοντας δίπλα μας,
ἔπειτα αλλάζουν δρόμο
και προχωρούν
ευχόμενοι σ' εμάς «καλό ταξίδι».

Απόδοση Νοήματος

Ο Λουκιανός περιγράφει μια φανταστική συνάντηση με τους Φελλοπόδες, που θυμίζουν τους φανταστικούς ἥρωες της εποχής μας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκαλεί ο ανθρωπομορφισμός των Φελλοπόδων τόσο στη μορφή ὅσο και στη συμπεριφορά, που θυμίζει τη σημερινή αντίληψη για τα φανταστικά πλάσματα. Οι ασυνήθιστες ιδιότητες των Φελλοπόδων και οι ωραίες εικόνες, που μας μεταφέρουν σε ἄλλους

εξωτικούς και μακρινούς τόπους, μας δίνουν την πολύτιμη ευκαιρία να ξεφύγουμε από την ανία και την πλήξη της καθημερινότητας.

Παράλληλα Κείμενα

Παράλληλο κείμενο

Ἐντεῦθεν ἡμᾶς ὑπεδέχετο πέλαγος προσηγές καὶ νῆσος οὐ μεγάλη, εὐπρόσιτος, συνοικουμένη· ἐνέμοντο δὲ αὐτὴν ἄνθρωποι ἄγριοι, Βουκέφαλοι, κέρατα ἔχοντες, οἶον παρ' ἡμῖν τὸν Μινώταυρον ἀναπλάττουσιν. Ἀποβάντες δὲ προήειμεν ὑδρευσόμενοι καὶ σιτία ληψόμενοι, εἴ ποθεν δυνηθείημεν· οὐκέτι γὰρ εἶχομεν. Καὶ ὕδωρ μὲν αὐτοῦ πλησίον εὔρομεν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐφαίνετο, πλην μυκηθμὸς πολλὸς οὐ πόρρωθεν ἠκούετο. Δόξαντες οὖν ἀγέλην εἶναι βοῶν, κατ' ὀλίγον προχωροῦντες ἐπέστημεν τοῖς ἀνθρώποις. Οἱ δὲ ἰδόντες ἡμᾶς ἐδίδωκον, καὶ τρεῖς μὲν τῶν ἐταίρων λαμβάνουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ πρὸς τὴν θάλατταν καταφεύγομεν.

Λουκιανός, *Ἀληθῆς Ἱστορία* 2.44

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Ἐπειτα μας υποδέχτηκε ἓνα ἥρεμο πέλαγος καὶ ἓνα νησί μικρό, εὐπρόσιτο καὶ κατοικημένο· το κατείχαν ἄγριοι ἄνθρωποι, οἱ Βουκέφαλοι, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κέρατα, ὅπως σ' ἐμᾶς φαντάζονται τὸν Μινώταυρο. Ἀφοῦ αποβιβαστήκαμε στὴ στεριά, προχωρούσαμε, γιὰ νὰ πάρουμε νερό καὶ τροφή, ἀν ἀπὸ κάπου μπορούσαμε (νὰ βρούμε)· γιὰτὶ δὲν εἶχαμε πια. Καὶ νερό βρήκαμε ἐκεῖ κοντά, ὁμῶς τίποτε ἄλλο δὲ φαινόταν παρὰ μόνο ἀκουγόταν δυνατὸ μουγκρητὸ ἀπὸ κάπου κοντά. Ἐπειδὴ λοιπὸν νομίσαμε ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ κοπάδι βοδιῶν, προχωρήσαμε σιγά σιγά καὶ συναντήσαμε ἀνθρώπους. Αὐτοὶ, μόλις μας εἶδαν, ἄρχισαν νὰ μας καταδιώκουν καὶ συλλαμβάνουν τρεῖς ἀπὸ τοὺς συντρόφους μας· οἱ ὑπόλοιποι καταφεύγουμε πρὸς τὴ θάλασσα, γιὰ νὰ γλιτώσουμε.

Ἑτυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικῶν

Τα ουσιαστικά παράγονται:

1. ἀπὸ ουσιαστικά 2. ἀπὸ ρήματα 3. ἀπὸ ἐπίθετα

Παραγωγή ουσιαστικῶν ἀπὸ ουσιαστικά (α' μέρος)

1. Ὑποκοριστικά

Λέγονται τὰ παράγωγα ποὺ παριστάνουν μικρὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖο σημαίνει τὸ πρωτότυπο, εἴτε γιὰτὶ εἶναι πράγματι μικρὸ, εἴτε γιὰ νὰ δείξουν ἀγάπη, θωπεῖα (χάδι, ἐκδήλωση στοργῆς καὶ τρυφερότητας) ἢ καὶ εἰρωνεία ἢ καταφρόνηση.

Οἱ πιο συνηθισμένες καταλήξεις εἶναι:

- **-ιον**, π.χ. βίβλος – βιβλίον.
- **-ίδιον**, π.χ. οἰκία – οἰκίδιον.
- **-ίσκος**, π.χ. ἄνθρωπος – ἀνθρωπίσκος.
- **-ᾶριον**, π.χ. κύων – κυνάριον.

Σπανιότερες καταλήξεις είναι:

- **-ίσκη**, π.χ. παῖς – παιδίσκη.
- **-ίς**, π.χ. θύρα – θυρίς.
- **-ύδριον**, π.χ. λόγος – λογύδριον.
- **-ύλλιον**, π.χ. δάσος – δασύλλιον.
- **-ίχνη**, π.χ. πόλις – πολίχνη.

! Μερικά υποκοριστικά έχασαν την υποκοριστική τους σημασία και σημαίνουν πλέον ό,τι και το πρωτότυπο από το οποίο παράγονται, π.χ. θήρ – θηρίον, ὄρος – ὄριον, δέλτος – δελτίον κ.λπ.

2. Περιεκτικά

Λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν τον τόπο, όπου περιέχονται πολλά από εκείνα που φανερώνει το πρωτότυπο. Έχουν τις εξής καταλήξεις:

- **-ών (-εών)**, π.χ. ἄμπελος – ἄμπελών, περιστερά – περιστερών.
- **-ιά**, π.χ. νεοσσός – νεοσσιά.
- **-ωνία**, π.χ. ρόδον – ροδωνιά.

3. Τοπικά

Λέγονται τα ονόματα, τα οποία σημαίνουν τον τόπο εκείνο, όπου μένει ή ενεργεί εκείνο το οποίο φανερώνει το πρωτότυπο. Συναντώνται με τις καταλήξεις:

- **-ιον**, π.χ. στρατηγός – στρατήγιον.
- **-εῖον**, π.χ. διδάσκαλος – διδασκαλεῖον.

! Τα ονόματα σε **-ιον**, **-εῖον**, τα οποία παράγονται από όνομα θεού ή ήρωα ή επίσημου άνδρα, φανερώνουν τόπο ή ναό ή μνήμα αφιερωμένο σε αυτόν και λέγονται τεμενικά, π.χ. Διονύσιον, Μαισωλεῖον, Ασκληπιεῖον κ.λπ.

! Το **-ι-** της κατάληξης **-ιον**, όταν προηγείται **α**, **ι**, **ω**, συναιρείται αντίστοιχα σε **αι**, **ει**, **ω**, π.χ. Ἡραῖον, Θησεῖον, Ἡρῶον κ.λπ.

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Να σχηματιστούν τα υποκοριστικά ουσιαστικά των: ρύαξ, θυγάτηρ, δένδρον, πίναξ, νεανίας, οἶκος, παῖς.
2. Να σχηματιστούν τα περιεκτικά των: ἐλαία, ὄρνις, ρόδον, στρατός.
3. Να σχηματιστούν τα τοπικά των: ἔμπορος, στρατηγός, ἰατρός, χαλκεύς.

4. Να αντιστοιχίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά της στήλης Α΄ με τα πρωτότυπα της στήλης Β΄:

- Α΄**
 α. παιδάριον
 β. πινακίδιον
 γ. Παρθενών
 δ. γραφείον
 ε. χοιρίδιον
 στ. πυλίσ
 ζ. νεοσσιά
 η. διδασκαλεῖον

- Β΄**
 1. πύλη
 2. διδάσκαλος
 3. νεοσσός
 4. χοῖρος
 5. παῖς
 6. πινακίς
 7. παρθένος
 8. γραφεύς

Γραμματική

1. Το άρθρο

Άρθρο λέγεται η μονοσύλλαβη κλιτή λέξη *ὁ*, *ἡ*, *τὸ*, που χρησιμοποιείται από τα πτωτικά, για να δηλώσει το γραμματικό τους γένος και οι διάφορες σχέσεις αυτών στο λόγο.

Τα άρθρα κλίνονται ως εξής:

	<i>Ενικός αριθμός</i>			<i>Πληθυντικός αριθμός</i>		
	<i>αρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>ουδέτερο</i>	<i>αρσενικό</i>	<i>θηλυκό</i>	<i>ουδέτερο</i>
<i>ονομαστική</i>	<i>ὁ</i>	<i>ἡ</i>	<i>τὸ</i>	<i>οἱ</i>	<i>αἱ</i>	<i>τα</i>
<i>Γενική</i>	<i>τοῦ</i>	<i>τῆς</i>	<i>τοῦ</i>	<i>τῶν</i>	<i>τῶν</i>	<i>τῶν</i>
<i>Δοτική</i>	<i>τῷ</i>	<i>τῇ</i>	<i>τῷ</i>	<i>τοῖς</i>	<i>ταῖς</i>	<i>τοῖς</i>
<i>Αιτιατική</i>	<i>τόν</i>	<i>τήν</i>	<i>τὸ</i>	<i>τούς</i>	<i>τας</i>	<i>τα</i>
<i>Κλητική</i>	<i>(ὦ)</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>(ὦ)</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>(ῶ)</i>

! Το άρθρο δεν έχει κλιτική πτώση. Συνήθως, όμως, μπροστά από την κλητική των ονομάτων και για τους τρεις αριθμούς χρησιμοποιείται το επιφώνημα *ω*, που γι' αυτό λέγεται **κλητικό επιφώνημα**.

2. Β' κλίση ουσιαστικών

Η β' κλίση των ουσιαστικών περιλαμβάνει:

- Αρσενικά και θηλυκά σε –ος
- Ουδέτερα σε –ον

Η δεύτερη κλίση των ουσιαστικών περιλαμβάνει ονόματα και των τριών γενών, **αρσενικά, θηλυκά** που λήγουν σε –ος και **ουδέτερα** που λήγουν σε –ον.

Τα δευτερόκλιτα ονόματα, όπως και τα πρωτόκλιτα ονομάζονται, επίσης, **ισοσύλλαβα**, γιατί έχουν ίσες συλλαβές σε όλες τις πτώσεις όλων των αριθμών και διακρίνονται, επίσης, σε **ασυναίρετα** και **συνηρημένα**, αλλά και σε **αττικόκλιτα**.

Παραδείγματα αρσενικών

Ενικός αριθμός			
ονομ.	ὁ	ἄνθρωπος	ἄγρὸς
γεν.	τοῦ	ἀνθρώπου	ἀγροῦ
δοτ.	τῷ	ἀνθρώπῳ	ἀγρῷ
αιτ.	τὸν	ἄνθρωπον	ἄγρὸν
κλητ.	(ὦ)	ἄνθρωπε	ἄγρἔ

Πληθυντικός αριθμός			
ονομ.	οἱ	ἄνθρωποι	ἄγροῖ
γεν.	τῶν	ἀνθρώπων	ἀγρῶν
δοτ.	τοῖς	ἀνθρώποις	ἀγροῖς
αιτ.	τούς	ἀνθρώπους	ἀγρους
κλητ.	(ὦ)	ἄνθρωποι	ἄγροῖ

Παραδείγματα θηλυκών

Ενικός αριθμός			
ονομ.	ἡ	ὄδος	ἄμπελος
γεν.	τῆς	ὄδοῦ	ἀμπέλου
δοτ.	τῇ	ὄδῳ	ἀμπέλῳ
αιτ.	τήν	ὄδον	ἄμπελον
κλητ.	(ὦ)	ὄδε	ἄμπελἔ

<i>Πληθυντικός αριθμός</i>			
<i>ονομ.</i>	<i>αί</i>	<i>όδοι</i>	<i>ἄμπελοι</i>
<i>γεν.</i>	<i>τῶν</i>	<i>όδων</i>	<i>ἀμπέλων</i>
<i>δοτ.</i>	<i>ταῖς</i>	<i>όδοῖς</i>	<i>ἀμπέλους</i>
<i>αιτ.</i>	<i>τς</i>	<i>όδους</i>	<i>ἀμπέλους</i>
<i>κλητ.</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>όδοι</i>	<i>ἄμπελοι</i>

Παραδείγματα ουδετέρων

<i>Ενικός αριθμός</i>			
<i>ονομ.</i>	<i>τὸ</i>	<i>δῶρον</i>	<i>φυτὸν</i>
<i>γεν.</i>	<i>τοῦ</i>	<i>δώρου</i>	<i>φυτοῦ</i>
<i>δοτ.</i>	<i>τῷ</i>	<i>δώρῳ</i>	<i>φυτῷ</i>
<i>αιτ.</i>	<i>τὸ</i>	<i>δῶρον</i>	<i>φυτὸν</i>
<i>κλητ.</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>δῶρον</i>	<i>φυτὸν</i>

<i>Πληθυντικός αριθμός</i>			
<i>ονομ.</i>	<i>τὰ</i>	<i>δῶρα</i>	<i>φυτὰ</i>
<i>γεν.</i>	<i>τῶν</i>	<i>δώρων</i>	<i>φυτῶν</i>
<i>δοτ.</i>	<i>τοῖς</i>	<i>δώροις</i>	<i>φυτοῖς</i>
<i>αιτ.</i>	<i>τὰ</i>	<i>δῶρα</i>	<i>φυτὰ</i>
<i>κλητ.</i>	<i>(ῶ)</i>	<i>δῶρα</i>	<i>φυτὰ</i>

Παρατηρήσεις

Από τα ουσιαστικά της β' κλίσης:

1. Τα αρσενικά και τα θηλυκά έχουν σε όλες τις πτώσεις τις ίδιες καταλήξεις (και τα ξεχωρίζουμε μόνο από το άρθρο).
2. Τα ουδέτερα διαφέρουν από τα αρσενικά και τα θηλυκά στην ονομ. και κλητ. του ενικού (όπου έχουν κατάλ. **-ον**) και στην ονομ., αιτιατ. και κλητ. του πληθ. (όπου έχουν κατάλ. **-ᾱ**).
3. Τα ουδέτερα των πτωτικών (σε όλες τις κλίσεις) σχηματίζουν στον ενικό και στον πληθ. τρεις πτώσεις όμοιες: την ονομαστική, την αιτιατική και την κλητική.
4. Η κατάληξη **α** των ουδετέρων όλων γενικά των πτωτικών είναι βραχύχρονη: τὰ μῆλα, τὸ σῶμα, τὰ σώματα, τὰ γενναῖα, ἐκεῖνα, τὰ τιμῶντα.

3. Αντωνυμίες

Αντωνυμίες λέγονται οι λέξεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ονομάτων, είτε ουσιαστικών (ουσιαστικές αντωνυμίες) είτε επιθέτων (επιθετικές αντωνυμίες), π.χ. *Κῆρος συγγενόμενος τῷ Κλέαρχῳ ἠγάσθη τε αὐτὸν καὶ δίδωσι αὐτῷ μυρίουσ Δαρεικούς . Τοιούτου ἐπιτηδείου, οἶον οὐδένα μήποτε εὐρήσω. Κῆρος ὑπέσχετο ἀνδρὶ ἐκάστῳ δώσειν πέντε μνᾶς.*

Οι αντωνυμίες είναι εννέα ειδών: προσωπικές, δεικτικές, κτητικές, οριστικές, αυτοπαθητικές, αλληλοπαθητικές, ερωτηματικές, αόριστες και αναφορικές.

Προσωπικές αντωνυμίες

Προσωπικές, λέγονται οι αντωνυμίες που δηλώνουν τα τρία πρόσωπα του λόγου, δηλαδή:

- το **πρώτο πρόσωπο**, που είναι εκείνος που μιλάει : ἐγώ.
- το **δεύτερο πρόσωπο**, που είναι εκείνος προς τον οποίο απευθύνεται ο λόγος : σὺ.
- το **τρίτο πρόσωπο**, που είναι εκείνος για τον οποίο γίνεται ο λόγος : ὄδε, οὗτος, ἐκεῖνος κ.λπ.

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	α' προσ.	β' προσ.	γ' προσ.	α' προσ.	β' προσ.	γ' προσ.
ονομ.	ἐγώ	σὺ	-	ἡμεῖς	ὕμεῖς	(σφεῖς)
γεν.	ἐμοῦ-μου	σοῦ-σου	(οὔ)	ἡμῶν	ὕμῶν	(σφῶν)
δοτ.	ἐμοί-μοι	σοί – σοι	οἷ-οί	ἡμῖν	ὕμῖν	σφίσι(ν)
αιτ.	ἐμέ-με	σέ – σε	(ἐ)	ἡμᾶς	ὕμᾶς	(σφᾶς)
κλητ.	-	-	-	-	-	-

Παρατηρήσεις

1. Η ονομαστική και αιτιατική πληθυντικού των προσωπικών αντωνυμιών παίρνουν περισπωμένη : ἡμεῖς- ἡμᾶς, ὕμεῖς-ὕμᾶς, σφεῖς-σφᾶς.
2. Οι προσωπικές αντωνυμίες δε δηλώνουν γένη. Οι τύποι του κάθε προσώπου ισχύουν και για τα τρία γένη.
! Οι αντωνυμίες **δεν έχουν κλητική** (εξαιρείται η δεικτική αντωνυμία οὗτος, την οποία θα εξετάσουμε στην επόμενη ενότητα).
3. Οι τύποι των προσωπικών αντωνυμιών, όταν πρόκειται να μπου με έμφαση στο λόγο, παίρνουν στο τέλος τους το εγκλιτικό μόριο **γε** και τονίζονται κάπως παραλλαγμένα, π.χ. ἐγωγε, ἐμοῦγε, ἔμοιγε, ἐμέγε, ἡμεῖςγε (ἢ ἡμεῖσγε), ἡμῶνγε κ.λπ. – σύγε, σοῦγε, ὕμῶνγε κ.λπ.

Πρόσθετες Ασκήσεις

Το άρθρο

1. Να βάλετε τους κατάλληλους τύπους του άρθρου μπροστά από τις λέξεις :
... γυναίκες, ... μούσαις, ... τύπου, ... παιδί, ... ἄστη, ... χιτῶνας, ... παῖδα.
2. Να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα :

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.	Αρσ.	Θηλ.	Ουδ.
ονομ.				οί	αί	τά
γεν.	τοῦ					
δοτ.						
αιτ.		τήν	τό			
κλητ.						

Β' κλίση ουσιαστικών

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ουσιαστικού που σας δίνεται στην παρένθεση :
  - Πλέομεν οὔν πολλόν ..... (χρόνος).
  - Ἐπαυσα τοὺς ..... (θρῆνος).
  - Μακάριοι οἱ ..... (πτωχός) τῷ πνεύματι.
  - Οἱ Φελλόποδες ..... (ἄνθρωπος) εἰσιν.
  - Οἱ φίλοι τὸν ..... (οἶνος) πίνουσι.
2. Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις των ουσιαστικών και να τα τονίσετε :

τριακοσίους σταδ....., ἀγρίους ταυρ....., λευκή νησ....., ἀγαθοῖς ἀνθρωπ.....,
μακρὰν ὁδ....., βασιλείου σκηπτρ.....(Από το βιβλίο του καθηγητή).

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά που ακολουθούνται από παρένθεση στον άλλον αριθμό :

- Ὁ νοῦς ἐστὶ δῶρον (.....) τῆς φύσεως.
- Ὁ ἀναμάρτητος πρῶτος τὸν λίθον (.....) βαλέτω. (=ας ρίξει).
- Πείθομαι τοῖς παλαιοῖς νόμοις (.....).
- Ἔχω ἀμπέλους (.....) πολλάς.

4. Να συμπληρώσεις τα κενά με τις λέξεις που βρίσκονται μέσα στην παρένθεση, αφού τις τοποθετήσετε στον κατάλληλο αριθμό και τη σωστή πτώση :

- Εὐλόγησον, Κύριε, τὴν ..... (ἡ ἀμπελος) ταύτην. *ἀμπελον (προπαρτήγουσα → 1)*
- Ὁ Ἡρακλῆς ἐπέλεξεν τὰς ..... (ἡ ὁδός) τῆς Ἀρετῆς. *ὁδούς.*
- Ὡς ..... (ἄνθρωπος), τίς εἶ;
- Ἐν ..... (ὁδός) εὗρον (βρήκαν) θησαυρόν. *(ο + ε ⇒ γ')*
- Ἐφύτευσαν πολλὰ ..... (δέγδρον). *δένδρα. (ὅταν η ἀήγουσα εἶναι μακρὰ ὁ τόνος κατεβαίνει)*
- Ἐν ..... (τοῦ γυμναστήριον) οἱ ..... (νέος) γυμνάζονται. *τοῦ γυμναστήριον (τοῦ γυμναστήριον) οἱ νεοί.*
- Ἡ διάρκεια τοῦ ..... (ὁ βίος) ἦν βραχεία.
- Ἄλμα ἐπὶ ..... (κοντός=το κοντάρι, δοτ. ενικού). *κοντῶν. (ἡ χειρὶ καὶ ἡ δοτιὶ ἐπὶ ἀήγουσα ἔχουσι ῥέση)*

5. Να γράψετε στην κατάλληλη πτώση τις λέξεις της παρένθεσης:

Πιστεύω τῷ ..... (ὁ φίλος). Τὸν πιστὸν ..... (ὁ φίλος) ἐν τοῖς ..... (ὁ κίνδυνος) γινώσκεις. Τοῖς ..... (ὁ λόγος) τῶν φίλων ἀεὶ πιστεύομεν. Οἱ ἄπιστοι ..... (ὁ φίλος) οὐ μετέχουσι τοῦ ..... (ὁ κίνδυνος). Τοὺς ..... (ὁ τρόπος τῶν ἀνθρώπων) γινώσκετε. Τῷ ..... (ὁ θεός) πιστεύουσιν. Ὡς ..... (ὁ φίλος), ὁ θεὸς τοὺς ἀγαθοὺς ..... (ὁ ἄνθρωπος) οὐ λείπει. Πολλοὶ ἄνθρωποι τῷ ..... (ὁ πλοῦτος) μᾶλλον ἢ τῷ ..... (ὁ θεός) πιστεύουσιν.

6. Να βάλετε μπροστά από κάθε λέξη το άρθρο που πρέπει ή το κλητικό επιφώνημα ω :

• ..... κύκλος	• ..... βιβλίω
• ..... ἀγροῦ	• ..... Δήλου
• ..... ἵππῳ	• ..... ἄρκτος
• ..... ποταμὸν	• ..... ἄρκτος
• ..... θεῖ	• ..... ὁδῆ
• ..... ἔργον	• ..... ἔλαφον
• ..... πλοίου	• ..... στρατηγοῖς
• ..... ξύλον	• ..... ἄνθρωποι
• ..... χωρίον	• ..... φίλους

7. Να βάλετε τα ουσιαστικά στις κατάλληλες πτώσεις:

τῷ _____ (ὁ υἱός)	τοῦ _____ (ὁ ἥλιος)
αἱ _____ (ἡ ψῆφος)	(ῶ) _____ (ὁ δοῦλος)
τοῖς _____ (ὁ στρατηγός)	τῇ _____ (ἡ ὁδός)
τὸν _____ (ὁ καρπός)	τῆς _____ (ἡ ἔλαφος)
τῶν _____ (ὁ ἵππος)	τὰ _____ (τὸ δῶρον)
τὴν _____ (ἡ κάμηλος)	τοῖς _____ (τὸ μῆλον)
τοὺς _____ (ὁ ἰατρός)	τὰς _____ (ἡ ὁδός)

Προσωπικές αντωνυμίες

1. Να συμπληρωθούν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της προσωπικής αντωνυμίας α' ή β' προσώπου (εγώ, σύ).

- ..... δὲ τίς εἶ; (ονομ. β' ενικού προσώπου)
- Οὗτος ἐστὶ ὁ πατήρ ..... . (γεν. α' πληθυντικού προσώπου)
- Οἱ γείτονες ..... βάρβαροι εἰσίν. (γεν. β' πληθυντικού προσώπου)
- Τὸ οἶκημα τοῦτο ἐστὶ τοῦ πατρός . (γεν. α' ενικού προσώπου)
- Δώσω ..... μισθὸν πολύν. (δοτ. β' πληθυντικού προσώπου)
- Ἡ πόλις αὕτη ἀρέσκει ..... . (δοτ. α' πληθυντικού προσώπου).

2. Να συμπληρωθούν οι παρακάτω φράσεις με τους κατάλληλους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας :

- ..... μὲν παιδείας ἐπιθυμοῖς (ονομ. β' ενικού προσώπου), ... δὲ παιδεύειν ἄλλους ἐπιχειρῶ (ονομ. α' ενικού).
- ..... διαβαίνομεν τὸν ποταμὸν (ονομ. α' πληθυντικού προσώπου) καὶ ..... διώκετε τοὺς πολεμίους (ονομ. β' πληθυντικού προσώπου).
- ..... ἐστὲ νέοι (ονομ. β' πληθυντικού προσώπου) καὶ ..... ἐσμὲν πρεσβύτεροι ὑμῶν (ονομ. α' πληθυντικού προσώπου).
- ..... λέγω (ονομ. α' ενικού) ..... ταῦτα (αιτ. β' ενικού προσώπου).
- ..... ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς (ονομ. β' πληθυντικού προσώπου) ..... (αιτ. β' πληθυντικού προσώπου).
- ..... ἀκούετε τοὺς λόγους (ονομ. β' πληθυντικού προσώπου) ..... (αιτ. α' πληθυντικού προσώπου) καὶ ..... ἐπαινοῦμεν (ονομ. α' πληθυντικού προσώπου) τὰς πράξεις ..... (αιτ. α' πληθυντικού προσώπου).

Ενότητα 5^η Ο πλούτος της αττικής γης

Τινὲς τῶν προεστηκότων
Ἀθήνησι ἔλεγον
ὡς γινώσκουσι μὲν τὸ δίκαιον,
διὰ δὲ τὴν τοῦ πλήθους
πενίαν ἀναγκάζονται
ἀδικώτεροι εἶναι
περὶ τὰς πόλεις.
Ἐκ τούτου ἐπεχείρησα
σκοπεῖν
εἰ οἱ πολῖται δύναιτ' ἂν
πη διατρέφεσθαι
ἐκ τῆς ἑαυτῶν.
Εὐθὺς μὲν οὖν
ἀνεφαίνετό μοι τοῦτο,
ὅτι ἡ χώρα
πέφυκεν οἷα
παρέχεσθαι πλείστας προσόδους.
Αἱ μὲν γὰρ ὄραι ἐνθάδε
εἰσὶν πράταται·
ἃ δὲ πολλαχοῦ
οὐδὲ βλαστάνει
ἐνθάδε καρποφορεῖ.
Ὅσπερ δὲ ἡ γῆ,
οὕτω καὶ ἡ θάλαττα
περὶ τὴν χώραν
παμφορωτάτη ἐστίν.
Καὶ μὴν ὅσα ἀγαθὰ παρέχουσιν
οἱ θεοὶ ἐν ταῖς ὄραις,
καὶ πάντα ταῦτα ἐνταῦθα
ἄρχεται μὲν πρωαίτατα,
λήγει δὲ ὀψιαίτατα.
Πρὸς τούτοις
ἡ χώρα ἔχει καὶ αἰδία ἀγαθὰ.
Πέφυκε μὲν γὰρ ἐν αὐτῇ
ἄφθονος λίθος,
ἐξ οὗ γίνονται
κάλλιστοι μὲν ναοί,
κάλλιστοι δὲ βωμοί,
εὐπρεπέστατα δὲ ἀγάλματα
θεοῖς.
Ἔστι δὲ καὶ γῆ
ἢ σπειρομένη μὲν
οὐ φέρει καρπὸν,
ὀρυττομένη δὲ
τρέφει πολλαπλασίους
ἢ εἰ σῖτον ἔφερε.
Καὶ μὴν
ὑπάργυρός ἐστι.

Μερικοὶ ἀπὸ τους ηγέτες
τῆς Ἀθήνας ἔλεγον
ὅτι δῆθεν γνωρίζουν το δίκαιο,
ἀλλὰ λόγῳ τῆς φτώχειας
τοῦ λαοῦ τους ἀναγκάζονται
να εἶναι πιο ἀδικοὶ
στὶς πόλεις.
Για τὸν λόγο αὐτὸ ἐπιχείρησα
να διερευνήσω
ἀν οἱ πολῖτες θὰ μπορούσαν
μὲ κάποιο τρόπο να συντηρηθοῦν
ἀπὸ τὴ χώρα τους.
Ἀμέσως λοιπὸν
ἀρχισα να σχηματίζω αὐτὴ τὴ γνώμη,
ὅτι δηλαδή ἡ χώρα
εἶναι ἀπὸ τὴ φύση τῆς ἰκανῆ
να παρέχει πάρα πολλὰ ἐσοδα.
Γιατί οἱ εποχές ἐδῶ εἶναι
πολύ ἡπιες·
καὶ τὰ φυτὰ που σε πολλὰ ἄλλα μέρη
οὔτε καν φυτρώνουν
ἐδῶ δίνουν καρπούς.
Ὅπως ακριβῶς ἡ γῆ,
έτσι καὶ ἡ θάλασσα
που περιβάλλει τὴν περιοχὴ
εἶναι πολὺ εὐφορη.
Καὶ βέβαια ὅσα ἀγαθὰ προσφέρουν
οἱ θεοὶ σε κάθε εποχὴ
καὶ ὅλα αὐτὰ ἐδῶ
εμφανίζονται πάρα πολὺ νωρίς
καὶ διαρκοῦν πάρα πολὺ.
Πέρα ἀπὸ αὐτὰ,
ἡ χώρα ἔχει καὶ διαρκὴ ἀγαθὰ.
Υπάρχει δηλαδή ἐκ φύσεως σε αὐτὴν
ἀφθονο μάρμαρο,
ἀπὸ το ὁποῖο κατασκευάζονται
πάρα πολὺ ὀμορφοὶ ναοὶ
καὶ πάρα πολὺ ὀμορφοὶ βωμοὶ
καὶ κομψότατα ἀγάλματα
για τοὺς θεοὺς.
Υπάρχουν ὁμως καὶ περιοχές που,
ἀν καλλιεργηθοῦν,
δεν παράγουν καρπὸν,
ὅταν ὁμως ἀξιοποιοῦνται για ἐξόρυξη,
τρέφουν πολὺ περισσότερους
ἀπὸ ὅτι ἀν καλλιεργοῦνταν.
Καὶ βέβαια
ἔχει καὶ κοιτάσματα ἀργύρου.

Απόδοση Νοήματος

Ο Ξενοφώντας στο έργο του *Πόροι* ασχολείται με την εξεύρεση οικονομικών πόρων για την Αθήνα, που αντιμετωπίζει έντονα οικονομικά προβλήματα στην εποχή του. Στο συγκεκριμένο απόσπασμα παρουσιάζει τα χαρίσματα της αθηναϊκής γης. Σύμφωνα με τα λεγόμενά του, η γη που καρπώνονται οι Αθηναίοι είναι ιδιαίτερα εύφορη, επειδή οι διάφορες εποχές του χρόνου εμφανίζονται σε ήπια μορφή χωρίς έντονα καιρικά φαινόμενα. Επιπλέον, η παραγωγή των γεωργικών αγαθών ξεκινά νωρίτερα στην Αττική από ό,τι στις υπόλοιπες περιοχές και διαρκεί περισσότερο, αφού σταματά και αργότερα. Όμως δεν είναι όμως μόνο η γη πολύ εύφορη, αλλά και η θάλασσα. Τέλος, το υπέδαφος της Αθήνας είναι πολύ πλούσιο σε ορυκτά και ειδικά σε μάρμαρο που χρησιμοποιείται στην κατασκευή ναών και αγαλμάτων. Με αυτόν τον τρόπο ακόμα και περιοχές που είναι ακαλλιέργητες αποφέρουν πολλαπλάσια έσοδα στην Αθήνα. Σε αυτό βοηθούν και τα κοιτάσματα αργύρου (ασημιού) που υπήρχαν στην περιοχή, τα οποία χρησιμοποιούνταν για την κοπή νομισμάτων.

Παράλληλα Κείμενα

Πρώτο παράλληλο κείμενο

[...] *Δεῖ δὲ τῆς πόλεως κατασκευασμένης ἰκανῶς τοῖς ἀναγκαίοις πρὸς τὸν πόλεμον, εἰς ταῦτα τὴν εὐπορίαν τρέπειν αὐτῆς, ἀφ' ὧν δόξα μὲν γενομένων αἰδίου, εὐπορία δὲ γινομένων ἐτοίμη παρέσται, παντοδαπῆς ἐργασίας φανείσης καὶ ποικίλων χρεῶν, αἱ πᾶσαν μὲν τέχνην ἐγείρουσαι, πᾶσαν δὲ χεῖρα κινουῦσαι, σχεδὸν ὅλην ποιοῦσιν ἔμμισθον τὴν πόλιν, ἐξ αὐτῆς ἅμα κοσμουμένην καὶ τρεφομένην.*

Πλούταρχος, Περικλῆς 12.4

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

[...] Πρέπει λοιπόν η πόλη, αφού ετοίμασε σε ικανοποιητικό βαθμό τα απαραίτητα για τον πόλεμο, σε αυτά τα έργα να στρέψει την ευπορία της (τον πλούτο της), από τα οποία, αν γίνουν, θα προκύψει δόξα αθάνατη και, όσο θα γίνονται, θα υπάρχει πραγματική ευπορία (πλούτος), αφού θα παρουσιαστεί κάθε είδους εργασία και κάθε είδους ανάγκη, οι οποίες δραστηριοποιώντας κάθε επάγγελμα και κινητοποιώντας (δίνοντας απασχόληση σε) όλα τα χέρια, σχεδόν σε όλη την πόλη θα προσφέρουν (την ευκαιρία) να έχει χρήματα, και ταυτόχρονα να αναπτύσσεται και να τρέφεται από μόνη.

Δεύτερο παράλληλο κείμενο

Ἦν δὲ τὴν εἰρήνην ποιησόμεθα καὶ τοιοῦτους ἡμᾶς αὐτοὺς παράσχωμεν οἷους αἱ κοινὰ συνθῆκαι προστάττουσιν, μετὰ πολλῆς μὲν ἀσφαλείας τὴν πόλιν οἰκήσομεν, ἀπαλλαγέντες πολέμων καὶ κινδύνων καὶ ταραχῆς εἰς ἣν νῦν πρὸς ἀλλήλους καθέσταμεν, καθ' ἑκάστην δὲ τὴν ἡμέραν πρὸς εὐπορίαν ἐπιδώσομεν, ἀναπεπαυμένοι μὲν τῶν εἰσφορῶν καὶ τῶν τριηραρχιῶν καὶ τῶν ἄλλων τῶν περὶ τὸν πόλεμον λειτουργιῶν, ἀδεῶς δὲ γεωργοῦντες καὶ τὴν θάλατταν πλέοντες καὶ ταῖς ἄλλαις ἐργασίαις ἐπιχειροῦντες αἱ νῦν διὰ τὸν πόλεμον ἐκλελοίπασιν. Ὀψόμεθα δὲ τὴν πόλιν διπλασίας μὲν ἢ νῦν τὰς προσόδους λαμβάνουσαν, μεστὴν δὲ γιγνομένην ἐμπόρων καὶ ζένων καὶ μετοίκων ὧν νῦν ἐρήμη καθέστηκεν.

Ἰσοκράτης, Περὶ εἰρήνης 20-21

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Αν κάνουμε ειρήνη και έχουμε τέτοια συμπεριφορά, όπως ορίζουν οι κοινές συνθήκες, θα κατοικούμε στην πόλη μας με μεγάλη ασφάλεια, αφού απαλλαγούμε από πολέμους και κινδύνους και από την κοινωνική αναταραχή στην οποία έχουμε περιέλθει τώρα. Αντίθετα, κάθε μέρα θα αυξάνουμε τον πλούτο μας, απαλλαγμένοι από τους φόρους και τις τριηραρχίες και τις άλλες εισφορές για τον πόλεμο και ασχολούμενοι χωρίς φόβο με την καλλιέργεια των χωραφιών και τη ναυτιλία και τις άλλες εργασίες, οι οποίες έχουν εκλείψει εξαιτίας του πολέμου. Και θα δούμε την πόλη μας να λαμβάνει διπλάσια έσοδα από όσα παίρνει τώρα και να είναι γεμάτη από εμπόρους και ξένους και μετοίκους, από τους οποίους τώρα έχει ερημωθεί.

Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών

Τα ουσιαστικά παράγονται:

1. από ουσιαστικά
2. από ρήματα
3. από επίθετα

Παραγωγή ουσιαστικών από ουσιαστικά (β' μέρος)

1. Παρόνυμα

Λέγονται τα παράγωγα ουσιαστικά τα οποία σημαίνουν πρόσωπο σχετικό με αυτό που δηλώνει η πρωτότυπη λέξη ή πρόσωπο που ανήκει σε αυτό.

Οι πιο συνηθισμένες καταλήξεις είναι:

- (αρσ.) –εύς/ (θηλ.) –εία, π.χ. κέραμος – κεραμεύς, ιερεύς – ιέρεια.
- (αρσ.) –της/ (θηλ.) –τις, π.χ. πόλις – πολίτης – πολίτις.
- –έτης, π.χ. φυλή – φυλέτης.
- –ίτης, π.χ. όπλον – όπλίτης.
- –ώτης, π.χ. δεσμά – δεσμώτης.
- –ιώτης, π.χ. στρατιά – στρατιώτης

2. Εθνικά

Λέγονται τα ουσιαστικά τα οποία παράγονται από κύρια ονόματα χωρών, πόλεων και τόπων και σημαίνουν εκείνον ο οποίος κατάγεται από αυτά τα μέρη.

Έχουν τις ακόλουθες καταλήξεις:

- (αρσ.) –ιος/ (θηλ.) ία, π.χ. Κόρινθος – Κορίνθιος – Κορίνθια.
- (αρσ.) –εύς/ (θηλ.) –ίς, π.χ. Μέγαρα – Μεγαρεύς – Μεγαρίς.
- –νος, π.χ. Άσία – Άσιανός.
- –ηνός, π.χ. Κύζικος – Κυζικηνός.
- –ινος, π.χ. Άμοργός – Άμοργίνος
- (αρσ.) –της/ (θηλ.) –τις, π.χ. Σικελία – Σικελιώτης – Σικελιώτις.
- (αρσ.) –άτης/ (θηλ.) –τις, π.χ. Γύθειον – Γυθεάτης – Γυθεάτις.
- (αρσ.) –ιάτης/ (θηλ.) –τις, π.χ. Σπάρτη – Σπαρτιάτης – Σπαρτιάτις.

- -ήτης, π.χ. Αΐγινα – Αιγινήτης.
- -ίτης, π.χ. Άβδηρα – Άβδηρίτης.
- -ώτης, π.χ. Ἡπειρος – Ἡπειρώτης.

3. Πατρωνυμικά

Λέγονται τα ουσιαστικά τα οποία παράγονται από το κύριο όνομα πατέρα, μητέρας ή άλλου προγόνου και σημαίνουν το γιο, την κόρη και γενικά τον απόγονο εκείνου τον οποίο δηλώνει η πρωτότυπη λέξη.

Έχουν τις ακόλουθες καταλήξεις:

- -δης, π.χ. Αινείας – Αινειάδης.
- -άδης, π.χ. Θέστιος – Θεστιάδης.
- -ιάδης, π.χ. Φέρης – Φερητιάδης.
- -ίδης (-είδης, -οίδης), π.χ. Τάνταλος – Τανταλίδης, Πηλεύς – Πηλείδης, Πάνθους – Πανθοΐδης.
- -ιών, π.χ. Κρόνος – Κρονίων.
- -άς (γεν. -άδος), π.χ. Θέστιον - Θεστιάς.
- -ις (γεν. -ίδος), π.χ. Δαναός – Δαναΐς.

! Με τα πατρωνυμικά και τα μητρωνυμικά έχουν σχέση και τα ονομαζόμενα συγγενικά, τα οποία λήγουν σε:

- -αδοῦς, π.χ. άνεψιαδοῦς (= γιος ξαδέρφου ή ξαδέρφης)
- -αδη, π.χ. άνεψιαδη (= θυγατέρα ξαδέρφου ή ξαδέρφης)
- -ιδοῦς, π.χ. θυγατριδοῦς (= γιος θυγατέρας)
- -ιδη, π.χ. θαγατριδη (= κόρη θυγατέρας)

4. Γονεωνυμικά

Λέγονται τα ουσιαστικά που σημαίνουν νεογέννητο ζώο ή μικρό στην ηλικία ζώο.

Η κατάληξή τους είναι σε:

- -ιδεύς, π.χ. άετός – άετιεύς, λύκος – λυκιδεύς.

! Τα νεογέννητα μερικών ζώων έχουν ιδιαίτερο όνομα, π.χ. άμνός (=αρνάκι), δέλφαξ (=γουρουνάκι), έριφος (=κατσικάκι), μόσχος (=μοσχαράκι), νεοσσός (=πουλάκι), πῶλος (=αλογάκι ή γαιΐδουράκι), σκύλαξ (=σκυλάκι).

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Να αναγνωρίσετε από ποια ουσιαστικά παράγονται και σε ποιο είδος ανήκουν τα ουσιαστικά: θιασῶτης, νεφύδριον, πυλίσ, μετωπιάς, γάστρων, ιατρείον, Άσκληπιάδης, ροδών, ὀρνιθών, λαγιδεύς, λυκιδεύς, Κορίνθιος, Σικελιώτης, πολίχνη, φυλέτης.
2. Να σχηματιστούν τα πατρωνυμικά των : Πέλωψ, Κρόνος, Άτρεύς, Ἡρακλῆς, Άσκληπιός.

3. Να σχηματιστούν τα εθνικά των : Κόρινθος, Μέγαρα, Λάμψακος, Κύζικος, Σικελία, Κῶς.
4. Να σχηματιστούν τα παρώνυμα των : ἵππος, δῆμος, πόλις, ὄπλον, θίασος, στρατιά.
5. Να συμπληρώσεις τα κενά των παρακάτω προτάσεων με το κατάλληλο παράγωγο των ουσιαστικών που δίνονται σε παρένθεση :
- Ἔνθα δὴ οἱ ..... σὺν πολλῇ κραυγῇ καὶ ἡδονῇ ἦσαν ἐπὶ τὰς οἰκίας καὶ τὰ ἐπιτήδεια (στρατιά).
  - Ἀριστῶντι τῷ Ξενοφῶντι προσέτρεχον δύο ..... (νεανίας).
  - Πασίων δὲ ὁ ..... τριακοσίους μὲν ὀπλίτας, τριακοσίους δὲ πελταστὰς ἔχων παρεγένετο (Μέγαρα).
  - Ὡ τλήμον Ἑλένη, διὰ σὲ καὶ τοὺς σοὺς γάμους ἀγὼν ..... καὶ τέκνοις ἦκει μέγας (Ἄτρεὺς).
  - Ἐγένοντο Λήδα ..... τρεῖς παρθένοι (Θέστιος, θηλ.).
  - Περὶ τοὺς ..... τούτων πολλὰ ..... καὶ ..... ἦν πλήρη ἀνθέων καὶ ..... (οἶκος, κῆπος, δάσος, δένδρον).
  - Οἱ Πέρσαι τοὺς νέους παρὰ τοῖς δημοσίοις διδασκάλοις ἐπαίδευον ἐν κοινοῖς ..... (διδάσκαλος).
  - Τοῦτο τὸ πεδῖον ..... τῆς ἐπὶ τοῦ Ἀρταξέρξου στρατείας Κῦρος κατέστησεν (στρατηγός).
6. ἀλιεύς, Θηβαῖος, Μήλιος, Σταγειρίτης : Να κατατάξεται τα ουσιαστικά σε μία από τις κατηγορίες δίνονται που στην παρένθεση (εθνικά, παρώνυμα ή πατρωνυμικά)
7. Να συμπληρωθούν οι καταλήξεις των παρακάτω παράγωγων ουσιαστικών :
 γεφύρ..... (υποκοριστικό), Μιλῆσ..... (εθνικό), διδασκαλ..... (τοπικό),
 Ζακύνθ..... (υποκοριστικό)

Γραμματική

1. Οριστική ενεστώτα ρήματος εἰμί

1. Το ρήμα **εἰμί** (= εἶμαι, υπάρχω, υφίσταμαι), όπως στη νέα ελληνική τα ρήματα **έχω** και **εἶμαι** (έχω λύσει, εἶμαι λυμένος κλπ.), χρησιμεύει για το σχηματισμό των περιφραστικών χρόνων των ρημάτων. Στην οριστική του ενεστώτα κλίνεται ως εξής :

↓ προσωπική
αντωνυμία

Διαβάσματα

20/12/2022

	Αρχαία ελληνική	Νέα ελληνική
ἐγώ	εἰμί	εἶμαι
σύ	εἶ	εἶσαι
(οὗτος, αὕτη, τοῦτο)	ἐστί(ν)	εἶναι
ἡμεῖς = ἐμεῖς	ἐσμέν	εἶμαστε
ὑμεῖς = ἐσεῖς	ἐστέ	εἶστε
(οὗτο, αὗται, ταῦτα)	εἰσί(ν)	εἶναι

2. Το ρήμα **εἰμί** είναι ανώμαλο κατά το σχηματισμό των χρόνων και κατά την κλίση. Τον αόριστο, τον παρακείμενο και τον υπερσυντέλικο τον δανείζεται από το ρήμα **γίγνομαι**.
3. Συντίθεται με τις προθέσεις ἀπό (ἀπειμι), ἐν (ἐνειμι), παρὰ (πάρειμι, **πρβ. παρών, παρούσα, παρόν**), περὶ (περιείμι), πρὸς (προσειμί), σὺν (σύνειμι), ὑπὸ (ὑπειμι), ἐξ (ἔξειμι – συνηθέστερο ως απρόσωπο : ἔξεστιν), μετὰ (μέτειμι).
4. Όλα τα σύνθετα του εἰμί ανεβάζουν τον τόνο στον ενεστώτα της οριστικής και στο β ενικό και πληθυντικό του ενεστώτα της προστακτικής: *πάρειμι, πάρει, παρέστιν κτλ. πάρισθι, πάρεστε (αλλά παρῶ, παρῆς κτλ)*.
5. Ο τύπος ἐστί(ν) ανεβάζει τον τόνο στις εξής περιπτώσεις :
  - Όταν βρίσκεται στην **αρχή πρότασης**, π.χ. ἔστιν οὕτως ὅτι ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὀρᾷ.
  - Όταν έχει τη σημασία του **υπάρχω**, π.χ. γίνωσκε ὅτι ἔστιν δίκης
  - Όταν έχει τη σημασία **μπορεί** ή **επιτρέπεται**, π.χ. τούτους ἔστινί δεῖν (=αυτοὺς μπορεί να τους δει κανείς).
  - Όταν βρίσκεται μετά από τις λέξεις **οὐκ, μή, εἰ, ὥς, καὶ, ἄλλα, τοῦτο** π.χ. οὐκ ἔστι, μή ἔστιν, εἰ ἔστιν κτλ.
  - Στις **αναφορικές εκφράσεις**, π.χ. ἔστιν ὅς (κάποιος), ἔστιν ὅπως (=κάπως), ἔστιν ὅτε (=κάποτε) κτλ.

2. Οριστική ενεστώτα και μέλλοντα ενεργητικής φωνῆς βαρύτονων ρημάτων

Οριστική ενεστώτα

Η οριστική του ενεστώτα φανερώνει κάτι που γίνεται τώρα (με διάρκεια ή επανάληψη), π.χ. ο μαθητής γράφει – αεί (=πάντοτε) τα αυτα λέγω.

Σχηματίζεται από το ρηματικό θέμα, το θεματικό φωνήεν και την κατάληξη, ως εξής :

Οριστική Ενεστώτα	
Ενικός αριθμός	
α' πρόσωπο	λύ-ω
β' πρόσωπο	λύ-εις
β' πρόσωπο	λύ-ει
Πληθυντικός αριθμός	
α' πρόσωπο	λύ-ομεν
β' πρόσωπο	λύ-ετε
γ' πρόσωπο	λύ-ουσι(ν)

ηρόττω

ηρότιεις

ηρότιει

ηρότιομεν

ηρότιετε

ηρότιουσι(ν)

Παρατηρήσεις

1. Κάθε ρήμα κανονικά έχει δύο θέματα, από τα οποία σχηματίζονται οι διάφοροι τύποι του, ένα **ρηματικό** και ένα **χρονικό**.

Ρηματικό θέμα λέγεται το αρχικό θέμα που χρησιμεύει ως βάση για να σχηματίσουμε τους χρόνους του ρήματος και το βρίσκουμε :

- α) από λέξεις ετυμολογικά συγγενείς με το θέμα, π.χ.
 βλέπω – ρηματικό θέμα **βλάβ-** (από το όνομα βλάβη)
 φυλάττω – ρηματικό θέμα **φύλακ-** (από τα φύλακας, φυλακή)
 αγγέλω – ρηματικό θέμα **αγγέλ-** (από το άγγελος)
- β) από τον αόριστο των ίδιων των ρημάτων π.χ.
 βάλλω – ρηματικό θέμα **βαλ-** (από τον αόριστο β' ἔ-βα-λον)
 λαμβάνω – ρηματικό θέμα **λαβ-** (από τον αόριστο ἔ-λα-βον)
- γ) είναι ίδιο με το ενεστωτικό θέμα, π.χ.
 λύ-ω – ρηματικό θέμα **λυ-**
 βλέπω – ρηματικό θέμα **βλεπ-**
 μένω – ρηματικό θέμα **μεν-**

Χρονικό θέμα είναι το θέμα με το οποίο σχηματίζονται οι τύποι ορισμένου χρόνου ή ορισμένων χρόνων. Προέρχονται από το αρχικό θέμα που μετασχηματίζεται στους διάφορους χρόνους και παίρνει διάφορες μορφές, π.χ. του ρήματος **βλέπω**, ο τύπος **έβλαψα** (αόριστος) έχει χρονικό θέμα **βλαψ-** συν την αύξηση έ-. Ο τύπος **έβλαφα** (παρακείμενος) έχει χρονικό θέμα **έβλαφ-** (μαζί με τον αναδιπλασιασμό **βε-**) κτλ.

2. Σε κάθε ρηματικό τύπο ξεχωρίζουμε διάφορα στοιχεία : κατάληξη, χαρακτήρα, αύξηση, αναδιπλασιασμό, π.χ. το ρήμα λύ-ω : θέμα= λύ- , κατάληξη= -ω, χαρακτήρας= -υ- , κτλ.

3. Ο χαρακτήρας του ρηματικού θέματος λέγεται ρηματικός χαρακτήρας, π.χ. του ρήματος λύω το ρηματικό θέμα είναι το λυ- και ο ρηματικός χαρακτήρας το -υ- του ρήματος κόπτω το ρηματικό θέμα είναι το κοπ- και ο ρηματικός χαρακτήρας το -π-.

Ο χαρακτήρας του χρονικού θέματος λέγεται χρονικός χαρακτήρας, π.χ. ρήμα λύω, μέλλοντας λύ-σ-ω, χρονικός χαρακτήρας -σ-, παρακείμενος λέ-λυ-κα, χρονικός χαρακτήρας -κ- .

4. Η οριστική έγκλιση παρουσιάζει αυτό που σημαίνει το ρήμα σαν κάτι βέβαιο και πραγματικό, π.χ. βλέπει τον άνδρα θυμος – ενταυθα έμειναν ημέρας τρεις.

Χρόνος του ρήματος λέγεται ο ρηματικός τύπος που φανερώνει πότε γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα και πώς (με ποιο τρόπο).

Οριστική μέλλοντα

1. Φανερώνει κάτι που θα γίνει ή θα γίνεται εξακολουθητικά ή με διάρκεια στο μέλλον, π.χ. εγώ γράψω (=εγώ θα γράψω ή εγώ θα γράφω).

Η αρχαία ελληνική δεν έχει χωριστό στιγμιαίο και χωριστό εξακολουθητικό μέλλοντα, όπως έχει η νέα ελληνική. Ο απλός μέλλοντας έχει έναν μόνο τύπο και με αυτόν φανερώνεται είτε κάτι που θα γίνεται απλώς στο μέλλον, είτε κάτι που θα γίνεται με διάρκεια ή με επανάληψη, π.χ. εγώ λύσω (= εγώ θα λύσω ή εγώ θα λύνω).

2. Σχηματίζεται και κλίνεται όπως ο ενεστώτας της οριστικής, αν προσθέσουμε το χρονικό χαρακτήρα -σ-

Οριστική ενεστώτα	
Ενικός αριθμός	
α' πρόσωπο	λύ-σ-ω
β' πρόσωπο	λύ-σ-εις
β' πρόσωπο	λύ-σ-ει
Πληθυντικός αριθμός	
α' πρόσωπο	λύ-σ-ο-μεν
β' πρόσωπο	λύ-σ-ε-τε
γ' πρόσωπο	λύ-σ-ουσι(ν)

3. Οριστική μέλλοντα ενεργητικής φωνής αφωνόληκτων βαρύτονων ρημάτων

Τα αφωνόληκτα ρήματα ανάλογα με ο ρηματικό τους χαρακτήρα σχηματίζουν διάφορη κατάληξη, όταν ο ρηματικός χαρακτήρας ενωθεί με το χρονικό χαρακτήρα -σ-. Έτσι :

α. Ο χειλικός χαρακτήρας (π,β,φ) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα -σ- σε -ψ-
π.χ. **τρέπω** – ρηματικό θέμα τρέπ + σ-ω = **τρέψω**

τρίβω – ρηματικό θέμα τρίβ + σ-ω = **τρίψω**

κρύπτω – ρηματικό θέμα ρηματικό θέμα κρύφ + σ-ω = **κρύψω**

β. Ο ουρανικός χαρακτήρας (κ,γ,χ) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα -σ- σε -ξ-
π.χ. **φυλάττω** – ρηματικό θέμα φυλακ- + σ-ω = φυλάξω

τάττω – ρηματικό θέμα ταγ- σ-ω = τάξω

γ. Ο οδοντικός χαρακτήρας (τ,δ,θ) ενώνεται με το χρονικό χαρακτήρα -σ-
αποβάλλεται, π.χ. **ἀρμόττω** – ρηματικό θέμα ἀρμό- + σ-ω = ἀρμότ-σω = **αρμόσω**

πειθω – ρηματικό θέμα πειθ- + σ-ω = πειθ-σω = **πείσω**

! Τα ρήματα **σπένδω** και **πάσχω** έχουν μέλλοντα σπείσω και πείσομαι αντίστοιχα,
γιατί τα οδοντικά συμπλέγματα των θεμάτων τους -νδ- και -νθ- αποβάλλονται και στη
συνέχεια γίνεται αναπληρωματική έκταση των φωνηέντων -ε- και -ε- αντίστοιχα.

Δηλαδή: **σπένδω** – ρηματικό θέμα σπένδ- + -σω = σπένδσω = **σπείσω**

πάσχω – ρηματικό θέμα πενθ- + -σομαι = πένθομαι = **πείσομαι**

(το **πάσχω** έχει και δεύτερο θέμα, το παθ-).

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Με βάση τα παραδείγματα που δίνουν σχηματίστε την κλίση της οριστικής
ενεστώτα του *εἰμί*.

- Ἐγὼ εἰμί τὸ φῶς τοῦ κόσμου.
- Σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐκτὸς Σοῦ ἄλλον οὐκ ἔχομεν.
- Τὶ κοινὸν ἐστὶν ἐμοὶ καὶ σοὶ, Γαλιλαΐε;
- Οὐκ αἰεὶ ἀγαθοὶ ἐσμέν.
- Ὑμεῖς ἐστε τέκνα Θεοῦ.
- Πολλοὶ εἰσὶ κλητοί, ολίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

2. Να συμπληρώσετε τους τύπους του *εἰμί* και της προσωπικής αντωνυμίας στις
επόμενες φράσεις:

- Ἐγὼ ..... *εἰμί* ..... ὁ τῶν Μεγαρέων κῆρυξ.
- Σὺ ..... *εἶ* ..... Κύριος ὁ Θεός μου.
- Αὕτη ..... *ἐστὶ* ..... ἡ ὑδροφόρος κόρη.
- Ἡμεῖς ..... *ἐσμέν* ..... πολῖται τῶν Ἀθηνῶν.
- Ὑμεῖς ..... *ἐστέ* ..... ἱερεῖς τοῦ Διονύσου.
- Οἱ Λακεδαιμόνιοι ..... *εἰσίν* ..... ἀνδρεῖοι στρατιῶται.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος φεύγω :

- Οί φρόνιμοι *φεύγουσιν* τὸς πονηροὺς φίλους.
- Ὁ μαθητῆς *φεύγει* τὸς πονηροὺς φίλους.
- Ὑμεῖς *φεύγετε* τὸς πονηροὺς φίλους.
- Σὺ *φεύγεις* τὸς πονηροὺς φίλους.
- Ἡμεῖς *φεύγομεν* τὸς πονηροὺς φίλους.
- Ἐγὼ *φεύγω* τὸς πονηροὺς φίλους.

4. Να συμπληρώσετε όλα τα πρόσωπα των ρημάτων που βρίσκονται στο σχεδιάγραμμα :

Αριθμός	πρόσ.	Οριστική Ενεστώτα Ενεργητικής Φωνής		
Ενικός	α'			
	β'			λέγεις
	γ'			
Πληθυντικός	α'		παραμένομεν	
	β'			
	γ'	βαδίζουσι(ν)		

5. Να αποδώσετε στα αρχαία ελληνικά τις ακόλουθες φράσεις :

- Εγώ είμαι μαθητής. ....
- Εσύ είσαι φίλος. ....
- Αυτός είναι άνθρωπος. ....
- Εμείς είμαστε Έλληνες. ....
- Εσείς είστε γενναίοι. ....
- Αυτοί δεν είναι σύμμαχοι. ....

6. Να συνδυάσετε τις φράσεις της πρώτης στήλης με αυτές της δεύτερης στήλης, έτσι ώστε να σχηματιστούν προτάσεις

Α΄		Β΄	
1.	ἐγὼ εἰμὶ δ	α.	νῆσος
2.	ὕμεῖς ἐστε β	β.	ἄνδρες καὶ φρόνιμοι
3.	ἡμεῖς ἐσμεν γ	γ.	κόσμος τῆς ψυχῆς
4.	σὺ εἶ δ	δ.	πιστὸς φίλος
5.	ἡ ἀρετὴ ἐστὶ ε	ε.	ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς
6.	ἡ Δῆλος ἐστὶ στ	στ.	τὸ ἅλας τῆς γῆς

7. Να συνδέσετε τις φράσεις της στήλης Α΄ με τα ρήματα της στήλης Β΄, ώστε να προκύψουν ολοκληρωμένες προτάσεις (Από το Βιβλίο του Καθηγητή) :

Α΄		Β΄	
1.	Ἡμεῖς προγόνων ἀγαθῶν α.	α.	εἰμὶ
2.	Σὺ ὁ υἱός μου β.	β.	ἐστέ
3.	Ἐγὼ διδάσκαλος γ.	γ.	εἶ
4.	Ἑμεῖς ἀγαθῶν προγόνων δ.	δ.	ἐσμέν

8. Να συμπληρώσεις τον κατάλληλο τύπο της οριστικής του ενεστώτα του ρήματος εἰμὶ στις παρακάτω φράσεις (Από το Βιβλίο του Καθηγητή) :

- Ἐγὼ ..... τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν.
- Ἑμεῖς ἄνδρες ἀγαθοὶ .....
- Οἱ ἐχθροὶ ἐν τῇ πόλει .....
- Ἡμεῖς μαθηταὶ Σωκράτους .....

9. Να κλίνετε στην οριστική του ενεστώτα και του μέλλοντα τα ρήματα : πλάττω, κρύπτω, φυλλάττω, ἀρμόττω, ἀλλάττω (Από το Βιβλίο του Καθηγητή).

10. Να μετατρέψετε τα παρακάτω ρήματα στο ίδιο πρόσωπο της οριστικής του μέλλοντα : τρέπει, τρίβομεν, κρύπτετε, τάττεις, ἄρχουσι, ταραττεις, φράζομεν, χαράττει, κηρύττειτε, φυλάττομεν, γυμνάζω (Από το Βιβλίο του Καθηγητή).

11. Να μεταφέρετε το ρήμα στον κατάλληλο αριθμό και στο κατάλληλο πρόσωπο, στο χρόνο που ζητείται (Από το Βιβλίο του Καθηγητή) :

- Ἡμεῖς ..... αὐξομένην (ἄρχω, μέλλ.) δικαίως.
- Σωκράτης ἐν Αθήναις ..... διαίτριψεν (διατρίβω, μέλλ.).
- Ἡ Θετταλία ..... παραγίσει (παράγω, μέλλ.) σῖτα.
- Οἱ θεαταὶ ..... θαυμάσουσιν (θαυμάζω, μέλλ.) τὰς ἀρετὰς τῶν νεανίων.
- Οἱ Πέρσαι ..... παιδεύουσιν (παιδεύω, ενεστ.) τοὺς νέους.
- Ὑμεῖς ..... πιστεύουσιν (πιστεύω, μέλλ.) τοῖς ὑμετέροις ὀφθαλμοῖς.
- Οἱ Ἀθηναῖοι ἐορτήν ..... ἔξουσιν (ἔχω, ενεστ.).
- Γεωργοῦ παῖδες ..... στασιάσουσιν (στασιάζω, μέλλ.).
- Οἱ σύμμαχοι ..... φυλάττουσιν (φυλάττω, μέλλ.) τὸν ἐν Δελφοῖς θησαυρόν.
- Κορίνθιοι ..... κατασημύουσιν (κατασημύω, ενεστ.) τοὺς ληστὰς.

Ενότητα 6^η Η ομορφιά δεν είναι το παν

Εὐμεγέθης ἔλαφος διψῶν
ᾧρα θέρους
παραγίνεται
ἐπί τινα πηγὴν διαυγῆ
καὶ βαθεῖαν
καὶ πῶν ὅσον ἤθελεν
προσεῖχεν
τῇ τοῦ σώματος ἰδέᾳ.
Καὶ μάλιστα μὲν ἐπῆνει
τὴν φύσιν τῶν κεράτων
ὡς εἶη κόσμος
παντὶ τῷ σώματι.
Ἐψεγεν δὲ
τὴν λεπτότητα τῶν σκελῶν
ὡς οὐχ
οἴων τε ὄντων
φέρειν πᾶν τὸ βάρος.
Ἐν ᾧ δὲ
πρὸς τούτοις ἦν,
ἀκούεται αἰφνιδίως ὑλακὴ τε
κυνῶν καὶ κυνηγέται πλησίον.
Ὁ δὲ ᾧρμα
πρὸς φυγὴν καὶ
μέχρις ὅπου ἐποίητο
τὸν δρόμον διὰ πεδίου,
ἐσώζετο ὑπὸ τῆς ὠκύτητος
τῶν σκελῶν.
Ἐπεὶ δὲ ἐνέπεσεν
εἰς πυκνὴν καὶ δασεῖαν ὕλην,
ἐμπλακέντων αὐτῷ τῶν κεράτων
ἑάλω,
μαθὼν πείρα
ὅτι ἄρα ἦν ἄδικος
κριτῆς τῶν ἰδίων
ψέγων μὲν
τὰ σώζοντα,
ἐπαινῶν δὲ
τὰ προδόντα αὐτόν.

Ένα μεγάλο ελάφι διψώντας
το καλοκαίρι
φτάνει κοντά
σε μια πηγή καθαρή
και βαθιά
και, αφού ήπια όσο ήθελε,
παρατηρούσε
τη μορφή του σώματός του.
Κυρίως επαινούσε
τη μορφή των κεράτων
με την ιδέα ότι ήταν στολίδι
για όλο το σώμα του.
Κατηγορούσε όμως
τα λεπτά του πόδια,
επειδή, κατά τη γνώμη του,
δεν μπορούσαν
να αντέξουν όλο το βάρος του.
Κι ενώ
ασχολούνταν με αυτά,
ακούγεται ξαφνικά γάβγισμα
σκύλων και κυνηγοί κοντά του.
Άρχισε λοιπόν να τρέχει ορμητικά,
για να ξεφύγει, και,
όσο έτρεχε
σε ομαλό έδαφος,
το έσωζε η ταχύτητα
των ποδιών του.
Όταν όμως έπεσε
σε πυκνό δάσος,
επειδή του μπλέχτηκαν τα κέρατα,
παγιδεύτηκε
και έμαθε εξ ιδίας πείρας,
ότι, πράγματι, ήταν κακός
κριτής του εαυτού του,
επειδή κατηγορούσε
αυτά που μπορούσαν να το σώσουν,
ενώ επαινούσε
αυτά που το πρόδωσαν.

Απόδοση Νοήματος =

Πρωταγωνιστής σε αυτόν το μύθο του Αισώπου είναι ένα ελάφι, που είχε μια πολύ διδακτική εμπειρία. Ένα μεγάλο ελάφι, καθώς ήταν καλοκαίρι και διψούσε πολύ, έφτασε σε μια βαθιά και καθαρή πηγή για να πιεί νερό. Αφού ήπια όσο νερό ήθελε, παρατήρησε στο νερό της πηγής την εικόνα του και άρχισε να καμαρώνει για την ομορφιά του και, κυρίως, για τα κέρατά του που ήταν το στολίδι του. Αντίθετα,

κατηγορούσε τα ψηλά και λεπτά πόδια του ότι ήταν δυσανάλογα με το βάρος του σώματός του. Και ενώ σκεφτόταν αυτά, άκουσε να πλησιάζουν κυνηγοί και ν' ακούγονται γαβγίσματα σκύλων. Τότε, το έβαλε στα πόδια και έτρεχε πολύ, και θα σωζόταν, αν δε παγιδευόταν κοντά στο δάσος από τα κέρατα του που μπλέχτηκαν στους θάμνους. Τότε κατάλαβε ότι άδικα κατηγορούσε τα πόδια του που το έσωσαν με το τρέξιμο, ενώ επαινούσε τα κέρατά του που το πρόδωσαν. Το δίδαγμα αυτού του μύθου είναι ότι πολλές φορές περιφρονούμε τα πιο χρήσιμα πράγματα.

Παράλληλα Κείμενα

Καίτοι χρή τούς φιλοτίμως καὶ κοσμίως πολιτευομένους ἐκ τῶν τοιούτων σκοπεῖν, ἀλλ' οὐκ εἶ τις κομᾶ, διὰ τοῦτο μισεῖν· τὰ μὲν γὰρ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα οὔτε τοὺς ιδιώτας οὔτε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως βλάπτει, ἐκ δὲ τῶν κινδυνεύειν ἐθελόντων πρὸς τοὺς πολεμίους ἅπαντες ὑμεῖς ὠφελείσθε. Ὡστε οὐκ ἄξιον ἀπ' ὄψεως, ᾧ βουλή, οὔτε φιλεῖν οὔτε μισεῖν οὐδένα, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔργων σκοπεῖν· πολλοὶ μὲν γὰρ μικρὸν διαλεγόμενοι καὶ κοσμίως ἀμπεχόμενοι μεγάλων κακῶν αἴτιοι γεγόνασιν, ἕτεροι δὲ τῶν τοιούτων ἀμελοῦντες πολλὰ κάγαθα ὑμᾶς εἰσιν εἰργασμένοι.

Λυσίας, Ὑπὲρ Μαντιθέου 18-19

Απόδοση κειμένου στη νέα ελληνική

Και μάλιστα πρέπει τους πολίτες που ζουν με φιλοτιμία και σεμνότητα βάσει αυτών να τους εξετάζετε και όχι, αν κάποιος αφήνει μακριά μαλλιά, να τον μισείτε γι' αυτό· γιατί οι ασχολίες αυτού του είδους δεν βλάπτουν ούτε τους απλούς πολίτες ούτε τις αρχές της πόλης, ενώ όλοι εσείς ωφελείστε από αυτούς που διακινδυνεύουν πρόθυμα εναντίον των εχθρών. Επομένως δεν αξίζει, βουλευτές, ούτε να συμπαθείτε ούτε να μισείτε κανέναν από την εξωτερική εμφάνιση, αλλά με βάση τα έργα πρέπει να τον εξετάζετε. Γιατί πολλοί, αν και μιλούν σεμνά και ντύνονται κόσμια, έχουν γίνει αίτιοι μεγάλων κακών, άλλοι όμως που τα παραμελούν αυτά έχουν προσφέρει πολλά καλά σ' εσάς.

Ετυμολογικά

1. Παραγωγή ουσιαστικών

Γενικές παρατηρήσεις για την παραγωγή ουσιαστικών

1. Το θέμα της πρωτότυπης λέξης, από το οποίο σχηματίζεται, η παραγωγή σχεδόν πάντοτε μεταβάλλεται. Οι κυριότερες από τις συμβαίνουν είναι οι εξής:

- το θέμα μένει αμετάβλητο, π.χ. δούλου-ω (θ. δούλο-) – δουλος
- αποβολή του τελικού φθόγγου του θέματος, π.χ. δούλη-Εύα (θ. δουλο-)
- έκταση του χαρακτήρα -ο- σε -ω-, π.χ. δούλω-σις (θ. δουλο)
- τροπή του φωνήεντος -ε- σε -ο-, π.χ. πομπ-ός (θ. πεμπ-) – πέμπω
- τροπή του φωνήεντος -η- σε -ω-, π.χ. ῥωγ-μη (θ. ῥηγ-) – ῥήγνυμι
- συγκοπή του φωνήεντος -ε-, π.χ. σχέ-σις (θ. σεχ-) – ἔχω.

2. Για το σχηματισμό μιας παράγωγης λέξης κανονικά απαιτείται η προσθήκη ορισμένου στοιχείου που λέγεται παραγωγικό πρόσφυμα, π.χ.
  - ἄρο-τρο-ν (θ. ἄρό-ω) – παραγωγικό πρόσφυμα -τρο-
  - δουλ-ευ-ω (θ. δοῦλο-ς) – παραγωγικό πρόσφυμα -ευ-
  - λύ-σι-ς (θ. λύ-ω) – παραγωγικό πρόσφυμα -σι-.
3. Το παραγωγικό πρόσφυμα μαζί με την κατάληξη απαρτίζει ένα σύνολο που λέγεται παραγωγική κατάληξη, π.χ.
  - ἄρο-τρο-ν – παραγωγικό κατάληξη -τρον-
  - δουλ-ευ-ω – παραγωγικό κατάληξη-εύω-
  - λύ-σι-ς) – παραγωγικό κατάληξη-σις-.
4. Οι παραγωγικές λέξεις μπορεί να είναι :
  - ουσιαστικά, π.χ. γράφω – γραφεύς
  - επίθετα, π.χ. γράφω – γραπτός
  - ρήματα, π.χ. βασιλεύς – βασιλεύω
  - επιρρήματα, π.χ. δίκαιος – δικαίως

Τα ουσιαστικά παράγονται από :

1. από ουσιαστικά
2. από ρήματα
3. από επίθετα

2. Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (α' μέρος)

Τα ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα σημαίνουν:

1. Το πρόσωπο που ενεργεί, π.χ. γράφω – γραφεύς
  2. Την ενέργεια, το πάθος ή την κατάσταση, π.χ. λύω – λύσις
  3. Το αποτέλεσμα της ενέργειας, π.χ. βουλεύω – βούλευμα
  4. Το όργανο ή μέσο μιας ενέργειας, π.χ. σημαίνω – σήμαντρον
  5. Τον τόπο, π.χ. θεῶμαι – θέατρον.
1. Το πρόσωπο που ενεργεί, με παραγωγικές καταλήξεις τις :
    - -εύς, π.χ. φέρω – φορεύς.
    - -ός, π.χ. πέμπω – πομπός.
    - -μών, π.χ. ἡγοῦμαι - ἡγεμών,
    - -άς, π.χ. φεύγω – φυγάς.
    - -της, π.χ. ἀκροῶμαι - ἀκροατής.
    - -τήρ, π.χ. σῶζω – σωτήρ.
    - -τωρ, π.χ. κοσμῶ - κοσμήτωρ.

! Το θηλυκό μερικών από τα παράγωγα σε –της λήγει σε:

- -τις, π.χ. ἡ προφήτις (γεν. τῆς προφήτιδος), από το προφήτης.

- -τρια, π.χ. ή ποιήτρια, από το ποιητής.
- -τρις, π.χ. ή αθλήτρις (γεν. τῆς ἀθλητρίδος), από το αθλητής.
(πρβ. τα νεοελληνικά: ράφτρ(ι)α, κλέφτρα, ψεύτρα)

! Το θηλυκό μερικών από τα παράγωγα σε -τηρ και -τωρ λήγει σε -τειρα, π.χ. σώτειρα (από το σωτήρ), γεν-νητερα (από το γεννήτωρ).

! Από τα παράγωγα σε -τήρ, τα οποία φανερώνουν πρόσωπο που ενεργεί, λίγα μόνο είναι εύχρηστα στους πεζούς συγγραφείς. Συνήθως τέτοια παράγωγα δηλώνουν το όργανο, π.χ. ζωστήρ (από το ζώννυμι), νιπτήρ (από το νίπτω).

2. Ενέργεια, πάθος, κατάσταση, με παραγωγικές καταλήξεις τις:

- -ά, π.χ. φέρομαι – φορά.
- -ή, π.χ. βάλλω – βολή.
- -ος, π.χ. τρέμω – τρόμος.
- -ία, π.χ. μαίνομαι – μανία.
- -εία, π.χ. παιδεύω – παιδεία.
- -σις, π.χ. ἀλίσκομαι – ἄλωσις.
- -σία, π.χ. θύω – θυσία.
- -μός, π.χ. σείω – σεισμός.
- -(ε)τός, π.χ. τίκτω – τοκετός.

! Τα παράγωγα από ρήματα ουσιαστικά, τα οποία φανερώνουν ενέργεια, συνήθως ισοδυναμούν με το απαρέμφατο του ρήματος, π.χ.

- πτώσις = τὸ πίπτειν
- μνήμη = τὸ μεμνήσθαι
- πολιτεία = τὸ πολιτεύεσθαι.

! Όσα παράγωγα ουσιαστικά έχουν κατάληξη –εία παράγονται από ρήματα σε -εύω, π.χ.

- θεραπεία (θεραπέυω)
- ἀριστεία (ἀριστεύω)

3. Το αποτέλεσμα της ενέργειας, με παραγωγικές καταλήξεις τις:

- -μα (γεν. -ματος), π.χ. κόπτω – κόμμα
- -μη, π.χ. γράφω – γράμμα
- -ος (γεν. -ους), π.χ. γίγνομαι – γένος

Πρόσθετες Ασκήσεις

- 1. Από τα παρακάτω ρήματα να σχηματίσετε τα παράγωγα ουσιαστικά που σημαίνουν το πρόσωπο που ενεργεί:** γράφω, πέμπω, τρέφω, ποιῶ, αὐλῶ, καλῶ, σφῶζω, συλλαμβάνομαι, ἀμύνομαι, δίδωμι, παραβαίνω.
- 2. Στις προτάσεις που ακολουθούν να συμπληρώσετε τα κενά με παράγωγα ουσιαστικά των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση:**
  - Οἱ ..... ἐν τοῖς γραφείοις ἐργάζονται (γράφω).
  - Οἱ ..... ἀγέλας βοῶν καὶ ἵππων (νέμω).
  - Οὔτε οἱ ναῦται εὖ ἵππεύουσι (ποιῶ).
  - Τῶν δὲ ..... τῆς ἀγορᾶς τις ὑπολαμβάνει καὶ λέγει (καλῶ).
  - Ἐν δὲ τῇ εὐοχίᾳ ..... καὶ ..... παρήσαν (αὐλῶ, αὐλῶ).
  - Ἡ Σαπφῶ ..... ἐστι (ποιῶ).
  - Τὸ δὲ βρέφος οἰκτίρας καὶ ..... βουληθεὶς γενέσθαι παραδίδωσιν αὐτό τοῖς τοῦ Πολύβου ..... (σφῶζω, νέμω).
  - Ἡ δὲ ..... παραλαβοῦσα ὑποβάλλεται τὸ βρέφος (τρέφω).
  - Ἡρακλεῖ ἐνετέταλτο κομίσει τὸν ..... Ἴππολύτης (ζώννυμι).
- 3. Να βρείτε από ποια ρήματα παράγονται τα παρακάτω ουσιαστικά:** συλλήπτωρ, προφήτης, σωτήρ, σπορεύς, ἀρωγος, ἀγωγος, ἀποστολεύς, ἀναβάτης, εἰσπράκτωρ.
- 4. Να βρείτε από ρήματα παράγονται τα ουσιαστικά:** διωγμός, καθαρμός, κτῆσις, κολακεία, σπορά, πίστις, ἀμοιβή, αἵτησις, ἔγερσις, εἰρωνεία.
- 5. Από τα ρήματα που ακολουθούν να σχηματιστούν παράγωγα ουσιαστικά που να σημαίνουν την ενέργεια:** φθειρώ, τρέπω, ἀμύβομαι, λέγω, μαίνομαι, βασιλεύω, ὀδύρομαι, πρᾶτω, τίνω, θύω, παραινῶ, βούλομαι, σκοποῦμαι.
- 6. Να συμπληρώσετε τα κενά με παράγωγα των ρημάτων που βρίσκονται στην παρένθεση:**
  - Τὶς αὕτη ἢ ..... ἢ σε κατέλαβεν; (μαίνομαι)
  - Τοὺς ..... δώρησαι, Χριστὲ ὁ Θεὸς. (οἰκτίρω)
  - Τῶν κακῶν ..... ἀμοιβὴ ἐστὶ καὶ τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ἢ ἀπώλεια. (πρᾶττω)
  - Παίσας ἀμφοτέρους τῶ ροπάλῳ μετὰ ..... ἀπέκτεινε. (φέρω)
  - Καλλικρατίδας δὲ ἀχθεσθεὶς τῇ ..... καὶ ταῖς ἐπὶ τὰς θύρας ..... ἀπέπλευσεν εἰς Μίλητον. (ἀναβάλλω, φοιτῶ)

- Ὡς δ' ἡ ..... ἐγένετο, διασπείρονται καὶ οἱ Κύρου ἑξακοσίοι εἰς τὸ διώκειν ὀρμήσαντες. (τρέπω)
- Ὁ μέντοι Ξενοφῶν ἀναγνοὺς τὴν ἐπιστολὴν ἀνακοινοῦται Σωκράτει τῷ Ἀθηναίῳ περὶ τῆς ..... . (πορεύομαι)
- Ὁ δὲ τοῖς ..... πείθει αὐτὴν εἰσελθεῖν εἰς σπήλαιον, ἕως ἂν ἴδωσι, τί οἱ κυνηγοὶ δράσουσιν. (λέγω)

7. Από τα ρήματα που ακολουθούν να σχηματίσετε παράγωγα ουσιαστικά που να σημαίνουν το αποτέλεσμα της ενέργειας: ποιῶ, γράφω, διδάσκω, τέμνω, γιγνώσκω, τιμῶ, ψεύδομαι. δρῶ, πλάττω, μιαίνω, εὐρίσκω.

8. Να βρείτε από ποια ρήματα παράγονται τα ουσιαστικά: ψεύδος, ποίημα, θρέμμα, σπέρμα, πάθος.

Γραμματική

Η α' κλίση ουσιαστικών

Η α' κλίση ουσιαστικών περιλαμβάνει όλα τα αρσενικά ουσιαστικά που στην ονομαστική ενικού λήγουν σε -ας και -ης και τα θηλυκά σε -α και -η. Δεν περιλαμβάνει ουδέτερα.

Παραδείγματα αρσενικών σε -ας και σε -ης

		θ. νεανιά	θ. Ἀτρείδα-	θ. στρατιωτᾶ	θ. ποιητᾶ
Ενικός αριθμός					
ον.	ὁ	νεανίας	Ἀτρείδης	στρατιώτης	ποιητής
γεν.	τοῦ	νεανίου	Ἀτρείδου	στρατιώτου	ποιητοῦ
δοτ.	τῷ	νεανία	Ἀτρείδῃ	στρατιώτῃ	ποιητῇ
αιτ.	τὸν	νεανίαν	Ἀτρείδην	στρατιώτην	ποιητὴν
κλ.	(ὦ)	νεανία	Ἀτρείδῃ	στρατιωτᾶ	ποιητᾶ
Πληθυντικός αριθμός					
ον.	οἱ	νεανίαι	Ἀτρείδαι	στρατιῶται	ποιηταὶ
γεν.	τῶν	νεανιῶν	Ἀτρείδων	στρατιωτῶν	ποιητῶν
δοτ.	τοῖς	νεανίαις	Ἀτρείδαις	Στρατιώταις	ποιηταῖς
αιτ.	τούς	νεανίας	Ἀτρείδας	Στρατιώτας	ποιητὰς
κλ.	(ὦ)	νεανίαι	Ἀτρείδαι	στρατιῶται	ποιηταὶ

Παραδείγματα θηλυκών σε ᾶ- (γεν. -ης)

		Ενικός αριθμός		Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ἡ	τράπεζᾶ	γλώσσᾶ	αἱ	Τράπεζαι	γλώσσαι
γεν.	τῆς	Τραπεζῆς	γλώσσης	τῶν	τραπεζῶν	γλωσσῶν
δοτ.	τῇ	τραπέζῃ	γλώσση	ταῖς	τραπέζαις	γλώσσαις
αιτ.	τὴν	τράπεζᾶν	γλώσσᾶν	τάς	τραπέζας	γλώσσας
κλ.	(ὦ)	τράπεζᾶ	γλώσσᾶ	(ὦ)	τράπεζαι	γλώσσαι

δ) Παραδείγματα θηλυκών σε -η

	Ενικός αριθμός			Πληθυντικός αριθμός		
ον.	ή	κόμη	τιμή	αί	κῶμαι	τιμαί
γεν.	τῆς	κόμης	τιμῆς	τῶν	κωμῶν	τιμῶν
δοτ.	τῇ	κόμῃ	τιμῇ	ταῖς	κόμαις	τιμαῖς
αιτ.	τὴν	κόμην	τιμὴν	τάς	κόμας	τιμάς
κλ.	(ῶ)	κόμη	τιμή	(ῶ)	κῶμαι	τιμαί

Παρατηρήσεις

1. Οι καταλήξεις του πληθυντικού (και του δυϊκού) των αρσενικών και των θηλυκών είναι οι ίδιες.
2. Το *α* στην κατάληξη *-ας* (σε οποιαδήποτε πτώση) είναι πάντοτε μακρόχρονο: ὁ Αἰνείας, τῆς χάρως, τοὺς στρατιώτας (μακρόχρονη είναι και η κατάληξη *α* του δυϊκού: τῶ Ἄτρεϊδά).
3. Η γενική του πληθ. τονίζεται στη λήγουσα και παίρνει περισπωμένη: τῶν νεανιῶν, τῶν θαλασσῶν. Βλ. και § 39, 1, 2 και 3. Αλλά οἱ ἔτησίαι (= μελέτεια· πβ. § 83, 2, α), τῶν ἔτησίων.
4. Από τα πρωτόκλιτα αρσενικά σε *-ης* σχηματίζουν την κλητική του ενικού σε *-ᾶ* και ὄχι σε *-η*:
 α) τα εθνικά: ὦ Πέρσᾶ, ὦ Σκύθᾶ.
 β) ὅσα λήγουν σε *-της* και τα σύνθετα (με β' συνθ. ρήμα) σε *-άρχης*, *-μέτρης*, *-πώλης*, *-τρίβης*, *-ώνης* κτλ.: ὦ στρατιῶτα, ὦ γυμνασιάρχα, ὦ βιβλιοπῶλα, ὦ παιδοτρίβα, ὦ τελῶνα.

Στα πρωτόκλιτα θηλυκά που λήγουν σε *-α*:

- α) αν πριν από την κατάληξη *α* υπάρχει σύμφωνο (εκτός από το *ρ*), τότε το *α* αυτό λέγεται **μη καθαρό**, είναι κανονικά **βραχύχρονο** και στη γενική και δοτική του ενικού τρέπεται σε *η*: ἡ μοῦσα, τῆς μούσης, τῇ μούσῃ κτλ. - ἡ μάζα, τῆς μάζης, τῇ μάζῃ κτλ.
- β) αν πριν από την κατάληξη *α* υπάρχει φωνήεν ή *ρ*, τότε το *α* αυτό λέγεται **καθαρό**, είναι κανονικά **μακρόχρονο** και φυλάγεται σε όλες τις πτώσεις του ενικού: ἡ πολιτεία, τῆς πολιτείας, τῇ πολιτεία κτλ. - ἡ ὥρα, τῆς ὥρας, τῇ ὥρᾳ κτλ.
- γ) το *α* της κατάληξης στην αιτιατική και την κλητική του ενικού είναι μακρόχρονο ή βραχύχρονο, ανάλογα με το τι είναι στην ονομαστική: (ἡ πολιτεία) τὴν πολιτείαν, ὦ πολιτεία - (ἡ μοῦσα) τὴν μοῦσαν, ὦ μοῦσᾶ.

Πρόσθετες Ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά που υπάρχουν στο κείμενο της ενότητας και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού. (Από το βιβλίο του καθηγητή)
2. Να κλίνετε: ἡ σοφὴ συμβουλή, ἡ δικαία πολιτεία, ἡ τράπεζα
3. Να τρέψετε στον αντίθετο αριθμό τις ακόλουθες προτάσεις:
  - Ὁ στρατηγὸς συγκινδυνεύει τοῖς στρατιώταις.
  - Οἱ μὲν ἰατροὶ θεραπεύουσι τοὺς τραυματίας, οἱ δὲ παιδαγωγοὶ τοὺς μαθητάς.
  - Ὡ ναῦται, γίνεσθε πρὸ θαλασσῶν.
  - Ἐν τῇ θερμῇ θαλάσῃ ὁ καρχαρίας διάγει.

4. Να κλιθούν οι πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού των παρακάτω ουσιαστικών: ό θεατής ό νικητής ό κοχλίας ή σκαπάνη ή άμιλλα ή άληθεια ή κλίνη
5. Βάλτε τα ουσιαστικά της α' κλίσης στην πτώση που ζητείται:
- α. τούς ..... (πολίτης).
 β. τής ..... (πολιτεία).
 γ. τήν ..... (άνατροφή).
 δ. τούς ..... (νεανίας).
 ε. τούς ..... (όπλίτης).
 στ. τών ..... (άγωνιστής).
6. Να γράψετε τη γενική ενικού και πληθυντικού των ουσιαστικών: γυμνασιάρχης, πατριώτης, μέλισσα, νεανίας, γραμματιστής, οίκια.
7. Να κλιθούν οι πλάγιες πτώσεις ενικού και πληθυντικού αριθμού των παρακάτω ουσιαστικών : ό θεατής ό νικητής ό κοχλίας ή σκαπάνη ή άμιλλα ή άληθεια ή κλίνη
8. Να τοποθετηθούν στην κατάλληλη στήλη του πίνακα που ακολουθεί τα πρωτόκλιτα ουσιαστικά: χώρα, μοϊρα, τράπεζα, σαφήνεια, πεϊνα, ρίζα, θάλαττα, άμαξα, άργία, πεϊρα

γενική σε – ας	γενική σε – ης

Ενότητα 7^η Η λύση του γόρδιου δεσμού

Ὡς δὲ Ἀλέξανδρος ἐς Γόρδιον παρήλθεν,
πόθος λαμβάνει αὐτὸν τὴν ἄμαξαν ἰδεῖν τὴν
Γορδίου
καὶ τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν δεσμόν.
Πρὸς δὲ δὴ ἄλλοις καὶ τότε περὶ τῆς ἀμάξης
ἐμυθεύετο,
ὅστις λύσειε τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης τὸν δεσμόν
τοῦτον χρῆναι ἄρξαι τῆς Ἀσίας.
Ἦν δὲ ὁ δεσμός ἐκ φλοιοῦ κρανίας
καὶ τούτου οὔτε τέλος οὔτε ἀρχὴ ἐφαίνετο.
Ἀλέξανδρος δὲ, ὡς ἀπόρως μὲν εἶχεν
ἐξευρεῖν λύσιν τοῦ δεσμοῦ,
ἄλυτον δὲ περιδεῖν οὐκ ἤθελε,
(φοβούμενος) μή τινα καὶ τοῦτο ἐς τοὺς πολλοὺς
κίνησιν ἐργάσεται,
παίσας τῷ ξίφει διέκοψε τὸν δεσμόν καὶ λελύσθη
ἔφη.
Ἀπηλλάγη δ' οὖν ἀπὸ τῆς ἀμάξης
αὐτὸς τε καὶ οἱ ἄμφ' αὐτόν
ὡς τοῦ λογίου τοῦ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ δεσμοῦ
ξυμβεβηκότος.
Καὶ γὰρ καὶ τῆς νυκτός ἐκείνης βρονταί τε
καὶ σέλας ἐξ οὐρανοῦ ἐπεσήμηναν·
καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθυε τῇ ὑστεραίᾳ Ἀλέξανδρος
τοῖς φήνασι θεοῖς
τὰ τε σημεῖα καὶ τὴν λύσιν τοῦ δεσμοῦ.

Ὄταν ὁ Ἀλέξανδρος ἔφτασε στὸ Γόρδιο,
τὸν κατέλαβε πόθος νὰ δει τὴν ἄμαξα τοῦ
Γορδίου
καὶ τὸ δεσμό τοῦ ζυγοῦ τῆς ἀμάξης.
Καὶ μεταξὺ ἄλλων, βέβαια, καὶ αὐτὸ λεγόταν
τὴν ἄμαξα,
ὅτι δηλαδὴ, ὅποιος λύσει τὸ δεσμό τοῦ ζυγοῦ
ἀμάξης,
αὐτὸς ἦταν ὀρισμένο ἀπὸ τὴ μοίρα νὰ ἐξουσι
τὴν Ἀσία.
Ὁ δεσμός ἦταν ἀπὸ φλούδα κρανιάς
καὶ δε φαινόταν οὔτε τὸ τέλος οὔτε ἡ ἀρχὴ τοῦ
Ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπειδὴ ἀδυνατούσε νὰ βρεῖ τὴ
λύση τοῦ δεσμοῦ,
ἀλλὰ καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσει ἄλυτο,
γιατὶ φοβόταν μήπως αὐτὸ προκαλέσει κάποι
ἀναταραχὴ στὸ πλῆθος,
ἀφοῦ χτύπησε τὸ δεσμό με τὸ ξίφος τοῦ, τὸν
έκοψε καὶ εἶπε ὅτι λύθηκε.
Ἀπομακρύνθηκε, λοιπόν, ἀπὸ τὴν ἄμαξα
ὁ ἴδιος καὶ οἱ σύντροφοί τοῦ
με τὴν ἰδέα ὅτι εἶχε ἐκπληρωθεῖ ὁ χρησμός γι
λύση τοῦ δεσμοῦ.
Καὶ πράγματι τὴ νύχτα ἐκείνη βροντὲς
καὶ λάμψη ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἔδωσαν σημεῖο
ἐπιδοκιμασίας·
γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Ἀλέξανδρος τὴν ἐπόμενη ἡμέρα
πρόσφερε θυσία
στους θεοὺς ποὺ τοῦ φανέρωσαν
τὰ σημάδια καὶ τὸν τρόπο λύσης τοῦ δεσμοῦ.

Ἀπόδοση Νοήματος

Ὁ Ἀλέξανδρος θέλησε νὰ λύσει τὸν Γόρδιο δεσμό, διότι εἶχε ὀριστεῖ ἀπὸ τὴ μοίρα, ὅποιος ἔβρισκε τὴ λύση τοῦ δεσμοῦ, αὐτὸς θὰ γινόταν ὁ κυρίαρχος τῆς Ἀσίας. Ὁ χρησμός ποὺ τοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀποτελοῦσε θεϊκὴ υπόδειξη καὶ δὲν μπορούσε νὰ τὴν ἀγνοήσει. Ἐπρεπε νὰ ἀποδείξει τὴν ἰκανότητά τοῦ στὸ ἐγχείρημα αὐτὸ γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴν ἀποφασιστικότητά τοῦ στους στρατιώτες τοῦ καὶ στους ἐχθροὺς τοῦ. Στὴν προσπάθεια τοῦ νὰ βρεῖ τὴ λύση τοῦ δεσμοῦ, συνάντησε δυσκολίες. Ὁ δεσμός ποὺ προερχόταν ἀπὸ σκληρὸ ξύλο, ἀπὸ φλοιὸ Κρανιάς δὲν φαινόταν οὔτε ἡ ἀρχὴ τοῦ, οὔτε τὸ τέλος τοῦ. Ἔτσι λοιπόν ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀφήσει ἄλυτο καὶ

δημιουργήσει ταραχή στο πλήθος, πήρε το ξίφος, έκοψε το δεσμό και είπε ότι τον έλυσε.

Ετυμολογικά

Τα ουσιαστικά παράγονται από:

1. από ουσιαστικά 2. από ρήματα 3. από επίθετα

Παραγωγή ουσιαστικών από ρήματα (β' μέρος)

4. Το **όργανο** ή το **μέσο μίας ενέργειας**, με παραγωγικές καταλήξεις τις:

- **-τρον**, π.χ. άρώω-άροτρον.
- **-θρον**, π.χ. κλείω-κλειθρον.
- **-τρα**, π.χ. χέω-χύτρα.
- **-τηρ**, π.χ. ζώννυμι-ζωστήρ.
- **-τήριον**, π.χ. αισθάνομαι-αισθητήριον.
- **-ις**, π.χ. γράφω-γραφίς.
- **-άνη**, π.χ. σκάπτω-σκαπάνη.

5. Τον **τόπο**, με παραγωγικές καταλήξεις τις:

- **-τήριον**, π.χ. δικάζω-δικαστήριον.
- **-τρον**, π.χ. λούω-λουτρόν.
- **-θρον**, π.χ. βαίνω-βάθρον.

! Μερικά από τα παράγωγα σε **-τρον** και, κυρίως, στον πληθυντικό αριθμό σημαίνουν:

- **τὰ λύτρα** (λύω)
- **τὰ δίδακτρα** (διδάσκω)
- **τὰ κόμιστρα** (κομίζω)

! Μερικά από τα παράγωγα σε **-τήριον** σημαίνουν το **μέσο** ή το **όργανο**, π.χ.

- **ποτήριον** = εκείνο με το οποίο πίνουμε
- **διαβατήριον** = εκείνο με το οποίο διαβαίνουμε
- **εἰσιτήριον** = εκείνο με το οποίο εισερχόμαστε

! Το **όργανο** σημαίνουν και μερικά από τα παράγωγα που λήγουν σε:

- **-ευς**, π.χ. σφάττω-σφαγεύς = το ξίφος
- **-ανον**, π.χ. δρέπω-δρέπανον
- **-άνη**, π.χ. σκάπτω-σκαπάνη
- **-όνη**, π.χ. ἄγχω-ἀγχόνη
- **-ίς**, π.χ. γράφω-γραφίς.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να συμπληρωθούν τα κενά με τα παράγωγα ουσιαστικά των ρημάτων που δίνονται σε παρένθεση:
  - Οί γεωργοί τοῖς ..... τοὺς ἀγροὺς ἀροῦσιν. (ἀρόω)
  - Πύρρος ἤγαγε τὸν φονέα στρατιώτην εἰς ..... ἔνθα τὸ κακούργημα ὠμολόγησε. (δικάζω)
  - Οἱ γέροντες θεραπεύονται ἐν τοῖς ..... . (ἀναρρώνυμι)
  - Ἐν τοῖς ..... οἱ νεανίαί γυμνάζονται. (γυμνάζομαι)
  - Ἐπὶ τοῦ παρακειμένου ..... κύων ἐκάθητο. (βαίνω)
  - Τὰ ἔργα τῶν ποιητῶν ἔτερπε ἐν τῷ ..... τοὺς θεατάς. (θέωμαι)
2. Από ποια ρήματα παράγονται τα ουσιαστικά: ἀποδυτήριον, δίδακτρα, ρεῖθρον, ὀρχήστρα, φόβητρον, σήμαντρον, νιπτήρ, ῥωγμή.
3. Από τα παρακάτω ρήματα να σχηματιστούν παράγωγα ουσιαστικά: πλήττω, κλείω, βουλεύομαι, θεῶμαι, βαίνω, ἐργάζομαι, σημαίνω.

Γραμματική

Για να σχηματίσουμε τον παρατατικό των βαρύτονων, προσθέτουμε στο χρονικό θέμα του ενεστώτα τις κατάληξεις του παρατατικού, δηλαδή, για το ρήμα λύω παίρνουμε το θέμα λυ- και προσθέτουμε την κατάληξη του παρατατικού -ον. Στην αρχή όμως πρέπει να βάλουμε και την **αύξηση**, (όπως και στα νέα ελληνικά) η οποία είναι δύο ειδών:

A) Συλλαβική

B) Χρονική

Παρατατικός

ἔ- λυ- **ον**

ἔ- λυ- **εσ**

ἔ- λυ- **ε**

ἐ- λύ- **ομεν**

ἐ- λύ- **ετε**

ἔ- λυ- **ον**

-Παρατηρούμε πως σε κάθε περίπτωση το θέμα παραμένει ίδιο.

Τι είναι η συλλαβική αύξηση; Συλλαβική αύξηση είναι η προσθήκη στην αρχή του θέματος ενός -ἐ- (Προσοχή! παίρνει ψιλή). Λέγεται συλλαβική επειδή προστίθεται μια νέα συλλαβή.

Πότε βάζουμε συλλαβική αύξηση; Συλλαβική αύξηση βάζουμε, όταν το ρήμα αρχίζει από σύμφωνο, π.χ. λύω > ἔλυον, διώκω > ἐδίωκον, φεύγω > ἔφευγον. Στην περίπτωση που το ρήμα αρχίζει από ρ (π.χ. ρίπτω), τότε εκτός από το ἐ της αύξησης διπλασιάζεται και το ρ. Έτσι ο παρατατικός του ρίπτω γίνεται ἔρριπτον.

Τι είναι η χρονική αύξηση; Χρονική αύξηση είναι η μετατροπή ενός βραχύχρονου φωνήεντος σε μακρόχρονο.

Πότε βάζουμε χρονική αύξηση; Χρονική αύξηση βάζουμε, όταν το ρήμα αρχίζει από φωνήεν. Δηλαδή τι κάνουμε; Κάνουμε κάποιες αλλαγές σε μερικά φωνήεντα.

Ποιες είναι οι αλλαγές;

Ενεστώτας	Παρατατικός
ἄ > η ἀγοράζω	> ἠγόραζον
αι > η αἰχμαλωτίζω	> ἠχμαλώτιζον
αυ > αυ αὐξάνω	> ἠῦξανον
ε > η ἐλπίζω	> ἠλπιζον
ει > η εἰκάζω	> ἠκαζον
ευ > ηυ εὐρίσκω	> ἠῦρικσον
ο > ω ὀρίζω	> ὠρίζον
οι > ω οἰκίζω	> ὠκίζον
ῦ > ῦ ὑφαίνω	> ῦφαινον
ῖ > ῖ ἰκετεύω	> ἰκέτευον

Θα πρέπει να θυμόμαστε κυρίως τις εξής αλλαγές:

α > η

ε > η

ο > ω

ι > υπογεγραμμένη

Πρόσθετες ασκήσεις

- 1. Να σχηματίσετε τον παρατατικό και τον αόριστο των παρακάτω ρημάτων και να κλίνετε την οριστική:** διακόπτω, ἀναγράφω, διαφυλάττω, ἐκπέμπω.
- 2. Να μετατρέψετε τους τύπους του παρατατικού στους αντίστοιχους τύπους του αορίστου στις παρακάτω προτάσεις:**
  - Ἀγησίλαος ἔθυεν τοῖς θεοῖς.
  - Ὡς ἔλεγον ταῦτα οἱ στρατηγοὶ ἀπήλλατον αὐτούς.
  - Ἀλέξανδρος ἠνάγκαζεν τοὺς πολεμίους ὑποχωρεῖν.
  - Οἱ μαθηταὶ ὑπήκουον τῷ διδασκάλῳ.
  - Οἱ Λακεδαιμόνιοι ἀπέπεμπον τοὺς Ἀθηναίων πρέσβεις.
- 3. Να μετατρέψετε τους τύπους του αορίστου στους αντίστοιχους τύπους του παρατατικού στις παρακάτω προτάσεις:**
  - Οἱ Ἕλληνες ἐθεράπευσαν τοὺς δώδεκα θεοὺς.
  - Ὁ Θεμιστοκλῆς διεμήνυσεν τοῖς Πέρσiais ὡς οἱ Ἕλληνες ἀποπλεύσαιεν ἐκ Σαλαμῖνος.
  - Οἱ Ἑρετριεῖς οὐκ ἐμήδισαν, διὸ καὶ οἱ Πέρσiais ὠργισθήσαν αὐτοῖς.

- Λεωνίδας ἐφύλαξεν τὰς Θερμοπύλας σὺν τοῖς τριακοσίοις στρατιώταις.
- 4. Στα ρήματα που ακολουθούν να αναγνωριστεί η αύξηση και να δηλωθεί το είδος της (χρονική, συλλαβική, εσωτερική): ἤγγειλα, ἔβην, ἠγόραζε, ἤτησαν, ὄρμησα, ἔφερον, ᾠκοδόμουν, συνήγειρον, συνεμάχουν, παρωμοίασε, ἐνέμεινε.**
- 5. Να γράψετε τον παρατατικό και τον αόριστο των παρακάτω ρημάτων: ἐλέγχω, εὐρύνω, ἄδω, αἶρω, ἄγω, εἰκάζω, ὁμολογῶ, αὐξάνω.**
- 6. Να συμπληρωθούν οι παρακάτω φράσεις με τους κατάλληλους τύπους του παρατατικού του ρήματος εἰμί :**
- Ὁ χρηστός ἀνὴρ εὐδαίμων .....
  - Αἱ πονηραὶ ἐλπίδες κακοὶ σύμβουλοι .....
  - Ὁ βίος τῶν νέων ἐν ταῖς Ἀθήναις μεστὸς ..... μαθημάτων.
  - Τὰ τῶν γεωργῶν τέκνα πολύτιμοι τῶν γονέων βοηθοὶ .....
  - Ἐγὼ ..... ἢ ἄμπελος ἢ ἀληθινὴ καὶ ὁ πατὴρ μου ὁ γεωργὸς .....
  - Οἱ δειλοὶ ..... προδότης τῆς πατρίδος.
  - Δέκα ..... αἱ ἐντολαὶ τοῦ Θεοῦ.
  - Οἱ τῆς Κρήτης κάτοικοι σπουδαῖοι ἔμποροι .....
  - Τὸ χωρίον τοῦτο ἱερὸν .....
  - Σὺ ..... ἰκανὸς καὶ ἀγαθός.
- 7. Να αναγνωρίσετε τους τύπους των ρημάτων που περιέχονται στις προτάσεις που ακολουθούν και να τους μεταφέρετε στο ίδιο πρόσωπο του παρατατικού ή του αορίστου, ανάλογα με το τι είναι στην πρόταση.**
- Αἶγα καὶ ὄνον ἔτρεφε τις.
  - Διὰ στενῆς ὁδοῦ ὤδευσεν Ἡρακλῆς.
  - Γεωργοῦ παῖδες ἐστασίασαν.
  - Ὅνος τὸν ποταμὸν διέβαινον.
  - Θέρους ὥρα μύρμηξ περιπατῶν κατὰ τὴν ἄρουραν συνέλεγεν κριθάς.
- 8. Να σχηματίσετε τον παρατατικό των παρακάτω ρημάτων : γράφω, βάλλω, φεύγω, λαμβάνω, κωλύω, λέγω πίπτω, ὑπομένω, εἰσβάλλω, ἐκλείπω, προσπίπτω, συντρέχω, συμπάσχω, ἀναβαίνω, διαφυλάττω, καταλαμβάνω, μεταπέιθω, μεταβάλλω, παραγράφω, ἐπιδιώκω, ἀποπέμπω, περιβάλλω, προλέγω, προτρέχω, ὀδεύω, ἀγορεύω, ὀνομάζω, ἰππεύω, αὐξάνω, οἰκίζω, ἐρίζω, ἔχω, ὑβρίζω, αἰχμαλωτίζω, συναθροίζω.**

9. Να σχηματίσετε τον μέλλοντα και τον αόριστο των παρακάτω ρημάτων :
παιδεύω, μηνύω, ιδρύω, φυτεύω, στρατεύω, τιμάω-ῶ, ποιέω-ῶ, δουλόω-ῶ, θύω,
διώκω, πράττω, τάττω, βλάπτω, αναγκάζω, γυμνάζω.

10. Να μεταφέρετε τα ρήματα στον άλλον αριθμό διατηρώντας το χρόνο και το
πρόσωπο : ἔπειθεσ, κατέκλεψε, ἐφρόντισαν, ἐνομίσατε, ἐξεπλήξαμεν, ἤλεγχεσ,
διήγομεν, ἔσπευσε.

11. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με το ρήμα που δίνετε σε παρένθεση στο
κατάλληλο πρόσωπο της οριστικής του παρατατικού, του μέλλοντα και του
αορίστου (Από το Βιβλίο του Καθηγητή) :

- Φύλακες ..... / ..... / ..... (φυλάττω) τὸν ἐν
Δελφοῖς θησαυρόν.
- Θουκυδίδης Ἀθηναῖος ..*χρᾶιφε*.. / ..*ἔχραιφε*... / ...*χρᾶιψε*...
(συγγράφω) τὸν Πελοποννησίων καὶ Ἀθηναίων πόλεμο.
- Κορίνθιοι *θαυμάζουσι* ..*ἔθαυμαζον* ..*θαυμάσουσιν* .. (θαυμάζω) τὴν
τέχνην αὐτοῦ.
- Περικλῆς *κραίει*..... / ..*ἐφρόνιευε*...../ ...*κραιεύσει* (ἀγορεύω) ἐν τῇ
ἀγορᾷ.
- Τῶν ἔργων τὴν ὑπόνοιαν (=τὴν υποθετικὴ εἰκόνα) ἢ ἀλήθεια ...*βλέπει* /
...*ἔβλεπε*... / .....*βλέψει*... (βλάπτω)

Ενότητα 8^η Ένα μοιραίο λάθος

ZHN.: Σύ, ὦ Καλλιδημίδη, πῶς ἀπέθανες;
Ἐγὼ μὲν γάρ παράσιτος ὢν Δεινίου
ἀπεπνίγην ἐμφαγῶν πλέον τοῦ ἱκανοῦ.

ΚΑΛ.: Τό δέ ἐμόν ἐγένετο παράδοξόν τι.

Οἶσθα γάρ καί σύ που Πτοιόδωρον τόν
γέροντα;

ZHN.: Τόν ἄτεκνον, τόν πλούσιον;

ΚΑΛ.: Ἐκεῖνον αὐτόν ἀεὶ ἐθεράπευον

ὕπισχνούμενον τεθνήξεσθαι ἐπ' ἐμοί.

Ἐπεὶ δέ ὁ γέρων ἔζη ὑπὲρ τόν Τιθωνόν,

ἐξηῦρον ἐπὶ τόν κληρον ὁδόν τινα
ἐπίτομον·

πριάμενος γάρ φάρμακον ἀνέπεισα τόν
οἰνοχόον,
ἐπειδάν τάχιστα ὁ Πτοιόδωρος αἰτήση
πιεῖν,

ἐμβαλόντα αὐτό εἰς κύλικα ἔχειν ἔτοιμον

καὶ ἐπιδοῦναι αὐτῷ·
εἰ δέ τοῦτο ποιήσει,

ἐπωμοσάμην ἀφήσειν αὐτόν ἐλεύθερον.

ZHN.: Τί οὖν ἐγένετο;

Ἔοικας γάρ ἐρεῖν τι πάνυ παράδοξον.

ΚΑΛ.: Ἐπεὶ τοίνυν λουσάμενοι ἤκομεν,

ὁ μειρακίσκος ἔχων ἐτόιμους δύο δὴ
κύλικας

οὐκ οἶδα ὅπως ἔδωκεν
ἐμοί μὲν τό φάρμακον,

Πτοιόδωρῳ δέ τό ἀφάρμακτον·

εἶτα ὁ μὲν ἔπινεν, ἐγὼ δέ αὐτίκα μάλα
ἐκείμην ἐκτάδην νεκρός

ZHN.: Εσύ, Καλλιδημίδη, πῶς πέθανες;

Ἐγὼ, πάντως, ὄντας κοντά στον Δεινία
ἐσκάσα επειδὴ ἔφαγα περισσότερο απ' ὅσο
ἔπρεπε.

ΚΑΛ.: Καὶ ἡ δική μου περίπτωση υπήρξε
κάπως περιέργη.

Γνωρίζεις καὶ ἐσύ ἴσως τον Πτοιόδωρο το
γέροντα;

ZHN.: Εννοεῖς τον ἄτεκνο, τον πλούσιο;

ΚΑΛ.: Εκείνον ακριβῶς τον φρόντιζα
συνεχῶς,

επειδὴ υποσχόταν ὅτι, ὅταν θα πέθαινε, θα
με ἀφηνε κληρονόμο του.

Επειδὴ ὁμως, ὁ γέρος ζούσε πιο πολύ καὶ
ἀπὸ τον Τιθωνό,

βρήκα γιὰ την κληρονομιά κάποιον πιο
σύντομο δρόμο·

αφοῦ δηλαδὴ ἀγόρασα δηλητήριο, ἔπεισα
τον οἰνοχόο παρὰ τη θέλησή του,

ἀμέσως μόλις ὁ Πτοιόδωρος ζητήσῃ να πιεῖ,

αφοῦ το βάλει σε ποτήρι του κρασιού, να το
ἔχει ἔτοιμο

καὶ να του το δώσει·

καὶ, ἀν το κάνει αὐτό,

ορκίστηκα ὅτι θα τον ἀφήσω ἐλεύθερο.

ZHN.: Τι ἐγίνε λοιπόν;

Γιὰτί δείχνεις ὅτι θα πεις κάτι πολύ
παράδοξο.

ΚΑΛ.: Αφοῦ λοιπόν μετὰ το λουτρό μας
ἤρθαμε (στο σπίτι του),

το παλικαράκι, που εἶχε βέβαια ἔτοιμα δύο
ποτήρια κρασιού,

δεν ξέρω πῶς, ἀλλὰ ἔδωσε

σε μένα το δηλητήριο,

καὶ στον Πτοιόδωρο το ποτήρι που δεν
περιείχε δηλητήριο·

ἔπειτα, ἐκεῖνος ἔπινε, ἐνῶ ἐγὼ ἀμέσως

κειτόμουν ξαπλωμένος νεκρός

ὑποβολιμαῖος ἀντί ἐκείνου.
Τί γελᾷς τοῦτο, ὦ Ζηνόφαντε;

Καί μὴν οὐκ ἔδει γε ἐπιγελαῖν ἑταίρω ἀνδρί.

παίρνοντας τη θέση εκείνου.

Γιατί γελάς με αυτό, Ζηνόφαντε;

Κι όμως δεν έπρεπε βέβαια να γελάς σε
βάρος ενός φίλου σου.

Απόδοση Νοήματος

Ο Λουκιανός στο διάλογό του αναφέρει την περιγραφή που κάνει ο Καλλιμήδης στο συνομιλητή του Ζηνόφαντο, σχετικά με το θάνατό του. Η περιγραφή αυτή γίνεται λόγω της ερώτησης που έκανε ο Ζηνόφαντος. Δηγείται λοιπόν ο Καλλιμήδης για ένα γέρο πλούσιο και άκληρο, τον Πτοιόδωρο. Ο γέρος αυτός του υποσχόταν πως θα τον κληρονομούσε ύστερα από το θάνατό του. Όμως ο γέρος έζησε πολλά χρόνια· γι' αυτό ο Καλλιμήδης αποφάσισε να τον δηλητηριάσει, ώστε να πάρει γρήγορα την κληρονομιά. Τότε παρέσυρε τον οινοχόο και του είπε να ετοιμάσει ένα ποτήρι κρασιού και να το δώσει στο γέρο μόλις ζητήσει να πει. Μέσα στο ποτήρι είχε βάλει το δηλητήριο που είχε αγοράσει. Σε αντάλλαγμα της προσφοράς του οινοχόου του υποσχέθηκε, ότι θα τον απελευθέρωνε. Όμως από λάθος ήπιε ο ίδιος το ποτήρι με το δηλητήριο και όχι ο γέρος· έτσι και πέθανε.

Ετυμολογικά

Παραγωγή ουσιαστικών από επίθετα

Τα ουσιαστικά που παράγονται από επίθετα είναι αφηρημένα ουσιαστικά, γένους θηλυκού ή ουδετέρου, και φανερώνουν ιδιότητα. Συνηθισμένες παραγωγικές καταλήξεις, ανάλογα με την κλίση των επιθέτων, είναι:

Καταλήξεις ουσιαστικών που παράγονται από επίθετα

-ία	από επίθετα β' κλίσης σε -ος και από μερικά γ' κλίσης κακός > ή κακία, άτυχής > ή άτυχία
-(ε)ια (προπαροξύτονα)	από επίθετα γ' κλίσης σε -ης, -ης, -ες ύγιής > ή ύγεια
-(ο)ια (προπαροξύτονα)	από συνηρημένα επίθετα β' κλίσης σε -ους εὔνους > ή εὔνοια
-ος	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εῖα, -ύ πλατύς > τὸ πλάτος
-σύνη	από επίθετα β' κλίσης και γ' κλίσης σε -ων, -ων, -ον δίκαιος > ή δικαιοσύνη, ἄφρων > ή ἀφροσύνη
-(υ)της	από επίθετα γ' κλίσης σε -ύς, -εῖα, -ύ βαρύς > ή βαρύτης, ταχύς > ή ταχυτής / ή ταχύτης

- (ό)της	από επίθετα β' κλίσης σε -ος ἀρχαῖος > ἡ ἀρχαιότης
-άς	από αριθμητικά επίθετα μόνος > ἡ μονάς

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να γράψετε τα ουσιαστικά που παράγονται από τα επίθετα:

ἄπιστος:

ἀληθής:

βαθύς:

εὐγνώμων:

κακός:

ἐπιμελής:

2. Να αντιστοιχίσετε τα επίθετα της στήλης Α με τα αντίστοιχα ουσιαστικά της στήλης Β.

A

α. φιλόπρονος

β. ἀσεβής

γ. ἀγχίνους

δ. βαρύς

ε. ἀγνώμων

στ. θρασύς

ζ. βάρβαρος

B

1. βαρύτητα

2. ἀγνωμοσύνη

3. θρασύτης

4. φιλοπονία

5. βαρβαρότης

6. ἀγχίνοια

7. ἀσέβεια

Γραμματική

Δευτερόκλιτα επίθετα στην αρχαία ελληνική γλώσσα

Τα επίθετα της β' κλίσης ανάλογα με τις καταλήξεις και τα γένη διακρίνονται σε:

α) τριγενή και τρικατάληκτα με καταλήξεις -ος, -η (ή -α), -ον: ἀγαθός, ἀγαθή, ἀγαθόν – γενναῖος, γενναία, γενναῖον

β) τριγενή και δικατάληκτα με καταλήξεις -ος (αρσενικό και θηλυκό), -ον (ουδέτερο): ὁ, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον.

Το αρσενικό και το ουδέτερο γένος των δευτερόκλιτων επιθέτων κλίνονται όπως τα ουσιαστικά της β' κλίσης στο αντίστοιχο γένος.

Η κλίση του θηλυκού γένους των δευτερόκλιτων τρικατάληκτων επιθέτων είναι ίδια με αυτή των ουσιαστικών της α' κλίσης.

Παραδείγματα κλίσης τρικατάληκτων και δικατάληκτων επιθέτων

* Στο επίθετο *όσο* πριν την κατάληξη υπάρχει σύμφωνο

εκτός από ρ το Ενικός αριθμός θηλυκό σχηματίζεται με (η)

Ον.	ὁ σοφός	ἡ σοφή	τὸ σοφόν
Γεν.	τοῦ σοφοῦ	τῆς σοφῆς	τοῦ σοφοῦ
Δοτ.	τῷ σοφῷ	τῇ σοφῇ	τῷ σοφῷ
Αιτ.	τὸν σοφόν	τὴν σοφὴν	τὸ σοφόν
Κλητ.	(ὦ) σοφέ	(ὦ) σοφή	(ὦ) σοφόν
Πληθυντικός αριθμός			
Ον.	οἱ σοφοὶ	αἱ σοφαί	τὰ σοφὰ
Γεν.	τῶν σοφῶν	τῶν σοφῶν	τῶν σοφῶν
Δοτ.	τοῖς σοφοῖς	ταῖς σοφαῖς	τοῖς σοφοῖς
Αιτ.	τούς σοφοὺς	τάς σοφάς	τὰ σοφὰ
Κλητ.	(ὦ) σοφοὶ	(ὦ) σοφαί	(ὦ) σοφὰ

* Στο επίθετο *όσο* πριν την κατάληξη υπάρχει φωνήεν ή ρ το θηλυκό σχηματίζεται Ενικός αριθμός με (α) (είναι μακρό)

Ον.	ὁ δίκαιος	ἡ δικαία	τὸ δίκαιον
Γεν.	τοῦ δικαίου	τῆς δικαίας	τοῦ δικαίου
Δοτ.	τῷ δικαίῳ	τῇ δικαίᾳ	τῷ δικαίῳ
Αιτ.	τὸν δίκαιον	τὴν δικαίαν	τὸ δίκαιον
Κλητ.	(ὦ) δίκαιε	(ὦ) δικαία	(ὦ) δίκαιον
Πληθυντικός αριθμός			
Ον.	οἱ δίκαιοι	αἱ δίκαιαι	τὰ δίκαια
Γεν.	τῶν δικαίων	τῶν δικαίων	τῶν δικαίων
Δοτ.	τοῖς δικαίοις	ταῖς δικαίαις	τοῖς δικαίοις
Αιτ.	τούς δικαίους	τάς δικαίας	τὰ δίκαια
Κλητ.	(ὦ) δίκαιοι	(ὦ) δίκαιαι	(ὦ) δίκαια

Παρατηρήσεις

1. Το θηλυκό των τρικατάληκτων επιθέτων σε -ος: λήγει σε -η, αν πριν από την κατάληξη -ος του αρσενικού υπάρχει σύμφωνο εκτός από το ρ: ἀγαθός, ἀγαθή - πιστός, πιστή. Λήγει σε -α, αν πριν από την κατάληξη -ος του αρσενικού υπάρχει φωνήεν ή ρ: ἅγιος, ἁγία - γενναῖος, γενναία (εκτός από τὸ ὄγδοος, ὀγδόη).
2. Στην ονομαστική, γενική και κλητική του πληθυντικού τονίζεται όπου τονίζεται στις αντίστοιχες πτώσεις το αρσενικό: ἡ ἁγία - αἱ ἅγαι, τῶν ἁγίων, (ᾗ) ἅγαι (ὅπως οἱ ἅγιοι, τῶν ἁγίων, (ᾧ) ἅγιοι).

Δικατάληκτα τριγενή και δικατάληκτα σε -ος, -ον

Ενικός αριθμός		
Ον.	ὁ, ἡ ἄφθονος	τὸ ἄφθονον
Γεν.	τοῦ, τῆς ἀφθόνου	τοῦ ἀφθόνου
Δοτ.	τῷ, τῇ ἀφθόνῳ	τῷ ἀφθόνῳ
Αιτ.	τόν, τὴν ἄφθονον	τὸ ἄφθονον
Κλητ.	(ᾧ) ἄφθονε	(ᾧ) ἄφθονον
ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ		
Ον.	οἱ, αἱ ἄφθονοι	τὰ ἄφθονα
Γεν.	τῶν ἀφθόνων	τῶν ἀφθόνων
Δοτ.	τοῖς, ταῖς ἀφθόνοις	τοῖς ἀφθόνοις
Αιτ.	τούς, τὰς ἀφθόνους	τὰ ἄφθονα
Κλητ.	(ᾧ) ἄφθονοι	(ᾧ) ἄφθονα

Παρατηρήσεις

1. Από τα δευτερόκλιτα επίθετα είναι δικατάληκτα: τα περισσότερα από τα σύνθετα σε -ος: ὁ, ἡ ἄγονος, τὸ ἄγονον - ὁ, ἡ ἀθάνατος, τὸ ἀθάνατον - ὁ, ἡ ἄκαιρος, τὸ ἄκαιρον - ὁ, ἡ ἄκαρπος, τὸ ἄκαρπον - ὁ, ἡ ἀξιόμαχος, τὸ ἀξιόμαχον - ὁ, ἡ ἔνδοξος, τὸ ἔνδοξον κ.ά
2. Τα απλά επίθετα: αἴθριος, αἰφνίδιος, βάνανσος, βάρβαρος, βάσκανος, βέβηλος, γαμήλιος, δόκιμος, ἔωλος (=παλιός), ἡμερος, ἥρεμος, ἥσυχος, κίβδηλος, λάβρος, λάλος, χέρσος, τιθασός (=εξημερωμένος, ἡμερος).

3. Μερικά επίθετα σε -ος που χρησιμοποιούνται (στο αρσενικό και το θηλυκό) και ως ουσιαστικά: ὁ, ἡ ἀγωγός, τὸ ἀγωγὸν (=αυτό που οδηγεί, που φέρνει) - ὁ, ἡ βοηθός, τὸ βοηθὸν (=αυτό που βοηθεῖ) - ὁ, ἡ τιμωρός, τὸ τιμωρὸν - ὁ, ἡ τύραννος, τὸ τύραννον.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να τοποθετήσετε τα επίθετα των παρενθέσεων στον κατάλληλο τύπο, ώστε να συμφωνούν με τον τύπο του ουσιαστικού που δίνεται:

- i. οἱ ..... ἰχθύες (ἄφωνος)
- ii. τῆς ..... νήσου (ώραῖος)
- iii. τούς ..... ῥήτορας (δεινός)
- iv. τῆ ..... γυναικί (ὠχρός)
- v. τοῦ ..... ἀνδρός (ἀείμνηστος)
- vi. τὰ ..... τεῖχη (ὕψηλός)
- vii. τοῖς ..... διδασκάλους (καλός)
- viii. τόν ..... ἄνδρα (ἄρρωστος)
- ix. αἱ ..... πράξεις (ὠφέλιμος)
- x. τὰς ..... σωτηρίας (δίκαιος)
- xi. ταῖς ..... χώραις (πολέμιος)
- xii. τῶν ..... μαχητῶν (γενναῖος)
- xiii. τῷ ..... θεῷ (ἀθάνατος)
- xiv. τήν ..... μουσικήν (ώραῖος)
- xv. ἡ ..... ἀπειλή (φοβερός)

2. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις που ακολουθούν με τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου:

- α. Κόσμος τῆς ἀγαθῆς....(ἀγαθός, θηλ. γεν. εν.) ψυχῆς ἀρετῆ ἐστί.
- β. Οἱ διδάσκαλοι τῶν Περσῶν ἦσαν .. σοφοί.....(σοφός, αρσ. ονομ. πληθ.) πολῖται.
- γ. Οἱ νέοι πονηρῶν...(πονηρός, ουδ. γεν. πληθ.) ἔργων ἀπέχουσι.
- δ. Ἡ φιλία τῶν δικαίων...(δίκαιος, αρσ. γεν. πληθ.) ἀνθρώπων ἐστὶ πηγὴ ἀγαθῶν.
- ε. Ἡ μέθη μικρά.....(μικρός, θηλ. ονομ. εν.) ἐστὶ μανία.
- στ. Ὁ χρηστὸς ἄνθρωπος οὐ βάλλεται .. πονηροῦς...(πονηρός, δοτ. πληθ.) λόγους.
- ζ. Ἡ σοφία ἀξία.....(ἄξιος, θηλ. ονομ. εν.) χρυσοῦ ἐστί.

3. Να τοποθετήσετε τα επίθετα της παρένθεσης στην κατάλληλη πτώση ώστε να συμφωνούν με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν:

- α. ταῖς ..... ψυχαῖς (καλός)
- β. τῶν ..... ἀνθρώπων (ἔντιμος)
- γ. τῆς ..... ἡμέρας (ψυχρός)
- δ. τούς ..... νεανίας (ώραίος)
- ε. τῶν ..... μετάλλων (πολύτιμος)
- στ. τάς ..... διόδους (ὑπόγειος)

4. Να μεταφέρετε τις παρακάτω φράσεις στον άλλο αριθμό

- i) τοῦ σοφοῦ ἀνθρώπου .....
- ii) τῷ αἰσχρῷ προδότη .....
- iii) τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν .....
- iv) τάς ξεράς νήσους.....
- v) τοῦ θεοῦ δώρου .....
- vi) τὸν γενναῖον πρόγονον .....
- vii) ταῖς ξηραῖς ἀμπέλους .....
- viii) τὸ ἐντιμον τέκνον .....

5. Στην άσκηση που ακολουθεῖ να συμπληρωθοῦν τα κενά με τον κατάλληλο τύπο της δεικτικῆς αντωνυμίας οὗτος – αὕτη – τοῦτο:

- α. οὐκ ἦλθον εἰς ταύτην τὴν πόλιν.
- β. οἱ τόποι οὗτοι...χθαμαλοί εἰσι.
- γ. γένοιτο, Κύριε, τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἀναμαρτήτους φυλαχθῆναι ἡμᾶς.
- δ. ἐν τῷ σταδίῳ ταύτῳ ἀγὼν γίνεταί.
- ε. ἐν ταύταις ταῖς ὁδοῖς ἐπορεύετο.
- στ. ταύτῳ τῷ τρόπῳ ἐτείχισαν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πόλιν.
- ζ. ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.....ξένοι ἐσμέν.
- η. οὐδεὶς ἐν τῇ πόλει ἐγίνωσκεν ταῦτα..... τὰ παιδία.
- θ. ἐπλεύσαμεν τρεῖς ἡμέρας καὶ περὶ ταύτῳ.....τὰς νήσους.

Ενότητα 9^η Ανυπέβλητα πρότυπα

Ὅρῶν, ὦ Νικόκλεις, τιμῶντά σε τόν
τάφον τοῦ πατρός
οὐ μόνον τῷ πλήθει καί τῷ κάλλει τῶν
ἐπιφερομένων,
ἀλλά καί χοροῖς καί μουσικῇ καί
γυμνικοῖς ἀγῶσιν,
ἡγησάμην Εὐαγόραν
εἴ τις ἐστὶν αἴσθησις τοῖς τετελευτηκόσιν

περί τῶν ἐνθάδε γιγνομένων

χαίρειν ὄρῶντα

τήν τε περί αὐτόν ἐπιμέλειαν καί τήν σὴν
μεγαλοπρέπειαν

Πολύ δ' ἔτι πλείω χάριν ἔχει ἄν,

εἴ τις δυνηθεῖη περί τῶν ἐπιτηδευμάτων
καί τῶν κινδύνων αὐτοῦ
ἀξίως εἰπεῖν·
εὐρήσομεν γάρ τούς φιλοτίμους καί
μεγαλοψύχους τῶν ἀνδρῶν

πάντα ποιῶντας

ὅπως ἀθάνατον τήν περί αὐτῶν μνήμην
καταλείψουσιν

Τίς δέ οὐκ ἂν ἀθυμήσειεν,

ὅταν ὄρῃ τούς μὲν περί τὰ Τρωϊκά
γενομένους ὑμνουμένους

αὐτόν δέ προειδῆ,

μηδ' ἂν ὑπερβάλλῃ τὰς ἐκείνων ἀρετάς,

μηδέποτε ἀξιώθησόμενον τοιούτων
ἐπαίνων;

Τούτων δέ αἴτιος ὁ φθόνος·

οὕτω γάρ τινες δυσκόλως πεφύκασιν

ὥστε ἡδῖον ἂν εὐλογουμένων ἀκούοιεν

οὓς οὐκ ἴσασιν εἰ γεγόνασιν,

ἢ τούτων ὑφ' ὧν εὖ πεπονθότες αὐτοί
τυγχάνουσιν

Επειδή βλέπω, Νικοκλή, ὅτι ἐσύ τιμάς
τον τάφο του πατέρα σου
ὄχι μόνο με το πλήθος και τη λαμπρότητα
των προσφορῶν σου,
ἀλλά και με χορούς και με μουσικούς και
αθλητικούς αγώνες,
θεώρησα ὅτι ο Εὐαγόρας

αν νιώθουν κάτι οι νεκροί

για ὅσα γίνονται ἐδῶ (στον κόσμο των
ζωντανῶν)

χαίρεται που βλέπει

τη φροντίδα για τον εαυτό του και τη
μεγαλοπρέπεια των τιμῶν σου προς
αὐτόν.

Και θα ὀφείλε πολύ μεγαλύτερη

ευγνωμοσύνη,

αν κάποιος για τις αρχές της ζωῆς του και
τις ριψοκίνδυνες πράξεις του
μπορούσε να μιλήσει ὅπως του αξίζει·
γιατί θα διαπιστώσουμε ὅτι οι φιλόδοξοι
και γενναῖοι ἄντρες

κάνουν τα πάντα

φροντίζοντας πῶς θα αφήσουν πίσω τους
αθάνατη την υστεροφημία τους.

Και ποιος δε θα στενοχωριόταν,

ὅταν βλέπει ὅτι υμνοῦνται αὐτοί που

έζησαν τον καιρό των Τρωϊκῶν

ενῶ για τον εαυτό του γνωρίζει εκ των
προτέρων,

κι αν ἀκόμα ξεπεράσει τις ἀρετές
ἐκείνων,

ὅτι ποτέ δε θα κριθεῖ ἀξίος για τέτοιους
ἐπαίνους;

Και αἰτία γι' αὐτά εἶναι ο φθόνος·

γιατί τόσο μικρόψυχοι εἶναι μερικοί ἀπό
τη φύση τους,

ὥστε με μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα
ἀκούγαν να ἐπαινοῦνται

αὐτοί για τους οποίους δε γνωρίζουν αν
έχουν πράξει,

παρά αὐτοί ἀπό τους οποίους συμβαίνει
να ἔχουν ευεργετηθεῖ οι ἴδιοι.

Απόδοση Νοήματος

Ο Ισοκράτης, πλέκοντας το εγκώμιο του Ευαγόρα, τονίζει τη σημασία που έχει η υστεροφημία για τους μεγάλους άνδρες. Όλοι οι μεγάλοι άνδρες στην ιστορία κάνουν τα πάντα, όσο ζουν, για να εξασφαλίσουν, όταν πεθάνουν, αθάνατη μνήμη για τους εαυτούς τους. Έτσι ο Ευαγόρας, σύμφωνα με τον Ισοκράτη, θα χαιρόταν πολύ αν έβλεπε το γιο του, τον Νικοκλή, να τιμά τον τάφο του με λαμπρές τελετές και προσφορές, όπως με χορούς, μουσική και αθλητικούς αγώνες. Κατά τον Ισοκράτη, όμως, ο Ευαγόρας θα χαιρόταν ακόμα περισσότερο, αν μπορούσε κάποιος να μιλήσει επάξια για τα κατορθώματά του και τις ριψοκίνδυνες πράξεις του. Γιατί ο ίδιος είχε κάνει σπουδαία πράγματα και θα ήθελε να του τα αναγνωρίσουν. Υπάρχει, όμως, ο φθόνος που εμποδίζει τους ανθρώπους να αναγνωρίσουν τα μεγάλα έργα που κάνουν οι επιφανείς άνδρες. Συμβαίνει, έτσι να τιμώνται περισσότερο οι ήρωες του Τρωικού πολέμου που είναι πιο μακρινοί και όχι οι σύγχρονοι ήρωες, επειδή κάποιιοι είναι τόσο μικρόψυχοι από τη φύση τους, ώστε με μεγαλύτερη ευχαρίστηση θα άκουγαν από τους ομιλητές και τους ρήτορες να επαινούνται αυτοί για τους οποίους δε γνωρίζουν καν εάν έχουν υπάρξει, παρά οι σύγχρονοι τους που είναι γνωστοί και από τους οποίους συμβαίνει να έχουν ευεργετηθεί κιόλας.

Ετυμολογικά

Παραγωγή ρημάτων

Τα παράγωγα ρήματα σχηματίζονται:

- από ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα), π.χ. βασιλεύς-βασιλεύω
- από άλλα ρήματα, π.χ. ἔρω-ἐρπύζω
- από επιρρήματα ή επιφωνήματα, π.χ. ἐγγύς-ἐγγίζω, οἶμοι-οἰμώζω

Καταλήξεις ρημάτων που παράγονται από ονόματα

-(ι)άω	π.χ. νίκη-νικάω/ῶ
-έω	π.χ. ἀπειλή-ἀπειλέω/ῶ
-όω	π.χ. ῥίζα-ρίζω/ῶ
-εύω	π.χ. δοῦλος-δουλεύω
-σσω / -ττω	π.χ. αἷμα-αἰμά-σσω / -ττω
-ζω	π.χ. ἀγορά-ἀγοράζω
-άζω	π.χ. ἄρπαξ-ἀρπάζω
-ίζω	π.χ. ἐλπίς-ἐπλίζω
-αίνω	π.χ. ποιμήν-ποιμαίνω
-ύνω	π.χ. βαρύς-βαρύνω
-αίρω	π.χ. τέκμαρ-τεκμαίρω
-λλω	ἄγγελος-ἀγγέλλω

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να αντιστοιχίσετε τα ονόματα της στήλης Α με τα παράγωγα ρήματά τους στη στήλη Β.

A	B
α. βοή	1. όκνέω-ῶ (διστάζω)
β. αντίος	2. τυφλώττω
γ. ὄκνος	3. ἀγορεύω
δ. γυμνός	4. ἀτιμάζω
ε. βασιλεύς	5. δυσχεραίνω
στ. ἀγορά	6. θαρρύνω
ζ. τυφλός	7. ἀγγέλλω
η. ἄτιμος	8. γεραίρω (τιμώ)
θ. φενάκη	9. ἀντιάω-ῶ (συναντώ)
ι. δυσχερής	10. γυμνόω-ῶ
ια. θάρρος	11. φενακίζω (εξαπατώ)
ιβ. γέρας	12. βοάω-ῶ
ιγ. ἄγγελος	13. βασιλεύω

2. Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα από τα παρακάτω ονόματα:

νίκη:
φίλος:
ἄρπαξ:
λευκός:
ἐλεύθερος:
κάπηλος:
νόμος:
μῆκος:

3. Να γράψετε από ποια ονόματα προέρχονται τα παρακάτω ονόματα:

αἰσχύνω:
κοιλαίνω:
βουλεύω:
κενόω-ῶ:
μερίζω:
δικάζω:
πονέω-ῶ:
σιγάω-ῶ:

Γραμματική

Σχηματισμός Παρακειμένου και Υπερσυντελικού Ενεργητικής Φωνής

Ο παρακείμενος και ο υπερσυντελικός έχουν στην αρχή του θέματος αναδιπλασιασμό.

Είδη ομαλού αναδιπλασιασμού

	Α	Β	Γ
Το ρήμα αρχίζει από:	<p>1. απλό <u>σύμφωνο</u> (εκτός του ρ-)</p> <p>2. δύο σύμφωνα, από τα οποία: το πρώτο είναι <u>άφωνο</u> (κ, γ, χ, π, β, φ, τ, δ, θ) και το δεύτερο <u>υγρό ή ένρινο</u> (μ, ν, λ, ρ)</p>	<p>1. διπλό σύμφωνο (ζ, ξ, ψ)</p> <p>2. ρ-</p> <p>3. δύο σύμφωνα, χωρίς να είναι το πρώτο άφωνο και το δεύτερο υγρό ή ένρινο</p> <p>4. τρία σύμφωνα</p>	<p><u>Φωνήεν</u> ή <u>δίφθογγο</u></p>
είδος αναδιπλασιασμού	<p>επανάληψη του αρχικού συμφώνου + ε</p> <p>λύω → λέλυκα</p> <p>γράφω → γέγραφα</p>	<p>συλλαβική αύξηση</p> <p>ψεύδω → ἔψευκα ῥάπτω → ἔρραφα στρατεύω → ἐστράτευκα</p>	<p>χρονική αύξηση</p> <p>ἐλπίζω → ἤλπικα ἄθροίζω → ἤθροικα</p>

Παρατηρήσεις

1) Όσα ρήματα αρχίζουν από τα δασέα χ, φ, θ, στον αναδιπλασιασμό τα γράμματα αυτά μετατρέπονται στα αντίστοιχα ψιλά δηλαδή κ, π, τα

Έτσι:

χ → κ = χορεύω → κε-χόρευ-κα

φ → π = φυτεύω → πε-φύτευ-κα

θ → τ = θύω → τέ-θυ-κα

2) Ο αναδιπλασιασμός στα σύνθετα και παρασύνθετα:

Στα ρήματα που είναι σύνθετα με πρόθεση ο αναδιπλασιασμός μπαίνει μετά την πρόθεση π.χ. *ἀπο-γράφω* > *ἀπο-γέ-γραφα*, *συν-οικῶ* > *συν-ώκηκα*

Ο αναδιπλασιασμός στα παρασύνθετα που το α' συνθετικό δεν είναι πρόθεση, μπαίνει στην αρχή π.χ. *δυστυχῶ* > *δε-δυστύχηκα*, *ἀδικῶ* > *ἠδίκηκα*

3) Ιδιαίτερο είδος αναδιπλασιασμού είναι ο αττικός.

Ρήματα που αρχίζουν από α, ε, ο, στους συντελικούς χρόνους επαναλαμβάνουν τους δύο πρώτους φθόγγους του θέματος και συγχρόνως τρέπουν σε μακρό το αρχικό φωνήεν, δηλαδή α → η, ε → η, ο → ω,
π.χ. *ἀκούω* → *ἀκήκοα* (<ἀκ-ἀκο-α), *ἐλαύνω* → *ἐλήλακα* (<ἐλ-ἐλα-κα), *ὁρύττω* → *ὀρώρυχα* (<ὀρ-ὀρυ-χα).

4) Όπως είναι φυσικό κάποια ρήματα σχηματίζουν τον παρακείμενο με διαφορετικό τρόπο, όχι ομαλά αλλά ανώμαλα!

- Όσα αρχίζουν από γν σχηματίζουν τον παρακείμενο με συλλαβική αύξηση -ε, π.χ. *γνωρίζω* > *ἔ-γνωκα*
- Τα ρήματα *κτῶμαι*, *μιμνήσκομαι* και *πίπτω*, έχουν αναδιπλασιασμό με επανάληψη του αρχικού συμφώνου, π.χ. *κτῶμαι* > *κέ-κτημαι*
μιμνήσκομαι > *μέ-μνημαι* *πίπτω* > *πέ-πτωκα*
- Το ρήμα *ανοίγω* στον παρακείμενο γίνεται *ἀνέφχα*
- Τα ρήματα *ἀλίσκομαι*, *ὀρῶ*, *ὠθοῦμαι*, και *ὠνοῦμαι* στον παρακείμενο γίνονται: *ἐ-άλω-κα*, *ἐ-όρα-κα* και *ἐ-ώρα-κα*, *ἔ-ωσ-μαι*, *ἐ-ώνη-μαι*
- Τα ρήματα *λαμβάνω*, *λέγω*, *λαγχάνω* γίνονται στον παρακείμενο: *εἴληφα*, *εἴρηκα*, *εἴληχα*

Σχηματισμός οριστικής παρακειμένου ε.φ.

Στα φωνεντόληκτα ρήματα πριν από τις καταλήξεις του παρακειμένου βάζουμε το χαρακτηριστικό γράμμα του παρακειμένου που είναι το -κ- και λέγεται χρονικός χαρακτήρας

αναδιπλασιασμός	θέμα	καταλήξεις
λε	λυ-	-κα

Σχηματισμός οριστικής υπερσυντέλικου ε.φ.

αύξηση	αναδιπλασιασμός	θέμα	κατάληξη
έ-	λε	λύ-	-κειν

Κλίση

Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
λέ-λυ-κα	έ-λε-λύ-κειν
λέ-λυ-κας	έ-λελύ-κεις
λέλυκε-κε	έ-λελύ-κει
λελύ-καμεν	έ-λελύ-κεμεν
λελύ-κατε	έ-λελύ-κετε
λελύ-κασι(ν)	έ-λελύ-κεσαν

Τι γίνεται με τα ρήματα που είναι αφωνόληκτα, δηλαδή έχουν χαρακτήρα :

χειλικό: π, β, φ ουρανικό: κ, γ, χ ή οδοντικό: τ, δ, θ
τότε έχουμε τις εξής μετατροπές:

Χειλικόληκτα	Ουρανικόληκτα	Οδοντικόληκτα
Χαρακτήρας: Π,β,φ,(πτ) +κ → φ	Χαρακτήρας: Κ,γ,χ,(ττ,ςς)+κ → χ	Χαρακτήρας: τ,δ,θ,(ζ)+κ → κ

Π.χ τρίβω > τέτριφα, διώκω > δεδίωχα, τάττω > τέτταχα. πείθω > πέπεικα, κομίζω > κεκόμικα γράφω > γέγραφα, βλάπτω > βέβλαφα

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε τον Παρακείμενο των παρακάτω ρημάτων :

θύω → Τέθυκα	πιστεύω → ηεπιστεύκα
νομίζω → νενόμικα	ταμιεύω → τεταμιεύκα
βουλεύω → βεβούλευκα	κελεύω → κεκέλευκα
κομίζω → κειόμικα	ἀγορεύω → ἀγορεύκα
θηρεύω → τηθρεύκα	στρατεύω → εστρατεύκα
← οικίζω → οικικα	διώκω → δεδίωκα

2. Να σχηματίσετε τον Παρακείμενο και τον Υπερσυντέλικο των παρακάτω ρημάτων δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή τόσο στην αρχική αύξηση και τον αναδιπλασιασμό όσο και στην τελική κατάληξη -κα, -χα, -φα:

Παρακείμενος

Υπερσυντέλικος

χορεύω
γράφω
τάττω

ἀλλάττω
κόπτω
πράττω

3. Να μεταφέρετε τα παρακάτω ρήματα στο πρόσωπο του Παρακειμένου και του Υπερσυντελικού που σας ζητείται στην παρένθεση:

Παρακειμένος

Υπερσυντέλικος

σκευάζω (β' ενικό)
θαυμάζω (α' πληθ.)
βουλεύω (γ' πληθ.)
διώκω (γ' ενικό)
βλάπτω (β' ενικό)
άλιεύω (α' πληθ.)

4. Να κλιθούν στον Παρακειμένο και στον Υπερσυντέλικό τα ρήματα: *ἀνακηρύττω, ἀπαλλάττω.*

5. Να γίνουν οι παρακάτω χρονικές αντικαταστάσεις σε όλους τους χρόνους της Οριστικής στο πρόσωπο που ζητείται στην παρένθεση:

κελεύω (β' ενικό), λύω (β' πληθυντικό), δουλεύω (γ' ενικό), διακωλύω (γ' πληθυντικό), γράφω (α' πληθ.)

6. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων τοποθετώντας τα ρήματα των παρενθέσεων στους κατάλληλους τύπους του παρακειμένου της ενεργητικής φωνής.

α) Οἱ Θηβαῖοι καὶ δένδρα ..... (κόπτω) καὶ οἰκίας .....
(κατακαίω).

β) Λέγουσιν ὅτι ταῦτα Δέξιππος ..... (πράττω).

γ) Τοῖς μὲν Ἀθηναίοις Σόλων τοὺς νόμους ..... (γράφω), τοῖς δὲ Σπαρτιάταις Λυκοῦργος.

δ) Οἱ νέοι ..... (θαυμάζω) τοὺς γονέας αὐτῶν.

ε) Λέγουσιν ὅτι οἱ πολέμιοι χρήματα καὶ πρόβατα ..... (διαρπάζω).

στ) Οἱ Ἀθηναῖοι ..... (τειγίζω) τὰς πόλεις λίθοις καὶ ξύλοις.

ζ) Πάντες οἱ ἄνθρωποι ..... (θύω) τοῖς θεοῖς.

η) Πάντες ἡμεῖς ..... (χορεύω) ἐν τοῖς Διονυσίοις.

7. Να αναγνωρίσετε στις προτάσεις που ακολουθούν τον παρακειμένο και τον υπερσυντέλικό ενεργητικής φωνής και να βρεις το ρήμα από το οποίο προέρχονται:

α. Πάντας πεπαίδευκεν Ὅμηρος, ὁ τοῦ Τρωικοῦ ἔργου ὑμνητής.

β. Ἀθηναῖοι τὰς σπονδὰς λελύκασι καὶ τοὺς συμμάχους βλάπτουσι.

γ. Ἴππεῖς τῶν Βοιωτῶν τὰ ἱερά διερρίφεσαν καὶ τοὺς στρατιώτας ἐδεδιώχεσαν.

δ. Δαρεῖος ὁ βασιλεὺς ἐβεβασιλεύκει τῶν Περσῶν χρόνους πολλούς.

ε. Ἐπεὶ ταῦτα πεπράχατε, τοὺς θεοὺς πολεμίους ἔξετε.

στ. Οἱ τριακόσιοι πεφυλάχασι τὴν εἰσβολήν.

ζ. Δαρεῖος, ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς, τοῖς Ἕλλησιν ἐπεβεβουλεύκει.

8. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων τοποθετώντας τα ρήματα των παρενθέσεων στο κατάλληλο πρόσωπο και αριθμό του παρακειμένου ή του υπερσυντέλικου.

α. Ἐγὼ ..... (συμβουλεύω, παρακείμενος) ὑμῖν τὰ καλὰ πράττειν, ὑμεῖς δέ μοι (=σε μενα) οὐ ..... (πιστεύω, παρακείμενος).

β. Ἡ πίστις σου ..... σε (σώζω, παρακείμενος).

γ. Δαρεῖος ..... (βασιλεύω, υπερσυντέλικος) τῶν Περσῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους.

δ. Οἱ ἰππεῖς τῶν Βοιωτῶν ..... (διώκω, υπερσυντέλικος) τὸ πεζικὸν τῶν Ἀθηναίων πόρρω (=μακριά) τῆς πόλεως.

ε. Εἰ μὴ ἡμεῖς ..... (κωλύω, υπερσυντέλικος) τοὺς πολεμίους, οὐκ ἂν ὑμεῖς ἦτε ἔτι (=ακόμα) σῶοι.

9. Να μεταφέρετε το ζητούμενο πρόσωπο στον παρακείμενο και στον υπερσυντέλικο.

Παρακείμενος

Υπερσυντέλικος

α. σύ   τάττω
            γράφω
            φυλάττω
            κρύπτω

β. οὔτοι   θύω
            ρίπτω
            ὀρίζω

γ. ὑμεῖς   ἀλιεύω
            διανύω

Ενότητα 10^η Ο Σωκράτης για τη φιλία

Τοῦτο μὲν πολλῶν ἀκούω,
ὡς πάντων κτημάτων,
κράτιστόν ἐστι φίλος σαφῆς καὶ ἀγαθός,
παντὸς δὲ μᾶλλον ἐπιμέλονται οἱ πολλοὶ
ἢ κτήσεως φίλων.
Καὶ γὰρ κτῶνται ἐπιμελῶς
οἰκίας καὶ ἀγρούς καὶ ἀνδράποδα καὶ
βοσκήματα καὶ σκεῦη,
οὐ φροντίζουσι δὲ ὅπως κτήσωνται
φίλον,
ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν.
Καίτοι ποῖος ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος
οὔτω χρήσιμόν ὥσπερ ὁ χρηστός φίλος;
Ποῖον δὲ ἀνδράποδόν
οὔτως εὖνουν καὶ παραμόνιμον;
Ἦ ποῖον ἄλλο κτῆμά οὔτω πάγχρηστον;
Ὅ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει
πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ
καὶ, ἂν τέ τινα δέη εὖ ποιῆσαι,
συνεπισχύει,
ἂν τέ τις φόβος ταραττή
συμβοηθεῖ
καὶ εὖ μὲν πράττοντα πλεῖστα εὐφραίνει,
σφαλλόμενον δὲ
πλεῖστα ἐπανορθοῖ.
Ἄλλ' ὅμως ἐνιοὶ πειρῶνται δένδρα μὲν
θεραπεύειν
τοῦ καρποῦ ἕνεκεν,
τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος,
ὃ καλεῖται φίλος,
οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται ἀργῶς καὶ
ἀνειμένως.

Αὐτὸ βέβαια ἀκούω ἀπὸ πολλοῦς,
ὅτι δηλαδὴ ἀπὸ ὅλα τα περιουσιακὰ
στοιχεῖα
το πιο σημαντικό είναι ένας πιστός και
καλός φίλος,
ὅμως οἱ περισσότεροι φροντίζουν πιο
πολύ για οτιδήποτε άλλο
παρὰ για την ἀπόκτηση φίλων.
Γιατί πράγματι αποκτούν με ἐπιμέλεια
σπίτια καὶ αγρούς καὶ δούλους καὶ ζῶα
καὶ σκεῦη,
ἀλλὰ δε φροντίζουν να ἀποκτήσουν
φίλο,
που λένε ὅτι εἶναι πολύ μεγάλο ἀγαθό.
Και ὅμως ποιο ἄλογο ἢ ποιο ζευγάρι
ζῶων
εἶναι τόσο χρήσιμο ὅσο βέβαια εἶναι ο
καλός φίλος;
Και ποιος δούλος εἶναι
τόσο καλοπροαίρετος καὶ σταθερός;
Ἦ ποιο ἄλλο ἀπόκτημα εἶναι τόσο
χρήσιμο σε ὅλα;
Γιατί ο καλός φίλος αφιερώνεται
στην κάλυψη των ἀναγκῶν του φίλου
του
καὶ, ἀν χρειάζεται να κάνει αὐτός καλὸ
σε κάποιον,
τον ενισχύει βοηθώντας τον,
καὶ ἀν τον ταραίζει κάποιος φόβος,
τον βοηθάει μαζί με ἄλλους
καὶ ὅταν αὐτός εὐτυχεῖ, του προσφέρει
πολύ μεγάλη ευχαρίστηση,
ἐνῶ ὅταν δυστυχεῖ,
καταβάλλει πάρα πολλές προσπάθειες να
τον στήσει πάλι στα πόδια του.
Ἀλλὰ ὅμως μερικοὶ προσπαθοῦν να
καλλιεργήσουν δέντρα
για τον καρπὸ τους,
ἐνῶ το ἀπόκτημα που παράγει κάθε
λογῆς καρπούς,
το οποίο ονομάζεται φίλος,
οἱ περισσότεροι το φροντίζουν με
βραδύτητα καὶ ἀμέλεια.

Απόδοση Νοήματος

Ἀν καὶ ἡ φιλία εἶναι για τους ἀνθρώπους το μεγαλύτερο ἀπὸ τα περιουσιακὰ στοιχεῖα
που μπορεῖ να ἀποκτήσει κάποιος, πολλοὶ ἀνθρώποι φροντίζουν περισσότερο για

οτιδήποτε άλλο παρά για την αποκτήση φίλων. Βλέπουμε έτσι πολλούς ανθρώπους να αποκτούν με επιμέλεια σπίτια, χωράφια, δούλους, ζευγάρια ζώων για όργωμα, σκεύη, ενώ δε φροντίζουν καθόλου για την αποκτήση φίλων που ισχυρίζονται ότι είναι το μεγαλύτερο αγαθό. Γιατί ένας καλός φίλος είναι στήριγμα στην ανάγκη, στον πόνο, στη δυστυχία, στη χαρά και στη λύπη. Γι'αυτό είναι προτιμότερο αντί μερικοί να καλλιεργούν δέντρα για τους καρπούς τους, καλύτερα να φροντίζουν για το δέντρο της φιλία που παράγει απ' όλα τα χρήσιμα.

Γενικές Επαναληπτικές Ασκήσεις

1. Να τονίσετε τις παρακάτω λέξεις και να αιτιολογήσετε τον τονισμό: ο άνηλικος, το πληθος, έχω, ο θειος, των ώραιων, οι ναυται, οι οικoi, τοις κηποις, τας φρας, τους άνθρωπους, το ρευμα.
2. Να συμπληρώσετε τα κενά στις επόμενες φράσεις με τους κατάλληλους τύπους του εϊμί:
  - α. ο ἀληθής φίλος..... ἄλλος ἑαυτός.
  - β. ἐγὼ.....ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.
  - γ. οἱ τῶν Σπαρτιατῶν νέοι πολῖται χρηστοί.....
  - δ. ὑμεῖς ἄνδρες γενναῖοί ..... καὶ τῆς πόλεως τεῖχος.
  - ε. σὺ.....ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ ἠυδόκησα.
3. Να συμπληρώσετε τις πτώσεις που λείπουν από τα παρακάτω ουσιαστικά

Ονομαστική	οἱ οὐρανοὶ				
Γενική		τῶν δένδρων			
Δοτική			τῇ νόσῳ		
Αιτιατική				τὸν δῆμον	
Κλητική					ὦ ὀδὲ

Ονομαστική	αἱ μέλισσαι	ἡ θάλασσα			
Γενική					
Δοτική			τῷ λοχίᾳ		
Αιτιατική				τοὺς ποιητὰς	
Κλητική					ὦ τιμῆ

4. Να μεταφέρετε τα ρήματα στους χρόνους που λείπουν:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Μέλλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος	Υπερσυντέλικος
		ταράξουσι			
			ἔπληξε		
	ᾠκίζε			πέπραχα	
προφυλάττει					
			κατέταξε		
					ἔπεφονεύκεμεν

5. Να βάλετε τα ουσιαστικά στις κατάλληλες πτώσεις που δείχνει το άρθρο:

τῷ	(ὁ υἱός)	ᾧ	(ὁ δοῦλος)
αἱ	(ἡ ψῆφος) <u>ψῆφαι</u>	τῇ	(ἡ ὁδός) <u>ὁδῶ</u>
τοῖς	(ὁ στρατηγός)	τῆς	(ἡ ἔλαφος)
τόν	(ὁ καρπός)	τὰ	(τὸ δῶρον)
τῶν	(ὁ ἵππος)	τοῖς	(τὸ μῆλον)
τὴν	(ἡ κάμηλος)	τούς	(ὁ νεανίας) <u>νεανίας</u>
τούς	(ὁ ἰατρός)	τὴν	(ἡ γλῶττα) <u>γλῶτταν</u>
τάς	(ἡ ὁδός)	τάς	(ἡ αἰχμή) <u>αἰχμές</u>
τοῦ	(ὁ ἥλιος)	τοῖς	(ὁ πολίτης) <u>πολίτας</u>
ᾧ	(ὁ πολίτης) <u>πολίτα</u>	τῆς	(ἡ ἄμυνα) <u>ἐμύνης</u>
τὴν	(ἡ κομιδή) <u>κομιδὴν</u>	τῆς	(ἡ θῆρα) <u>θήρας</u>

- * Το α + οι στο τέλος λέξης είναι βραχέα.
- * Η γενική και η δοτική στη 2ή και 3ή πτῶση παίρνουν πάντα ~.
- * Η κατάληξη (ος) στην Α' κλίση είναι μακρά.

Α' κλίση.

Β' κλίση

ερσ. → -ος -ης
θηρ. → -α -η

ερσ. / θηρ. → -ος
ουδ. → -ον

* Το ουσιοδρακτικό το ορδενικά γε κατάθητη -της -ερπη) -γεργη)
- ηωπης -ωνης.
στην κλητική εγικού έχουν κατάθητη

Ενότητα 11^η Η αγάπη του Αλέξανδρου για τον Βουκεφάλα

- 2

Ἴνα δὲ ἡ μάχη συνέβη καὶ ἔνθεν ὀρμηθεὶς
ἐπέρασεν τὸν Ὑδάσπην ποταμὸν
πόλεις ἔκτισεν Ἀλέξανδρος.
Καὶ τὴν μὲν Νίκαιαν τῆς νίκης τῆς κατ' Ἰνδῶν
ἐπώνυμον ὠνόμασε,
τὴν δὲ Βουκεφάλαν ἐς τοῦ ἵππου τοῦ
Βουκεφάλου τὴν μνήμην,
ὅς ἀπέθανεν αὐτοῦ
ὑπὸ καύματος τὲ καὶ ἡλικίας καματηρὸς
γενόμενος,
πολλὰ δὲ πρόσθεν ζυγκαμῶν τε
καὶ συγκινδυνεύσας Ἀλεξάνδρῳ,
ἀναβαινόμενός τε πρὸς μόνου Ἀλεξάνδρου,
ὅτι τοὺς ἄλλους πάντας ἀπηξίου ἀμβάτας,
καὶ μεγέθει μέγας καὶ τῷ θυμῷ γενναῖος.
Σημεῖον δὲ οἱ ἦν βοὸς κεφαλὴ ἐγκεχαραγμένη,
ἐφ' ὅτῳ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἔφερεν
οἱ δὲ λέγουσιν ὅτι λευκὸν σῆμα εἶχεν ἐπὶ τῆς
κεφαλῆς,
μέλας ὢν αὐτός,
ἐς βοὸς κεφαλὴν μάλιστα εἰκασμένον.
Οὗτος ὁ ἵππος ἐν τῇ Οὐξίων χώρᾳ
ἀφανῆς ἐγένετο Ἀλεξάνδρῳ,
καὶ Ἀλέξανδρος προεκήρυξεν ἀνὰ τὴν χώραν
πάντας ἀποκτενεῖν Οὐξίους,
εἰ μὴ ἀπάξουσιν αὐτῷ τὸν ἵππον.
Τοσῆδε γὰρ σπουδὴ Ἀλεξάνδρῳ ἀμφ' αὐτὸν ἦν.

Εκεῖ όπου ἐγίνε η μάχη και στο σημείο από το
οποίο ξεκίνησε
και πέρασε τον Ὑδάσπη ποταμό
ο Αλέξανδρος ἐκτίσε πόλεις.
Και στη μια πόλη ἔδωσε το ὄνομα Νίκαια από
τη νίκη του κατά των Ἰνδῶν,
και την ἄλλη την ὠνόμασε Βουκεφάλου σε
ἀνάμνηση του ἵππου του Βουκεφάλου,
που πέθανε ἐκεῖ
επειδὴ καταβλήθηκε ἀπὸ τον καύσωνα και τα
γηρατειά,
αφὸ προηγουμένως εἶχε υποφέρει πολλά
και εἶχε περάσει πολλοὺς κινδύνους μαζί με
τον Αλέξανδρο
και τον οποίο ἵππευε μόνο ο Αλέξανδρος,
επειδὴ ἀπέριπτε ως ἀνάξιους ὄλους τους
ἄλλους ἀναβάτες,
και (ἦταν) μεγάλος και γενναῖος.
Και εἶχε σημάδι, ἓνα κεφάλι βοδιού
χαραγμένο πάνω του,
εξαιτίας του οποίου λένε ὅτι ἔφερε και το
ὄνομα αὐτό·
ἄλλοι, λένε ὅτι εἶχε ἄσπρο σημάδι στο κεφάλι
του,
ἐνὼ ο ἴδιος ἦταν μαύρος,
το οποίο ἐμοιαζε πάρα πολύ με κεφάλι
βοδιού.
Αὐτὸ το ἄλογο στη χώρα των Οὐξίων
το ἔχασε ο Αλέξανδρος,
και γι' αὐτὸ ο Αλέξανδρος διακήρυξε
δημόσια σε ὅλη τη χώρα
ὅτι θα ἐκτελέσει ὄλους τους Οὐξίους,
αν δεν του ἐπιστρέψουν το ἄλογο.
Τόσο μεγάλο ἐνδιαφέρον εἰδειχνε ο
Αλέξανδρος γι' αὐτὸ το ἄλογο.

Απόδοση Νοήματος

Ο Αρριανός στο κείμενο αυτό μας λέει, ότι ο Αλέξανδρος έκτισε δυο πόλεις, την Νίκαια, για να θυμίζει τη νίκη του εναντίον των Ινδών και τη Βουκεφάλα, για να τιμήσει τη μνήμη του αλόγου του, Βουκεφάλα. Το άλογο αυτό πέθανε εκεί από τον καύσωνα και τα γηρατειά. Είχε υποφέρει πολλά και πέρασε πολλούς κινδύνους μαζί με τον Αλέξανδρο. Ο Βουκεφάλας ήταν άλογο δυνατό και μεγαλόσωμο, έριχνε κάτω όλους τους ανάξιους αναβάτες και μόνο τον Αλέξανδρο δεχόταν ως αναβάτη. Λένε ότι πήρε το όνομά του από ένα κεφάλι βοδιού που το είχε σημάδι στο κεφάλι του. Άλλοι πάλι λένε ότι, ενώ το άλογο ήταν μαύρο, είχε στο κεφάλι του ένα σημάδι άσπρο που έμοιαζε με κεφάλι βοδιού και ότι απ' αυτό πήρε το όνομά του. Ο Αλέξανδρος αγαπούσε τόσο πολύ το άλογο αυτό, ώστε, όταν κάποτε το έχασε στην χώρα των Ουξίων, κήρυξε ότι αν δε του το επιστρέψουν, θα σκοτώσει όλους τους Ουξίους.

Συντακτικό

Τι είναι πρόταση;

Πρόταση είναι μια οργανωμένη ομάδα λέξεων που έχει νόημα. / Το πιο σύντομο τμήμα του λόγου που έχει νόημα.

Τι είναι περίοδος;

Περίοδος είναι τμήμα του λόγου που αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε κάποιο σημείο στίξης (τελεία-ερωτηματικό-θαυμαστικό-αποσιωπητικά) ή βρίσκεται ανάμεσα.

Τι είναι ημιπερίοδος;

Ημιπερίοδος είναι τμήμα του λόγου που αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις και εκφράζει ένα αυτοτελές αλλά όχι ολοκληρωμένο νόημα. Τελειώνει σε άνω τελεία ή βρίσκεται μεταξύ δύο άνω τελειών ή μεταξύ τελείας και άνω τελείας.

Οι προτάσεις ανάλογα με τους όρους που περιέχουν χωρίζονται σε κατηγορίες. Σε αυτή την ενότητα θα μελετήσουμε τους όρους μιας απλής πρότασης, η οποία αποτελείται από το **Υποκείμενο** και το **Κατηγορημα**.

Υποκείμενο:

Είναι αυτό για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση: ποιος ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή απλά βρίσκεται σε μια κατάσταση. Μπαίνει πάντα σε **ονομαστική** πτώση. Ως υποκείμενο ενός ρήματος μπορεί να τεθεί:

- Ουσιαστικό / επίθετο:

Πχ. Ἡ πόλις ἐστὶ πλουσία. / Οἱ πολέμιοι ἐπετίθεντο.

- Αντωνυμία:

Πχ. Οὗτος ἦλθε ὡς τάχιστα.

- Αριθμητικό με ή χωρίς άρθρο:
Πχ. Οἱ τριάκοντα πονηροὶ ἦσαν.
- Μετοχή πάντα με άρθρο:
Πχ. Οἱ ἔχοντες την πόλιν ἐξέλιπον τὰ τεῖχη.
- Απαρέμφατο:
Πχ. Τό λακωνίζεῖν ἐστὶ φιλοσοφεῖν.
- Εμπρόθετος προσδιορισμός με ή χωρίς άρθρο:
Πχ. Οἱ ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἔφυγον.
- Επίρρημα με ή χωρίς άρθρο:
Πχ. Ὅψέ ἐγίνετο.
- Λέξη ή φράση με άρθρο (=ουσιαστικοποιημένη λέξη/φράση):
Πχ. Ὁ μεν οὐχ ὑπεύθυνος ἦν.
- Ολόκληρη πρόταση:
Πχ. Ὅσοι ἐδυνήθησαν ἐστρατοπευδέσαντο.

Κατηγορημα:

Εἶναι το ρῆμα και ὅ,τι το συνοδεύει. Ειδικότερα, σε μία πρόταση το κατηγορημα μπορεί να εἶναι:

Μονολεκτικό: αποτελείται μόνο από το ρῆμα πχ λύουσι(ν)

Περιφραστικό: αποτελείται από:

- Συνδετικό ρῆμα + Κατηγορούμενο
- Μεταβατικό ρῆμα + Αντικείμενο (+ 2^ο Αντικείμενο)
- Μεταβατικό ρῆμα + Αντικείμενο + Κατηγορούμενο του Αντικειμένου.

Η δομή μια απλής πρότασης θα έχει μια από τις ακόλουθες δομές:

- Y + P
Πχ. Ὁ Νικίας φωνάσκει.
- Y + συνδ.P + K
Πχ. Σόλων ἦν νομοθέτης.
- Y + P + A
Πχ. Οἱ νόμοι ζημιούσι τούς ἀδικούντας.
- Y + P + A + K του A
Πχ. Διόνυσος ἐκάλεσε τήν πόλιν Νῦσαν.

Κατηγορούμενο:

Είναι το όνομα (ουσιαστικό ή επίθετο) το οποίο αποδίδει στο Υ ή στο Α μια ιδιότητα μέσω ενός συνδετικού ρήματος. Μερικά συνδετικά ρήματα: εἰμί, γίγνομαι, φαίνομαι, διατελῶ, διάγω, ὑπάρχω, τυγχάνω, ἠγοῦμαι, ὀνομάζομαι, αἰροῦμαι κ.α. Ως κατηγορούμενο μπορεί να τεθεί:

- Ουσιαστικό / επίθετο:
Πχ. Ἡ πόλις φρούριον κατέστη.
Νόμιζε ἑαυτὸν σοφόν.
- Κάθε λέξη ή πρόταση όταν λειτουργούν ως ονόματα:
Πχ. Το λέγειν ἄρα πράττειν ἐστι.
- Το Κατηγορούμενο, όταν είναι επίθετο, συμφωνεί με το Υ ή Α στο οποίο αναφέρεται στο γένος, στον αριθμό και στην πτώση.

Αντικείμενο:

Δέχονται αντικείμενο τα ενεργητικής διάθεσης **μεταβατικά** ρήματα: το Υ ενεργεί και η ενέργεια **μεταβαίνει** σε άλλο πρόσωπο, ζώο ή πράγμα.

Το αντικείμενο τίθεται σε γενική ή δοτική ή αιτιατική.

Δίπτωτα ονομάζονται τα ρήματα που δέχονται δύο Α. Το δεύτερο Α το εντοπίζουμε ρωτώντας « σε/με/για/από ποιόν ή τι + ρήμα».

Ρήματα :

1. Αμετάβατα: Δεν παίρνουν Αντικείμενο.

Πχ. Αἱ ἀηδόνες ἄδουσιν.

2. Μεταβατικά: Παίρνουν Αντικείμενο(-α) .

2α Μονόπτωτα: Παίρνουν ένα Αντικείμενο (ή περισσότερα αλλά στην ίδια πτώση)

Πχ. Οἱ ἐταῖροι ἐδέσμευον τόν Ὀδυσσεά.

2β. Δίπτωτα: Παίρνουν Αντικείμενα σε διαφορετική πτώση.

Πχ. Ἐγὼ τοῦτο ἐρωτῶ σέ.

3. Συνδετικά: Παίρνουν Κατηγορούμενο.

Πχ. Οἱ Δελφοὶ πόλις εἰσίν.

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να εντοπίσετε στις παρακάτω προτάσεις το ρήμα, το υποκείμενο και όπου υπάρχουν, το κατηγορούμενο ή το αντικείμενο/α:

- α. Μικρός ἐστὶν οὗτος ὁ οἶκος.
- β. Προμηθεὺς ἔδωκε τοῖς ἀνθρώποις τόπῳρ.
- γ. Ἄπαντες ἤκουον τοῦ ρήτορος.
- δ. Λεωνίδας ἀπέθανεν ἐν Θερμοπύλαις.
- ε. Ἀποδώσομεν τὴν πατρίδα μείζονα (=μεγαλύτερη) τοῖς ἐσομένοις (=στους απογόνους).
- στ. Ἡδίκαιοςὺνη καὶ ἡ σωφροσὺνη νομίζονται ἀρεταί.

2. Να βρείτε τα υποκείμενα, αντικείμενα και κατηγορούμενα στα παραδείγματα:

- α. Περικλῆς ἄρχων καὶ στρατηγὸς ἠρέθη.
- β. Ἡρακλῆς τῆς Ἑλλάδος κατέστη εὐεργέτης.
- γ. Μιλτιάδην ἐδίωξαν οἱ ἔχθροί.
- δ. Οἱ θεοὶ δίκαιοί εἰσιν.
- ε. Ὁ ἔπαινος ἀρχὴ φιλίας γίνετα.
- στ. Ὅτε ταῦτα ἐγίγνετο, ὁ ἥλιος ἐδύετο.
- ζ. Χαλεπὰ τὰ δεινὰ ἐστίν.
- η. Ἀποκλείουσιν οἱ βάρβαροι ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ.
- θ. Δημοσθένης συνεβούλευεν Ἀθηναίοις ἐκπολεμῆσαι Ὀλυνθίους.
- ι. Ἀναμνήσω ὑμᾶς τοὺς τῶν προγόνων κινδύνους.

3. Να βρείτε ποια ρήματα είναι μονόπρωτα και ποια δίπρωτα στα παρακάτω παραδείγματα:

- Οὗτος λέγει ἡμῖν τὴν ἀλήθειαν.
- Οἱ στρατιῶται τάφρον ὀρύττουσιν.
- Σωκράτης διδάσκει τοὺς νέους τὴν ἀρετὴν.
- Μένων χρήματα ἔλαβε.
- Κῦρος ἐθήρευεν κάπρους.
- Ὁ ἥλιος θερμαίνει τὴν γῆν.
- Μὴ ποιήσης τοῦτο.
- Σὺ ἐπιθυμεῖς παιδείας.

- Ἡμεῖς ἵππους καί κύννας τρέφομεν.
- Οὐκ ἐρωτῶσέ τοῦτο.

4. Να υπογραμμιστούν και να χαρακτηριστούν τα υποκείμενα, τα αντικείμενα και τα Κατηγορούμενα των παρακάτω προτάσεων :

- Ὁ Δάφνις ἐσύριζεν.
- Κέρατα ἔλαφος θήλεια οὐκ ἔχει.
- Ὀβίος βραχύς ἐστι.
- Ἡ Σάμος νῆσος ἐστι.
- Θαυμάζομεν τὴν ἀρετὴν τῶν προγόνων.
- Ἀπολαύουσιν τῶν ἀγαθῶν.
- Οἱ τριάκοντα ἦσαν τύραννοι.
- Οὐδεὶς ἐγένετο σοφός.
- Φίλιππος φαίνεται ἀξιόπιστος.
- Τὰ ὄρη ἦν ὑπερύψηλα.

5. Να συνταχθούν οι παρακάτω προτάσεις και να χαρακτηριστούν τα ρήματα αμετάβητα ή μεταβατικά ή συνδετικά:

- α. Ἄλιεύς τις ἀύλους εἶχε.
- β. Τοῖς μὲν πολεμίοις ἐναντίοι εἰσὶν οἱ θεοί.
- γ. Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος.
- δ. Οὐχ Ἡρακλῆς οὗτός ἐστιν;
- ε. Κύκνοι εἰρηναῖοί (= εἰρηνικοί) εἰσι.
- στ. Ἀγαμέμνων ἡγεμὼν τοῦ σύμπαντος στρατοῦ ἦν.
- ζ. Οἱ βότρυες ὄμφακές εἰσι.
- η. Ὀῶνος ἐκ τοῦ κόπου ἐτελεύτησε.

Ενότητα 13^η Δάμων και Φιντίας

Διονυσίου τυραννοῦντος Φιντίας τις
Πυθαγόρειος

ἐπιβεβουλευκῶς τῷ τυράννῳ,

μέλλων δὲ τῆς τιμωρίας τυγχάνειν,
ἤτήσατο παρὰ τοῦ Διονυσίου χρόνον

εἰς τὸ πρότερον ἃ βούλεται διοικῆσαι

δώσειν δ' ἔφησεν ἐγγυητὴν τῶν φίλων
ἕνα.

Τοῦ δὲ δυνάστου θαυμάσαντος, εἰ
τοιούτός ἐστι φίλος

ὅς ἑαυτὸν εἰς τὴν εἰρκτὴν ἄντ' ἐκείνου
παραδώσει,

προεκάλεσάτο τινα τῶν γνωρίμων ὁ
Φιντίας,

Δάμωνα ὄνομα, Πυθαγόρειον φιλόσοφον,

ὅς ἔγγυος εὐθύς ἐγενήθη.

Τινὲς μὲν οὖν ἐπήνουν τὴν ὑπερβολὴν

τῆς πρὸς τοὺς φίλους εὐνοίας,

τινὲς δὲ τοῦ ἐγγύου προπέτειαν καὶ μανίαν
κατεγίνωσκον.

Πρὸς δὲ τὴν τεταγμένην ὥραν ἅπας ὁ
δῆμος συνέδραμεν,

καραδοκῶν εἰ φυλάξει τὴν πίστιν Φιντίας.

Ἦδη δὲ τῆς ὥρας συγκλειούσης Φιντίας
ἀνελπίστως

ἐπὶ τῆς ἐσχάτης τοῦ χρόνου ροπῆς
δρομαῖος ἦλθε.

Θαυμάσας οὖν ὁ Διονύσιος

ἀπέλυσεν τῆς τιμωρίας τὸν ἐγκαλούμενον

καὶ παρεκάλεσε τοὺς ἄνδρας

τρίτον ἑαυτὸν εἰς τὴν φιλίαν
προσλαβέσθαι.

Ὅταν ἀσκούσε τὴν ἐξουσίαν ὁ Διονύσιος,
κάποιος Φιντίας Πυθαγόρειος,

ποῦ εἶχε συνωμοτήσῃ ἐναντίον τοῦ
άρχοντα,

καὶ ἐπρόκειτο νὰ τιμωρηθεῖ,

ζήτησε χρόνο ἀπὸ τοῦ Διονυσίου,

γιὰ νὰ τακτοποιήσῃ προηγουμένως τὶς
υποθέσεις του·

καὶ εἶπε ὅτι θὰ δώσει γιὰ ἐγγύηση ἕνα
φίλο του.

Κι ἐπειδὴ ὁ ἄρχοντας ἀπόρησε ἀν
υπάρχει τέτοιος φίλος

ποῦ θὰ δεχθεῖ νὰ φυλακιστεῖ ἀντὶ γιὰ
ἐκεῖνον,

ὁ Φιντίας προσκάλεσε κάποιον ἀπὸ τοὺς
φίλους του,

ποῦ ὀνομαζόταν Δάμων καὶ ἦταν

Πυθαγόρειος φιλόσοφος,

ὁ ὁποῖος μῆκε ἀμέσως ἐγγυητὴς του.

Μερικοὶ λοιπὸν, ἐπαινοῦσαν τὴν

υπερβολὴν

τῆς ἀγάπης πρὸς τοὺς φίλους,

κάποιοι ὅμως καταλόγιζαν

επιπολαιότητα καὶ παραφροσύνη στὸν
ἐγγυητὴ.

Τὴν καθορισμένην ὥρα ὅλος ὁ λαὸς
συγκεντρώθηκε

περιμένοντας με ἀγωνία ἀν ὁ Φιντίας
τηρήσει τὴν υπόσχεσή του.

Καὶ ὅταν πια πλησίαζε ἡ ὥρα, ὁ Φιντίας
ἀνέλπιστα

ἦρθε τρέχοντας τὴν τελευταία στιγμή.

Ὁ Διονύσιος, λοιπὸν, ἀπὸ θαυμασμό

ἀπάλλαξε ἀπὸ τὴν τιμωρία τὸν
κατηγορούμενο

καὶ ζήτησε ἀπὸ τοὺς (δύο) ἄνδρες

νὰ τὸν δεχτοῦν ὡς τρίτο μέλος τῆς
φιλίας τους.

Απόδοση Νοήματος

Το περιστατικό που αναφέρεται στο κείμενο μας αφορά την παροιμιώδη φιλία του Δάμωνα και του Φιντία. Την εποχή του τυράννου Διονυσίου στη Σικελία, ο Φιντίας, οπαδός του φιλοσόφου Πυθαγόρα, είχε συνωνοτήσει εναντίον του βασιλιά και επρόκειτο να τιμωρηθεί. Τότε ζήτησε από τον τύραννο να του δώσει λίγο χρόνο προκειμένου να τακτοποιήσει κάποιες προσωπικές του υποθέσεις. Για να πετύχει την έγκριση του αιτήματος του υποσχέθηκε στο Διονύσιο ότι θα αφήσει στη θέση του ως εγγυητή το φίλο του Δάμωνα, έναν Πυθαγόρειο φιλόσοφο. Ο Διονύσιος τα έχασε και μερικοί θαύμασαν τη μεγάλη αυταπάρνηση του Δάμωνα, ενώ κάποιοι άλλοι τον κατηγορούσαν για επιπολαιότητα και παραφροσύνη, αφού δεχόταν να μπει στη φυλακή στη θέση του φίλου του. Όλος ο κόσμος είχε συγκεντρωθεί και περίμενε με αγωνία να δει αν ο Φιντίας θα επέστρεφε την καθορισμένη ώρα στο Διονύσιο, αφού θα είχε τακτοποιήσει τις δουλείες του στο χρόνο που ζήτησε από τον τύραννο. Τη στιγμή που τελείωνε η προσθεμία εμφανίστηκε τρέχοντας ο Φιντίας, για να πάρει τη θέση του Δάμωνα. Ο Διονύσιος τόσο πολύ θαύμασε τη φιλία των δύο ανδρών, ώστε τους ζήτησε να τον κάνουν κι αυτόν φίλο τους.

Γραμματική

Απαρέμφατο

Το απαρέμφατο είναι άκλιτος τύπος του ρήματος (δηλαδή δεν κλίνεται). Έχει διάθεση, φωνή, χρόνους αλλά δεν έχει πτώσεις ούτε αριθμό.

	Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Παρακείμενος
Φωνηεντόληκτα	-ειν τοξεύειν	-σειν τοξεύσειν	-σαι τοξεῦσαι	-κέναι τετοξευκέναι
Ουρανικόληκτα	-ειν πράττειν	-ξειν πράξιν	-ξαι πρᾶξαι	-χέναι πεπραχέναι
Χειλικόληκτα	-ειν γράφειν	-ψειν γράψειν	-ψαι γράψαι	-φέναι γεγραφέναι
Οδοντικόληκτα	-ειν πείθειν	-σειν πείσειν	-σαι πεῖσαι	-κέναι πεπεικέναι

Παρατηρήσεις

1. Μόνο οι παραπάνω χρόνοι σχηματίζουν απαρέμφατο, δηλαδή ο ενεστώτας, ο μέλλοντας, ο αόριστος και ο παρακείμενος.
2. Το απαρέμφατο του αορίστου δεν παίρνει αύξηση.

3. Το απαρέμφατο του παρακειμένου διατηρεί τον αναδιπλασιασμό.
π.χ. γε-γραφέναι
4. Το απαρέμφατο του ρήματος εἶμι είναι : εἶναι

Πρόσθετες ασκήσεις

1. Να γράψετε τα απαρέμφατα όλων των χρόνων στα παρακάτω ρήματα:
κινδυνεύω, φυτεύω, βλάπτω, πράττω, στρατεύω.
2. Να σχηματίσετε τις μετοχές οι οποίες λείπουν από τον παρακάτω πίνακα.

Ενεστώτας	Μελλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
ὁ δουλεύων			
	ἡ κηρύξουσα		
		τὸ τρίψαν	
			ὁ ἐλπικῶς
ἡ ἀλλάττουσα			

3. Να σχηματίσετε τα απαρέμφατα τα οποία λείπουν από τον παρακάτω πίνακα.

Ενεστώτας	Μελλοντας	Αόριστος	Παρακείμενος
	ἐκστρατεύσειν		
ἐλπίζειν			
			γεγραφέναι
		διαπράξει	
διώκειν			
	τρίψειν		